

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS TEOLÓGIAI SZAKFOLYÓIRAT

Laborczi Pál: A kapitalizmus mint a kereszténység parazitája. Kijavíthatjuk-e a történelmi egyházak történelmi hibáit?

Hafenscher Károly: „Szabadon” prédikálni – Formai vagy tartalmi kérdés? Technika vagy áldás? Arndt Schnepfer kérdez minket

**Jasper-Makay Emese: Az elveszett hangja
A könyv, amely vette a bátorságot, hogy
Júdásnak szót adjon**

Kedves Olvasó!

A kapitalizmus mint a kereszténység parazitája című munkájában Laborczi Pál megállapítja, hogy mivel a mai pénzrendszerből száműzték az erkölcsöt, ugyanakkor a kereszténység és az erkölcs mint olyan szétválaszthatatlan, ezért leginkább a kereszténység lenne hivatott ezen a téren rendet tenni. Kézenfekvő megoldásnak tűnhet a kamattilalom újbóli bevezetése, de a mai, az ókorinál sokszorosan bonyolultabb pénzrendszerben alkalmazva ez szinte biztosan gazdasági összeomlást okozna. Ennél kifinomultabb megoldás szükséges, amelyet a szerző hét pontban foglal össze tanulmánya végén.

Kétféle irány kerül újra meg újra egymás mellé. Vagy egymással szembe? Örök, szinte feloldhatatlan kérdés, hogy az igehirdető előtt kész prédikációs szöveg van, vagy csupán egy rövid, néhány soros vázlat – fogalmaz tanulmányában Hafenscher Károly. Felolvasott vagy szabadon előadott prédikáció? Ennek az örök dilemmának a személyes megváltásában is segít a szerző *„Szabadon” prédikálni – Formai vagy tartalmi kérdés? Technika vagy áldás?* című dolgozata.

Az igehirdetési előkészítők *karácsony ünnepétől a vízkereszt ünnepé utáni 2. vasárnapig* segítik az igehirdető készítését.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Decemberi számunk szerzői

Bajuszné Orodán Krisztina lelkész – Üröm

Baranka György lelkész – Nagytarcsa

Béres Tamás lelkész, tanszékvezető egyetemi tanár

– Budapest

Gyarmati István nyugalmazott lelkész – Sárvár

Hafenscher Károly lelkész, tanszékvezető egyetemi tanár

– Budapest

Heinemann Ildikó lelkész – Vecsés

Jasper-Makay Emese doktorandusz, magyar–angol szakos

tanár – Erd

Karsay Lajos lelkész – Győrújbarát

Laborczi Pál gépészmérnök, informatikus – Budapest

Pápai-Tóth Orsolya lelkész – Gyula

Polgárdi-Németh Katalin iskolalelkész – Pápa

Szabó Lajos nyugalmazott lelkész, egyetemi tanár

– Budapest

Lelkipásztor – Evangélikus teológiai szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Főszerkesztő: Orosz Gábor Viktor

Rovatszerkesztő: Szakács Tamás

A szerkesztőbizottság tagjai

Angyal-Cseke Csaba

Csáky-Pallavicini Zsófia

Fabiny Tamás

Johann Gyula

Kodácsy-Simon Eszter

Kondor Péter

Korányi András

Kőszeghy Miklós

László Virgil

Pángyánszky Ágnes

Percze Sándor

Szabó B. András

Varga Gyöngyi

Szerkesztőség

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: 469-1050, e-mail: gabor.orosz@lutheran.hu

Felelős szerkesztő: Petri Gábor

Olvasószerkesztő: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Grafika: Bódi Kati

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./fax: 317-5478, e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Antal Bálint

Előfizetési díj egy évre: 15 900 Ft; fél évre: 8500 Ft. Egy szám ára: 1490 Ft.

Digitális előfizetés egy évre: 9400 Ft; fél évre: 4800 Ft. Egy példány ára: 850 Ft.

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt)

évi 18 300 Ft (68 €), egyéb külföldi országokba 21 100 Ft (78 €).

Nyomdai kivitelezés

Prime Rate Kft.

Felelős vezető: dr. Tomcsányi Péter

ISSN 0133-2821 (nyomtatott)

ISSN 2786-2585 (online)

2 133282 1123124

Úton a templomba

Lk 2,30–31

■ POLGÁRDI-NÉMETH KATALIN

Utazásaim során akarva-akaratlanul is keresem a messi távolban a templomtornyokat. Hol a fák mögött, hol egy-egy domb mögött bújnak elő, hol hegytetőn vannak vagy épp nem messze az út mellett tornyosulnak. Mindig örömmel tölt el, ahogy fehér színük világít a messzeségben. Ilyenkor arra gondolok, milyen jó, hogy ott is hétről hétre összegyűlnek az emberek. Gyermekként mindig nagyon szerettem templomunk udvarán, a hosszú járdán úgy végigmenni, hogy közben szólt a harang, én pedig felfelé tekintettem a toronyra, csodálva, örülve, hálát adva.

Mindig is szerettem a templomokat. Kíváncsisággal lépnek be az ajtajukon. Jó érzés beülni egy régi, kopott, fargott padba vagy épp finoman megsimítani egy új padot és közben a csendességben töltekezni, imádkozni.

Advent lehetőség arra, hogy megálljunk, és kilépünk a mókuserékből, belépünk templomok ajtaján, az adventi gyertyák fényénél pedig átgondoljuk életünk értelmét és célját. A gyertyák fényénél elcsendesedve a magányban jó megérezni, megtapasztalni az Isten jelenlétét, szeretetét. Jó megérezni, hogy Isten folyamatosan keresi a kapcsolatot velünk életünk különböző eseményein keresztül, embereken keresztül és legfőképp az ő igéjén keresztül, hogy az igazi örömben részesítsen bennünket.

Egykor Simeon is elindult a templom felé. Nem tudjuk, hogy milyen hosszú volt az út, amit megtett. Az idős embert belső kényszer hajtotta, indítást érzett a lelkében. Lukács evangélista így jegyzi meg: „...a Lélek indítására elment a templomba.”

Ugyanebben az időben érkezett oda az a fiatal házaspár is, akik elsőszülött gyermeküket hozták bemutatni. Szinte látjuk magunk előtt mindezt, mint azokban a filmekben, ahol izgalmasan mutatják be nekünk a találkozást megelőző két utat.

Egyrészt a názáreti család útját, akik azért mentek a templomba, hogy eleget tegyenek a törvény előírásának, bemutassák gyermeküket az Úrnak. Megérkezésük után pedig megállt Mária és József, kezükben a gyermekükkel. Ekkor odalépett hozzájuk Simeon, kezébe vette a gyerme-

ket, és elmondta a Szentírás egyik legszebb hálaadó imádságát. *„Most bocsátod el, Uram, szolgádat beszéded szerint békességgel, mert meglátták szemeim üdvösségedet, amelyet elkészítettél minden nép szeme láttára, hogy megjelenjék világosságul a pogányoknak és dicsőségül népednek, Izraelnek.”*

A találkozás ott, a templomban Simeon számára megnyugvást, békességet jelentett. Egy Messiást váró ember életének a csúcspontja volt ez. A beteljesedés, az élet legszebb pillanata. Az a békesség, amelyet Jézus közelségében megtapasztalhatott Simeon, a Szentlélek által adatott neki. Sőt Simeon igazi próféta lévén nem csak önmagára gondolt. Nemcsak a saját maga számára békességet, megnyugvást jelentő találkozásért adott hálát Istennek, hanem az áldást követően olyat is mondott, amit szintén csak a Lélek által mondhatott. *„Íme, ő sokak elesésére és felemelésére rendeltetett Izraelben, és jelül, amelynek ellene mondanak – a telkedet is éles kard járja majd át –, hogy nyilvánvalóvá legyen sok szív gondolata.”*

Simeonnak a Jézushoz való kötődése egyedi. Csak néhány pásztor és néhány pogány mágus volt az, aki hasonlóan tudta megragadni a várakozások feszültsége közepette a nagy pillanatot és meglátni, hogy a jászolban fekvő kisgyermek a Messiás. Benne kapja meg az ember a legtöbbet, amit csak kaphat az Istentől. A Szentlélek munkálkodása által.

Az indulást, a templomba vezető út élményét és a Simeonban is munkálkodó érzést a ma embere is átélheti. A Szentlélek munkálja bennünk is a mozdulást. Az okokat nem tudjuk megmagyarázni, csak azt érezzük, hogy menni kell, tenni kell... Simeon egykoron megtalált békességéhez nem kellett semmi más, mint egy találkozás. Simeon Jézust látva felismerte a többet. Az élethez szükséges többletet.

Simeon azon kevesek közé tartozott, akiknek beteljesült a hosszú várakozása. Ő csak a kezdetnél volt jelen, és mégis a teljességnek lett a tanúja. Bátorít ez a történet, hogy mindnyájan eljuthatunk a békességre, a teljességre. Mi is részesei lehetünk annak a teljességnek, amelyet egykor Simeon is megtapasztalt a Jézussal való találkozásakor a templomban.

A kapitalizmus mint a kereszténység parazitája

Kijavíthatjuk-e a történelmi egyházak történelmi hibáit?

■ LABORCZI PÁL

„A lopás akkor is lopás, ha filléreket lopsz.”

Bevezetés

A teológusok szerint az egyház nemcsak teológiai valóság, hanem szociológiai is. Társadalomintegráló és stabilizáló funkciót is ellát – ahogyan BIBÓ István nevezi – a „félelmi, gyűlölködési és erőszakgörcsök” (2004, 173. o.) feloldójaként. Az egyház így értelmezett társadalmi beágyazottsága az úgynevezett érett középkorban volt a legteljesebb, annak minden előnyével és hátrányával együtt. Állításom szerint amilyen mértékben épült ki a kapitalizmus, ugyanolyan ütemben vesztette el az egyház a társadalmi befolyását. Walter Benjamin pedig már egyenesen az eredeti helyébe lépő, új vallást látja a kapitalizmusban. *A kapitalizmus mint vallás* című, akár titokzatosnak is mondható töredékben fennmaradt írását így fejezi be: „A kereszténység története végül lényegében parazitájának, a kapitalizmusnak a története.” (BENJAMIN 2013, 6. o.)

A kereszténység kialakulása

A cím alapján adódik a kérdés, hogy mi köze van a kapitalizmusnak és a kereszténységnek egymáshoz. Úgy is föl lehet tenni a kérdést: miért csak Európában alakult ki a kapitalizmus?

Az európai kultúrával kapcsolatban még az ateisták is elismerik, hogy hármas gyökere van, görög, római és zsidó-keresztény. A republikánus állam és jogelmélet jellegzetesen római örökség, a görög szellemiség, az elméleti kíváncsiság még a Bibliában is megjelenik: „*Megtudhatjuk-e, mi az az új tanítás, amit hirdetsz?*” – kérdezik Pál apostoltól a görögök (ApCsel 17,19).

Azért, hogy válaszolni tudjunk a föltett kérdésre, nézzük meg közelebbről a zsidó-keresztény tanítást a gyökerek-

től kezdődően. A világ legeslegelső prédikációja Péter apostol szájából hangzott el a Szentlélek kiáramlása után. Ez a prédikáció furcsa beszéd volt, mert Péter apostol gyakorlatilag a jelenlévők szemére hányta, hogy ti voltatok azok, akik megfeszítettétek Jézust! A hallgatóság nem fölháborodott, és nem kikergette magának, hanem megrendült, és azt kérdezték egymás között: „*Mit cselekedjünk, atyámfiai, férfiak?*” (ApCsel 2,37; Károli-ford.) Nézetem szerint ezzel a kérdéssel, illetve a mögötte álló szellemiséggel óriási változás indult el az európai történelemben.

Történetileg tekintve tehát a kereszténység hatalmas „szabadságmozgalomként indult útjára” (METZ 2005, 131. o.). Mert az „emberek kiszóllítatnak az archaikus társadalmak kényszerei és félelmei közül; arra kapnak meghívást, hogy egy új történelem szubjektumai legyenek” (uo. 68. o.). Személyes hozzáállásként egy őskeresztény „teljes terjedelmében elveti az ókori kultuszt, áldozataival és tisztulási szertartásaival” együtt (NYÍRI 1976, 23. o.), beleértve a zsidó áldozatbemutatást is, hiszen a templom kárpitja is kettéhasadt.

Ezzel kezdetét vette egy több évszázadig tartó, példa nélküli átalakulás. Az antropomorf istennel, ciklikussággal, sors-hittel, kikerülhetetlen végzettel, bálványok imádasával tarkított ókori világgép, ha lassan is, de valóban megszűnt, az összes „isten” „elpusztult”, s ma már legföljebb kultúrtörténeti emlékként tudunk róluk. Sőt valamifajta prófétai beállítódás is átöröklődött, mert „a szeretet és az igazságosság elveit megsértő világi hatalom megkérdőjelezésére és kritikájára” (FROMM 2010, 56. o.) is vállalkoztak, sokszor, mint tudjuk, akár életük árán is.

Röviden úgy is mondhatjuk, hogy minden olyan jelenséggel szembementek, amelyről úgy érezték, nem egyeztethető össze a hitükkel.

Mindezek együttthatásaként elindult az iskolai történelem-oktatásból jól ismert, változó intenzitású keresztényüldözések kora, amely nemcsak fizikai, hanem szellemi üldözést is jelentett, mert a keresztény tanítás gúnyolása, lejáratása mindig is

része volt a tényleges keresztényüldözésnek. A korszakból csupán két római császárt említek, az egyik Konstantin (306–337), aki megengedett vallássá (religio licita) tette a kereszténységet, a másik Theodosius (379–395), aki államvallássá emelte azt.

A mai (főként keresztény) közfelfogás szerint az államvallássá válás révén véglegesen győzött a kereszténység a pogányság fölött. A valós kép azért ennél finoman szólva kissé árnyaltabb.

A három történelmi hiba

Az első történelmi hiba

„A korai kereszténység az egészen közeli jövőben várta” Jézus visszatérését, „ezért nem fordított gondot a társadalmi kérdésekre” (NYÍRI 1976, 181. o.). Olyannyira nem, hogy csak a vagyontársaságot¹ ismerték: „Mindazok pedig, akik hittek, együtt voltak, és mindenük közös volt.” (ApCsel 2,44) Azt képzelhették, hogy az összeadott vagyon bőven elegendő lesz a megtértek, vagy ahogy ők mondták, a szentek megélhetéséig addig, amíg Jézus vissza nem jön.

„Az első keresztények alaptalan sietsége” (NYÍRI 1976, 171. o.) vezetett ahhoz, hogy nincs az Újszövetségben semmiféle konkrét társadalmi-politikai-gazdasági iránymutatás. Legföljebb annyi, hogy aki nem dolgozik, az ne is egyék (2Thessz 3,10), vagy hogy mások javainak elorzása helyett ki-ki a saját keze munkájával szerezze meg a javakat, de azt is azért, hogy legyen mit adnia a szűkölködőnek (Ef 4,28).

Az apostolok tehát a javak előállításának sokszorosan nehezebb feladatával nem foglalkoztak. Megállapíthatjuk első történelmi hibaként a javak előállításának biblikus/etikus alapokra helyezését mint hiányt.

A második történelmi hiba

A külsődleges keresztények² fundamentalizmusa és fanatizmusa már a második évszázadban nemegyszer a keresztény egyházon belüli nyílt erőszakba torkollott. Amikor pe-

¹ A történelmi kutatások szerint ez a vagyontársaság csak szórványosan valósult meg.

² Vlagyimir Szolovjov kifejezése azokra a keresztényekre, akik Jézust csak az emberek megmentését, üdvözülését szolgáló csodás megtestesülésnek tekintik, illetve az ő parancsolatait szó szerint, betű szerint, külső, kötelező törvényként fogadják meg. Ez a fajta, lelki újjászületést nélkülöző hozzáállás másodpercek alatt erkölcsi magaslatra helyezi önmagát (felsőbbrendűségi tudat), ezért szükségét érzi a világ feletti uralomnak, és jogot formál rá (valási hatalomvágy), hogy tökéletessé tegye azt. Mivel pedig a gonoszságban fetrengő világ önként nem adja meg magát az Isten fiainak, ezért erőszakkal is meg kell hódítani azt (SZOLOVJOV 1988, 84. o.) Saját megjegyzés: a külsődleges keresztények mindenkor a kor szokásainak „megfelelően” bántak el az „engedetlennel”. Ehhez képest a mai fundamentalisták megszelídültek: csupán hátat fordítanak a világ összes személyes és nem személyes bajának a „nekünk hirdetni kell az igét” alapon állva.

dig a keresztény vallás Konstantin alatt bevett vallás lett, zsidók és pogányok elleni pogromok történtek, beleértve az Iszlám Állam közelmúltbeli pusztításához hasonló műkincsrombolást is.

Ebből a szempontból nem sok minden változott, amikor Theodosius államvallássá tette a kereszténységet; ez is azonnali eretneküldözésekbe csapott át, irtó hadjáratok, vagyonekobzások zajlottak, és azért is ki lehetett végezni valakit, hogyha a négy fal között otthon, a saját házában imádta Jupitert vagy Mithrászt. Ezért második történelmi hibaként megállapítható, hogy a „szereket Istenének” kidolgozatlan a viszonya a világi hatalomhoz és az erőszakhoz.

A harmadik történelmi hiba

A történészek a középkort három szakaszra bontják. Az első szakasz a korai középkor, amikor Európában a Nyugat-római Birodalom romjain kiépült és megszilárdult a feudalizmus. A második szakasz az érett középkor, a harmadik pedig a késő középkor. A köznapi történelmi emlékezet általában csak a késő középkorról beszél. Ez utóbbihoz kötődik az eretneküldözés, a boszorkányégetés, az inkvizíció, pestis, tudatlanság, nyomor, szürkeség, kosz és bűz mindenütt, amit röviden a „sötét középkor” fogalmával szokás leírni. Ez persze, mint minden általánosítás, nem fedi a valóságot.³

Bernard LIETAER az érett középkort Európa aranykoraként jellemzi, mert „mindenkinek volt munkája, a munkakörülmények jók voltak, és még a családra, a közösségre, a személyes kedvtelésekre is maradt idő” (2017, 59. o.). Ekkor alapították meg az első, máig működő európai egyetemeket, építették a máig álló katedrálisokat stb. MIGRAY József szerint is „mindenki jóléte aránylag” biztosítva volt (1932, 158. o.). Állítása szerint „a keresztény középkor szabad községeiben és városaiban a nyomor, a létbizonytalanság, a túlmunka [...] ismeretlen volt” (uo.).⁴

Az érett középkorban⁵ a korabeli egyház mondhatni kifogástalan társadalmi beágyazottságot tudhatott magáénak. Vagyis az élet minden területét az egyház szabályozta. Az akkor érvényben levő mózesi kamattilalomban nem az volt a hiba, hogy létezett, hanem hogy nem volt általános, vagyis többnyire csak a keresztényekre vonatkozott, s nem min-

³ Részletesebben lásd itt: <https://rtl.hu/tudomany-tech/2023/07/31/sotet-kozepkor-het-kozkeletu-tevedes-tortenelem>.

⁴ Mindezzel szöges ellentétben áll az ipari forradalom korszaka, ahol POLÁNYI Károly szerint „a dolgozó emberek a pusztulás új helyszínéin, Anglia úgynevezett ipari városaiban zsúfolódtak össze, a vidékiek emberrivoltukból kivetkőzött nyomornegyedlakókká váltak” (2004, 68. o.). Több mint jellemző, hogy a későbbi általános életszínvonal-emelkedés miatt ezek a katasztrófák, egyéni, de tömegesen előforduló élettragédiák hosszabb távon kihullanak a kollektív emlékezetből, ellentétben az említett sötét középkorral.

⁵ Nagyjából a 10 század közepétől a 13. század végéig.

denkire, a társadalom nem minden tagjára volt egyformán kötelező. Vagyis lényegét tekintve olyan, mint egy rés a pajzson. Elsősorban egyházi személyeket büntettek a kamattilalom megszegéséért. Általában elmondhatjuk, hogy akire vonatkozott a kamattilalom, az a lelki üdvéért aggódva kereskedett és uzsoráskodott, akire pedig nem, azok többsége némi túlzással nyugodt lélekkel tette ugyanazt.

Ez a „rés a pajzson” a *harmadik történelmi hiba*.

A kereszténység megjelenésének hosszú távú hatásai

Jóllehet jelen írás az úgynevezett történelmi nevezett hibákról szól, de nem hallgathatunk a kereszténységnek a világra gyakorolt előrevivő, építő jellegű hatásáról sem. Ennek fényében vázlatosan nézzünk néhány, napjainkra már teljességgel a kereszténységtől függetlennek vélt fogalmat.

Az individualizáció

Ennek gyökerét az Ószövetség Istene és az ember közötti kapcsolatban találhatjuk meg. Az archaikus társadalmakban a mindenkire egyformán ható kényszerek és félelmek között csakis az istenek szándékának kifürkészése létezhet (vö. jóslás), ezzel szemben messze nem csak arról van szó, hogy Izrael népének a képtilalom miatt ábrázolhatatlan és a sokistenhitű környezetben egyetlen Urat kell félniük és szeretniük, hanem a Bibliában majd háromszázszor fordul elő „a te Istened” kifejezés. A személyes megszólítottóság mintegy átsüt az Ószövetség lapjain, a leghangsúlyosabban a Tízparancsolat bevezető mondatában: „*Én, az Úr, vagyok a te Istened...*” (2Móz 20,2)

A keresztények ezt az ószövetségi hagyományt csak tovább erősítették a hitükön keresztül, mert ennek a vallásnak el nem hanyagolható eleme „az evangéliumok írásaiiban nagyon pregnánsan kirajzolt” Krisztussal mint „egy tökéletesen velünk egyszövetű emberi személyiséggel” való személyes kapcsolat (BIBÓ 2004, 159–160. o.).

Évszázadokkal később már egyértelműen individualizációról beszélhetünk, amelynek eredményeként – újabb évszázadok múlva – kirajzolódik az egyén és annak szabadságjogai. Politikailag is megfogalmazódnak a *klasszikus liberális értékek* (pl. az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában*). Végül kialakul „a maga távoli keresztény gyökereivel” (BIBÓ 2004, 182. o.) a szabadságjogok egyetemes (nyugati, társadalmi) rendje.⁶

⁶ Parlamentarizmus mint képviseleti rendszer, többpártrendszer, sajtószabadság, bírói jogvédelem stb.

A racionalizáció

A keresztények hite szerint az élet rendkívül értékes, a Teremtő értelmes, az életnek pedig célja van. Vagyis a kereszténység volt az első olyan világnézet, amelyik a kaotikus, az istenek kénye-kedve szerint (vö. sorshit) működő természet ókori felfogása helyett azt állította, hogy a világban rend van, ez a rend megismerhető, sőt mi több, észszerű, mert hiszen „*ki ne tudná mindezekről, hogy az Úr keze alkotta őket?*” (Jób 12,9). Mai nyelven talán ez úgy hangozna, hogy mindennek oka, sőt értelemmel kikutatható oka van. Egyéb kölcsönható tényezők segítségével mindez a tudomány kialakulásához vezetett.

A társadalomkritikai szellemiség

Az ókorban és még nagyon sokáig többnyire az volt a joggyakorlat, hogy egy szerződés csak addig volt érvényes, amíg a szerződő felek mindegyike élt. A törzsfő, a fejedelem vagy a király halálával a vele kötött szerződés is érvényét veszítette. A korai középkorban „Szent Ágoston szellemében a király, a földesúr és a jobbágy szerepeit funkcióként” (BIBÓ 2004, 167. o.) fogták föl, amely több irányban fejtette ki hatását. Egyrészt elvezetett a mai joggyakorlathoz, amely szerint a szerződéseket sokkal inkább a szervezethez, intézményhez, államhoz kötik, semmint annak tényleges aláírójához, másrészt lehetővé tette annak a megfogalmazását, hogy milyen a jó király, a jó földesúr, a jó lovag stb., harmadrészt pedig lehetőséget adott arra, hogy *erkölcsi alapon* számon kérjék a királyon, a földesúron, a lovagon stb., hogy „nem tölti ki a helyes hatalomgyakorlás formáit, kereteit és tartalmát” (uo. 162. o.). Ez az erkölcsi hozzáállás az indítóoka a parasztlázadásoknak, később a társadalmi reform igényével meginduló mozgalmaknak és forradalmaknak stb., s még demokratikus körülmények között is „azért hányjuk szemére az európai hatalomgyakorlásnak a maga szörnyűségeit, mert [...] egyáltalán el tudjuk képzelni, hogy a hatalomgyakorlással szemben magas erkölcsi mércét lehet alkalmazni” (uo.).

Összefoglalólag megállapítható, hogy alig van olyan szellemi-erkölcsi értékünk, amelynek ne volna keresztény gyökere, továbbá az a szabadságjogokon alapuló demokrácia, amelyben ma élünk, nem más, mint „az egyetlen reális és tartósan eredményes társadalomszervezési lecsapódása a keresztény erőszakmentesség programjának” (uo. 182. o.).

Az említett három történelmi hibán keresztül megmutatom, hogy életünk rosszabbik oldaláról is elmondható ugyanez: negatív értelemben annak is keresztény gyökerei vannak.

Az első történelmi hiba következményei

Királyok, birodalmak jönnek-mennek, háborúk, forradalmak és „izmusok” sok intézményt és sok épületet lerombolnak, aztán a „vihár” elmúltával a károkat helyrehozzák, vagy újakat húznak föl, bizonyos intézmények örökre eltűnnek a történelem süllyesztőjében, de egyvalami három ezer éve változatlan.

Az ókorból származó pénzrendszer mindenfajta történelmi vihart túlélte. Amióta a Kr. e. 7–6. században a lüdiaiak kitalálták a szabványosított (arany)penzt, azóta a pénz és kamata szent tehén. Senki nem mert hozzányúlni. Vagy nem akart. Vagy ha akart volna is valaki változtatni rajta, nem tudott.⁷

Az említett „alaptalan sietség” miatt az apostolok úgy gondolhatták, hogy nem is érdemes foglalkozni vele. Ezért napjainkra valódi és tudományos (!) pénzelmélet hiányában négyrétegű (gazdasági, szociális, környezeti és erkölcsi) válság eredőjeként igen nagy valószínűséggel civilizációnk összeomlása felé haladunk, másként fogalmazva könnyen lehet, hogy tehetetlenül végig kell néznünk a saját pusztulásunkat, vagy ahogy a teológus mondja, a „kollektív sötétbe omlás” (METZ 2004, 21. o.) rémképével kell szembenéznünk.

A második történelmi hiba következményei

Még talán Európa mai térképe is más lenne, de a történelme bizonyosan, hogyha a korabeli keresztények, élükön a püspökökkel, nem árulják el az alsóbb néprétegek béke- és igazságvágyát azzal, hogy egyfelől engedtek a hatalom kísértésének, másfelől szemet hunytak az alsóbb osztályok elleni igazságtalanságok fölött. Mindez közvetlen politikai hatalmat eredményezett, amelynek egyenes következménye lett, hogy maga a kereszténység hosszú-hosszú évszázadokra *hatalomtechnikai eszközzé* süllyedt.

Jézus harmadik megkísértéséből egyszerűen kimutatható, hogy az a tény, hogy az egyháznak politikai hatalma alakult ki, bibliaellenes. A Sátán fölvitte Jézust egy magas hegyre, és megmutatta neki a világ összes dicsőségét és hatalmasságát, mondván: „Mindezeket néked adom, ha leborulva imádsz engem.” (Mt 4,9; Károli-ford.) Krisztus emberi akarata leküzdötte a mégoly nemesnek tűnő hatalomvágy kísértését, hiszen „mindenfajta egyezséget visszautasított a világban uralkodó rosszal” (SZOLOVJOV 1988, 85. o.).

A jelenség úgy is leírható, hogy a Krisztust belsőleg kö-

⁷ A pénz és kamata szempontjából olvasgatva Arisztotelész, Aquinói Szent Tamás, Nicole Oresme, Luther vagy Kálvin idevágó munkáit szembetűnhet néhány jelző a kamattal, illetve a kamatszédéssel kapcsolatban: természetellenes, igazságtalan, természet ellen való, ellentétes a természetes igazságossággal, halálos bűn, méltánytalan, átkozott, ki kéne kergetni a világból stb.

vetők tették a dolgukat, a külsődleges keresztények pedig összeszűrték a levét a politikai hatalommal.

Az egyház politikai hatalmával egyfelől eltorzult a tanítás, másfelől megerősödött a kereszténységen végighúzóó démonizálódás⁸ időnként ugyancsak vastag vonala (a protestantizmus sem mentes tőle!).

A torzulás abban mutatkozott, hogy „Jézus – amúgy teljességgel zsidó örökségének irányultságához hűen – az Isten és a felebarát iránti szeretet elszakíthatatlan egységéről szólva beszélt” (METZ 2008, 201. o.) és cselekedett, amiből a korai keresztények számára egyenesen következett a felebarát szenvedésére való érzékenység. Innen pedig már csak egy lépés mindennemű hatalom, különösen is a kényszerítő, elnyomó hatalom erkölcsi ítélet alá való vonása, megítélése és akár elvetése, illetve az ellene való harc fölvállása – ahogyan azt az őskeresztények tették.

Szent Ágoston áteredő bűnről szóló tanának közvetett következményeként „szélsőségesen nagy szerepet kapott a bűnösség gondolata, [...] a kereszténység mintegy túlterhelte az embert a bűnnel; úgy is mondhatnánk, hogy a bűn abszolút rangot nyert a kereszténységben” (uo. 32. o.). Ilyenformán a szenvedés helyett a bűnre kihegyezett tanítás egyfelől előkészítette a talajt a szekularizáció és az „argumentatív ateizmus” (uo. 48. o.) számára (ha volna Isten, nem engedné ezt a sok szörnyűséget...), másfelől a bármimű, de főként elnyomó hatalom elleni harc évszázadok alatt szép lassan kikopott a keresztények gondolkodásából és természetesen az egyházakból is. Ezért nemcsak tragikusan megkésétt például XIII. Leó pápa *Rerum novarum* című enciklikája, hanem az igazságtalan társadalmi berendezkedésre nézve hatástalan körlevél volt. Az ipari munkáság nemzedékek óta tartó nyomora, sőt egyre romló helyzete miatt – lényegében külső felkérésre (!) – adták ki, ennek dacára – vagy épp ezért – óvatosan megfogalmazott megnyilatkozás.

Ami pedig a démonizálódást illeti: az emberlét végességének következtében ha bármely véges dolognak végérvényes erőt tulajdonítanak, magyarán abszolútumként, *végérvényes igazságként* tekintenek rá, ez azonnal magával hozza a felsőbbrendűségi tudatot, ha pedig politikai hatalmat kap ez a felsőbbrendűségi tudat, abban a pillanatban elindul a démonizálódás folyamata. Ez vezetett az említett korai, Konstantin előtti, majd a későbbi eretneküldözéshez, az inkvizícióhoz és minden egyébhez, amit az egyház bűnül föl szoktak róni.

A konkviztádorok is felsőbbrendűnek képelték magukat, ezért jogot formáltak arra, hogy elzabrálják az inkák aranyát. Az összes gyarmatosítás ezzel a felsőbbrendűséggel igazolta önmagát, hogy mi vagyunk a civilizáltak, az összes többi társadalom alsóbbrendű.

⁸ A démonizálódás folyamata „egy véges és átmeneti dolgot emel fel végtelen és örök érvényre” (TILICH 2002, 23. o.).

Az „izmusok” sem mentesek ugyanettől a démonizálódástól. A náci és a kommunisták is úgy gondolták, hogy ők felsőbbrendűek, ezért erőszakkal megpróbálták embertársaik torkán lenyomni azt, amit ők igaznak gondoltak. A kapitalizmus is mutat ilyen démonikus jegyeket, újabban pedig a neoliberalizmus is kezd ilyen démonikus tulajdonságokat mutatni.

Ahogy említettem, az egész középkori és későbbi egyházi magatartás *ellenhatásaként* megjelenik a szekularizáció, amely sokszor kőkemény egyházellenességhez, később kéréllhetetlen ateizmushoz vezetett. A már említett individualizációval és racionalizációval együtt ezek hárman alkoták a reformáció hajtóerejét (Berndt Hamm), amely végül is a felvilágosodásban csúcsosodott ki.

„A felvilágosodás mindenki számára szabadságot és igazságosságot akart, ha pedig a teológusok és az egyház Istene az ember saját önazonosságáért és szabadságáért folytatott történelmi küzdelmét nem segíti (miközben ez a küzdelem éppen a szabadság, az igazság és a szeretet Istenétől ered!), akkor az ember megpróbál a maga ura lenni. Isten az ember szabadságának kiteljesedése előtt akadálylává vált, és »Jézus nem egy szándékát [...] más társadalmi mozgalmak éltetik tovább« (METZ 2005, 154. o.). A szekularizációs folyamatok betetőzéseként csak hatalmi mítoszok alakultak ki, »amelyek megpróbálták kikényszeríteni az emberiség végjátékát« (METZ 2008, 174. o.), amely után természetesen már szenvedésmentes lenne az élet... Az »eredményt« hulláhegyek formájában megtapasztaltuk.” (LABORCZI 2020, 336. o.)

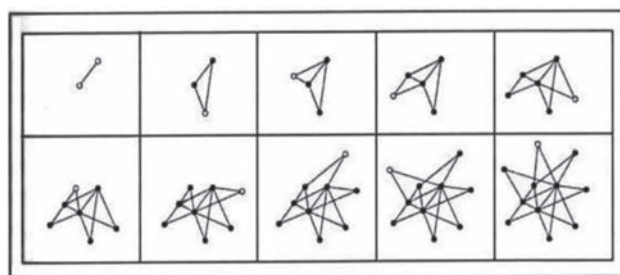
A harmadik történelmi hiba következményei

Barabási Albert-László egy új tudományágat hozott létre, a hálózatok kutatását. Bebizonyosodott, hogy a hatványfüggvények képesek leírni a valódi hálózatokat. Úgy, mint az internetet alkotó számítógépek, a hollywoodi színészközösség „ki kit ismer?” hálózata, a sejten belüli anyagcsere-hálózat, a tudományos világban az idézettségi hálózat, hogy melyik cikket hol és hányan idézték, stb.

A mellékelt 1. ábrán az látható, hogy mindig újabb és újabb pontot illesztünk a hálózathoz. Ez a növekedési funkció, de az újabb pont nem véletlenszerűen kapcsolódik a többi ponthoz, hanem igyekszik mindig a már korábban sok kapcsolattal rendelkező ponthoz csatlakozni. Ha elég nagy a hálózat, akkor néhány sok kapcsolattal rendelkező csomópont jön létre.

A hálózatok kialakulását tehát két törvény irányítja: 1. a növekedés és 2. a népszerűségi kapcsolódás törvénye.

Az emberek által működtetett gazdasági hálózatokra nézve nem találtam kielégítőnek ezt a magyarázatot, ezért megfogalmaztam egy harmadik szabályt, amelyet (3.) a *kisgömböc telhetetlenségi törvényének* neveztem el. „Ha vala-

1. ábra. A skálafüggetlen hálózat születése. A skálafüggetlen topológia a valódi hálózatok örökké terjeszkedő természetének természetes következménye. Két összekötött pontból indulunk (balra fenn), és minden egyes mezőben egy új pontot (amelyet üres kör jelöl) adunk hozzá a hálózathoz. Amikor elhatározzuk, hogy hová kapcsolódjunk, az új pontok előnyben részesítik a jobban összekötött pontokat. A növekedésnek és a népszerűsítő kapcsolódásnak köszönhetően néhány sok kapcsolattal rendelkező középpont keletkezik. Forrás: BARABÁSI 2003, 123. o.

mely hálózat működéséből az embereknek közvetlen pénzügyi haszna származik, akkor némelyek minden akadályt legyőzve, minden szokást, erkölcsöt, szabályt megszegve, minden jogot áthágva előbb-utóbb adott esetben egy még több hasznot hozó új pontot fognak a hálózathoz illeszteni.” És egyre többen élnek is majd az új lehetőségekkel. Idővel pedig néhány törvényszegésből norma lesz. Évszázadok alatt, természetesen.

A népmesében a kisgömböc csak embereket kap be, és ide-oda gurul. A mi kisgömböcünknek sokkal több tulajdonsága van. Nemcsak mindenevő, hanem egyre nagyobb és erősebb lesz. A gazdasági hálózatokat működtető emberek összeadódik a pénz utáni vágyuk, a kamattilalom ellenére egyre többen és többen engednek a pénz utáni vágyuknak, egyre többen elcsábulnak, ezért a kisgömböc növekedése megállíthatatlan.

Történetünk elején az érett középkorban először csak hízeleg, majd befolyásol, aztán kér, később követel, még később pedig zsarol, napjainkban pedig már diktál. Már a középkorban némely bankárház országok és uralkodó házak sorsáról döntött.

Ebben a korban csakis „a szükséglet fedezésére szolgáló gazdaságok” (WEBER 1992, 36. o.) léteztek, azaz a gazdaság még nem önálló, saját belső törvényekkel rendelkező alrendszere a társadalomnak. POLÁNYI az archaikus társadalmakkal kapcsolatban „beágyazott gazdaságról” beszél (1976, 152. o.). Az emberek szervesen és harmonikusan kapcsolódtak közösségeikhez, mert „a kor etikájának középpontjában az együttműködés, a kivételes polgári önérték és a hosszú távú gondolkodás állt” (LIETAER 2017, 59. o.).

Ezt az állapotot – ugyan évszázadok alatt, szisztematikusan – szétrombolta a kisgömböc telhetetlenségi törvényében megfogalmazott *indíték, a normatörő pénzvágy*. Körülbelül nyolcszáz éve kezdődött az a központosító folyamat, amely először a sötét középkor borzalmaihoz vezetett, majd nagyjából ötszáz éve fölgyorsult, főként Kálvin megengedő ka-

matgyakorlata következtében, és amelyet napjainkra a kapitalizmus általánossá válásaként írhatunk le (globalizmus).

A reneszánsz szó hallatán szinte mindenki pezsgő kulturális, művészeti életre, az antik értékek újrafelfedezésére és hasonlókra gondol. Mindezek mellett megindult egy másik folyamat is, amely a középkori társadalmakra jellemző egyén és közösség természetes egységét kezdte ki. Az embernek a családjához, a rendjéhez való kapcsolódása gyengülni kezdett, a hagyományos erkölcsök, addigi kötelező jellegű normák meglazultak. Ráadásul megjelentek korábban egyértelműen bűnnek (vagy legalábbis szégyellni valóknak tartott) új „értékek” is, mint például a nyereségvágy, a haszonlesés, a versengés, a fényűzés, a hiúság, a büszkeség stb. „A polgári illemkódexbe ezek már pozitív attitűdként kerültek be.” (MOLNÁR 1993, 46. o.) Napjainkban pedig annak ellenére, hogy az egót „módszerekkel és oktatással támogatni az emberek elleni legnagyobb merényletek közé tartozik; mégis nagy számban és elterjedten árulnak trükköket, fogásokat, teendőket teljes mértékben egoisztikus célokhoz, az üzleti, a »szerelmi«, a »társadalmi« élet sikereihez stb.” (KÜHLEWIND 2003, 87. o.).

Évszázadok alatt az egyház tovább gyengült, a társadalom egyre kisebb szeletére van hatása, vagyis – relatíve legalábbis – egyre kevesebb azok száma, akik magukra nézve kötelezőnek tekintik a reformátorok által előtérbe helyezett „mindenki személyesen felelős Isten előtt” hozzáállást. A nem hívő – nem értvén a lényegét – ebből csak odáig jut, hogy „mindenki felelős”... Miért is? A válasz kézenfekvő: önmagért. Az önmagáért felelős személyiség, a pozitívnak beállított, a maga útját járó ember pedig például *erkölcsi kérdésekben* a saját maga szabályalkotója és bírója. Nagyon vonzó állapot. Ki is alakul az öntörvényű ember, aki senkinek semmiért nem tartozik számadással, mert eszkatológiai távlata egyszerűen nem létezik. „A profit és a termelés növekedésének vágya vakká teszi az embereket mindenre, ami ennek útjában állhat” – írja HARARI (2015, 298. o.) helyesen. Az ilyenfajta embernek leginkább csak *érdeke* van, aztán az egyéni *érdekek* – összefonódva – lassan megelőznek minden civilizációs és közösségi *értéket*. Másként fogalmazva a *gazdasági érdek* fokozatosan mindent, szó szerint mindent maga alá gyűri. A társadalmat, az erkölcsöt, a bioszférát, hadd ne soroljam. Ami *érdeke*, azt gátlástalanul megteszi, ami útjában áll, azt eltápossa, elsöpri. Beleértve a politikai hatalmat is. Szép lassan azt is leszalámizta...

Ahogy említettem, a kisgömböcnek, vagyis a gazdasági hálózatoknak van egy nagyon lényeges központosító akaratja is. Valamikor az érett középkor vége felé eltörölték a mindenfelé működő helyi pénzeket, amelyek biztosították a viszonylag egyenletes, a kor színvonalán megfelelő élelmszer-ellátást. A helyi pénzek eltörlése mérhetetlen nyomort hozott, aztán jött a pestis, éppen az egyre bővülő, távoli pontokat összekötő kereskedelem következtében. Megindul a bűnbakkeresés is az inkvizíció, az eretnek- és boszorkány-

üldözések formájában, amely nemegyszer máglyahalállal végződik; emiatt is beszélünk sötét középkorról.

Második lépésként létrehozták az egységes belső piacot a nemzetállamok örve alatt, amely azonnal megteremtette a nemzetállamok közötti versengést s vele együtt a konfliktusokat is. „Ha az áruk nem jutnak át a határokon, a katonák fognak” – jellemezte helyesen a helyzetet Frédéric Bastiat,⁹ vagyis megindult az erőforrásokért, a területekért folyó harc, gyarmatosítás, háborúk, sőt világháborúk, a világ érdekszférákra való felosztása stb. Ez a harc napjainkban is folyik!

A klasszikus gyarmatok nem azért szűntek meg, mert a gyarmattartók emberségesebbek lettek, vagy pedig a gyarmatosítottak egyszerűen föllázadtak, hanem a gyarmatok kizsákmányolása azok „fölszabadulása után” is biztosítható volt a tőke szabad áramlása és a nemzetközi szabadkereskedelem révén a nemzetközi jog örve alatt. Csak a módszerek finomodtak: nyílt erőszak helyett már bőven elegendő, ha a hatalmasok és a gazdagok diktálják a feltételeket. Nyugodt lélekkel kimondhatjuk: a nagyok nem megszegik a törvényeket, hanem ők a törvényhozók.¹⁰ Orwell stílusában fogalmazhatnánk úgy is, hogy *a tyúkólban a rókák írják a törvényeket*.

És ugyanígy, a vasfüggöny fölszámolása sem a szabadság nemes kiterjesztésének szándéka miatt következett be, hanem újabb kizsákmányolható területek, a piachővítés és a legértékesebb, legképzettebb emberek akadálymentes megszerzése, megszerezhetősége volt a valódi ok. Az más kérdés, hogy egyénileg ez a lépés, mármint a nyugatabbra vándorlás sokszor előnyös. A közösség fennmaradásának hosszú távú érdeke ütközik az egyén időbeli kurtább érdekével. Ez a szegényebb nemzetek tragédiája, amelyet szintén a kamatos pénzrendszer hozott a nyakunkra.

Részösszefoglaló

Tekintettel a racionalizmus és az individualizmus keresztény gyökereire, majd az egyházi magatartás ellenhatásaként kialakuló szekularizációs folyamatokra, illetve a három történelmi hibára, kijelenthető, hogy ezek együtt hatása tette lehetővé, hogy *az egyház és a társadalom testében ez a pusztító parazita kifejlődjék*. A kapitalizmus mint öntörvényű gazdaság az egyházakat is maga alá gyűrte, mert az egyház mintha belenyugodna, hogy a kereszténység végül posztmodern szubkultúrává süllyed, amelyet leginkább „a polgári élet jeles alkalmainak díszítőelemeként” (METZ

⁹ Frédéric Bastiat (1801–1850) francia liberális gondolkodó és közgazdász.

¹⁰ Utalás Anakharszisz (Kr. e. 6. század) Szolónnak tett megjegyzésére: „Nem érnek többet a törvények, mint a pókháló, a gyengéket és az apró vétkeseket megfogják, a hatalmasok és gazdagok viszont széttépik.” (Idézi PLUTARKHOSZ 1978, 77. o.)

2005, 42. o.) és „a modern társadalom kényszermechanizmusainak hatása alól felszabadító terápiás eszközként” (uő 2004, 67. o.) vesznek igénybe.

A pusztító parazitát másként is megnevezhetjük. Megszegtük a mózesi törvényt, ezért itt az eredmény: lerázhatatlannak tűnő *pénzhatalom* alakult ki a társadalom fölött.

Mivel pedig az ember pénz utáni vágyát és a pénz adta hatalmat közvetlenül nem lehetséges tiltani, ezért a mózesi törvények a hatalmat és igazságtalanságot eredményező eszközt, a kamatot tartották tilalom alatt.

A kiút reménye, avagy a gyógyítás alapelvei

A társadalomból kiagyazódott és öntörvényűvé vált gazdaság, az „ördögi malom” intézményesült erejével szemben kétféleképpen tudunk föllépni: 1. vagy szembehelyezünk vele egy nagyobb erőt, 2. vagy a pusztító erőt a gyökerénél szüntetjük meg.

A fajkihalás, a sivatagosodás, a vízszennyezés stb. elleni bármilyen védelem, bármilyen civil kezdeményezés vagy akár a fenntarthatóságért folyó bármilyen küzdelem összesített ereje is nemhogy „nagyobb erőt” nem jelent, hanem minden jel szerint még fékezni is alig-alig képes a folyamatokat. Ezért állításom szerint minden ilyen küzdelem valójában szélmalomharc, és örökös bukásra van ítélve mindaddig, amíg meg nem találjuk azt a bizonyos gyökeret. Más szavakkal az egyéni (civil) erőfeszítések szükségesek, de nem elégségesek. A fogyasztói korszellemmel szembemennő erkölcsi hőstettek sosem tömegesek, ilyenekre nem lehet társadalmat építeni. A tőkegazdaságnak mint rendszernek a rendszerszintű hibáját *is* ki kell javítanunk.

Nagy kérdés: hogyan? Tóth Gergely közgazdásztól kaptam ezt a mondatot: „Ha a bűnök, a fenntarthatatlan fejlődés fő okát keressük, óhatatlanul az ember megromlott természetéhez, az ősbűnhöz jutunk.” Az ősbűn témánkat érintő oldala egyrészt a hatalomvágy, másrészt a kényelemszeretet, harmadrészt az önzés, negyedrészt a kapzsiság, telhetetlenség, mohóság és társai.

Az ember ilyenén, nem éppen anygali mivoltával szemben állva vannak, akik meg akarják változtatni az embert, és vannak, akik felelőst keresnek.

Akik meg akarják változtatni az embert

Egyházi berkekben sokfelől hallani, hogy a bűnös ember tehet mindenről, csak kellő erővel misszionálni kell, és ha egyre többen megtérnek, akkor minden rendben lesz, a többi Isten dolga. Ezzel a mentalitással csak két baj van. Az egyik, hogy hátat fordít a világ összes személyes és nem személyes bajának, és ráadásul még bibliaellenes is. Hiszen meg van írva: széles az az út, és sokan mennek rajta, és kes-

keny az az út, és kevesen mennek rajta (Mt 7,13–14), vagyis a többség sosem lesz hívő, sem keresztény erkölcsű, már ha egyáltalán van ilyen.

A másik pedig, hogy utópia a köbön. Állításom szerint, amennyiben a kamatos pénzrendszert változatlanul hagyjuk, addig „hiú szándék! vesztett erő”¹¹ jobb irányba terelni a világ folyását. Tegyük föl, hogy mindenki egy szempillantás alatt anygallá válik, és a maximális haszonra törekvés helyett eleget tesz az úgynevezett etikus közgazdaságtan erkölcsi elvárásainak. Vigyük végig a gondolatot: csupa angyal dolgozik a munkamegosztás összes területén. Majd angyali mosollyal az ajkukon egymást lopják meg és egymást zsákmányolják ki.¹²

Miért? Mert kamatos pénzt használnak javaik csereberélésére. Az összes angyali segítőkészség és jóakarát ellenére a kamat miatt a növekedési kényszer, a vagyonskoncentráció, vagyis a szociális igazságtalanság, a kizsákmányolás kényszere és a vagyonosok túlhatalma *benne marad a rendszerben*. Az erkölcsi torzulás és rombolás csak azért nem jelentkezik, mert angyalok társadalmáról beszélünk. Sovány vigasz, hogy valamivel lassabban pusztulnánk ki...

Belátható tehát, hogy a kamat- vagy tőkegazdaság mint önpusztító, önzést erősítő, tehát erkölcsstelen rendszer az ember erkölcsi jobbá tételének szándéka felől közelítve javíthatatlan.

Az „izmusok” szintén meg akarják változtatni az embert. A társadalommérnökök kitalálnak egy eszmeileg, íróasztalnál elképzelt „gyönyörű” társadalmat, aztán megkaparintják a politikai hatalmat, és nekiállnak kifaragni azt az embertípust, amelyik majd adott idő múlva önként és dalolva fenntartja az ő általuk elképzelt ideális társadalmat. Mi, közép- és kelet-európaiak tudjuk a legjobban, hogy ez a társadalmi kísérlet zsákutca.

A felelősség ingoványa

Henry Fordnak tulajdonítják a következő mondást: „Zárjatók börtönbe az ötven leggazdagabb bankárt, és nem lesz háború.”

Tegyük föl, hogy valaki megteszi ezt. Aztán idővel a bankrendszer kitermeli az újabb ötven leggazdagabb bankárt, de a kamat okozta „a gazdag még gazdagabb lesz, a szegény még szegényebb lesz” mechanizmus alapján nem is nagyon sok idő múlva az újabb ötven bankár már gazdagabb, mint az előző ötven, de a szabály értelme szerint őket is börtönbe zárjuk, és így tovább az idők végezetéig. Teljesen egyértelmű, hogy ez az irány zsákutcába vezet.

Vannak, akik láthatatlan háttérhatalomról beszélnek.

¹¹ Arany János *Gondolatok a béke-kongresszus felől* című verséből.

¹² A kamatot szintiszta kizsákmányolásnak is hívhatjuk, mert az *per definitionem* értékeremtő munka nélküli jövedelemelvonás.

Az általuk emlegetett háttérhatalom nem azonos azzal a világpusztító hálózattal, amelyről én írtam fentebb. Valójában ezek az emberek a viláგuralomra törő zsidó összeesküvést értenek a láthatatlan hatalom kifejezés alatt. Ez burkolt antiszemitizmus.

A nyíltan antiszemíták pedig mit állítanak? Hogy a zsidók felülreprezentáltak a pénzvilágban, és ez okozza a bajt. De ez az állítás akár igaz, akár nem igaz, teljességgel érdektelen. Miért? Mert a pénzvágy, a hatalomvágy és a birtoklási vágy általános emberi tulajdonság, nem a zsidók speciális tulajdonsága.

Soros György tevékenysége csak emblemikus jelenség. Őt támadni még tüneti kezelésnek is pocsék, a nációk tüneti kezelése még pocsékabb volt. Ez is kiváló közvetett bizonyíték arra, hogy egy igazságnak vélt féligazság milyen veszedelmes tud lenni.

Ha belátjuk, hogy mindenki felelős, akkor azt is belátjuk, hogy nem vagyunk képesek a felelősséget se személyhez, se egy csoporthoz hozzákötni. Ti. ha személyhez kötjük, akkor ki a felelős? A világ leggazdagabb embere egymagában? Az említett Soros György egymagában? Vagy Bill Gates egymagában?

És ha csoporthoz kötjük, akkor mi alapján sorolunk be valakit egy felelősségre vonandó csoportba? A származása alapján, mint a nációk? A vagyona nagysága alapján, mint a kommunisták?

Nyilvánvaló tehát, hogy a felelősség felől közelítve sem tudjuk megoldani a problémát. Egy szinttel mélyebbre kell hatolnunk: nem a zsidókkal, a gazdagokkal vagy a világelittel, hanem a *pénzügyi rendszerrel van baj*, amely lehetővé teszi, hogy emberek, érdekcsoportok úgy hatalmaskodjanak embertársaik fölött, ahogyan teszik.

Javaslatok a történelmi hibákból következő feladatokra

Az első történelmi hiba

A harmadik történelmi hibából („rés a pajzson”) kiindulva eljutottunk addig, hogy lényegét tekintve megszegtük a mózesi kamattilalmat, a megoldás keresése pedig azt az eredményt hozta, hogy a pénzügyi rendszerrel van a baj. Ezzel a kerülővel érdekes módon visszajutottunk az első történelmi hibához, mert az éppen valamifajta pénzelmellet hiányáról szól.

Kézenfekvő megoldásnak tűnhet a kamattilalom újbóli bevezetése, de a mai, az ókorinál sokszorosan bonyolultabb pénzügyi rendszerben alkalmazva szinte biztosan gazdasági összeomlást okozna. Ennél kifinomultabb megoldás szükségeltetik.

Mivel ezen folyóirat lapjain már két cikket is írtam az etikus gazdaság alapjairól (LABORCZI 2018a; 2018b), ezért

most csak annyit mondok, hogy keresztény emberként a gazdaság és a társadalom kapcsolatára tekintve az egyetlen Istennek tetsző feladat, ha minden erőnkkel segítjük a társadalmat kiszabadulni a lényegét tekintve erkölcsatlenné vált „ördögi malom” torkából. Mivel pedig beláttuk, hogy a rendszer az ember erkölcsi jobbátétele felől javíthatatlan, másként fogalmazva az erkölcsi dörgedelmek duplán kudarcosak, egyetlen lehetőségünk marad: „csak” félkéne vállalnunk a Silvio Gesell zseniális ötletén alapuló etikus pénzügyi rendszert.

A második történelmi hiba

Az egyház *hatalomtechnikai eszközzé* süllyedése úgy is leírható, hogy összefonódott az államhatalommal. Mivel az egyre szekularizáltabb állam végül is kikényszerítette állam és egyház szétválasztását – létre hozva a szekularizált, vagy más néven a laikus államot –, ezzel közvetlenül nem kell foglalkoznunk, legföljebb annyiban, hogy figyeljünk: ha az egyházak túlságosan belesimulnak a fennálló társadalmi rendbe, akkor még nem tértek vissza az eredendően keresztény gyökerű társadalomkritikai szellemiséghez...

Még ma is vannak, akik ezt a szétválasztást nem helyeslik, sőt például teokráciában gondolkodnak, de én úgy vélem, hogy a keresztény lelkiismeret részeként szigorú és következetes harcot kell folytatni a világi állam megőrzéséért, amelyben szilárd jogok garantálják a lelkiismereti és vallásszabadságot, az emberi méltóságot stb. – ha tetszik, a klasszikus liberális értékeket –, a másik oldalról pedig el kell állnunk az örök morális kísértésnek, amelybe a liberálisok is folyvást beleesnek (mi tudjuk és mondjuk meg, hogy mi jó az országnak, mi a szép és az igaz, ki a jó hazafi, stb.) –, hogy „a trón és az oltár szövetsége” akár az európai történelem ismétlődéseként, akár bármekkora muszlim nyomásra bekövetkezésképp. Keresztényként nemcsak ki kell mondanunk, hogy a vallásállam és/vagy bármilyen törvényvallás történelmi zsákutca, hanem tudatosan ki kell állnunk a laikus állam megőrzéséért, mi több, *javításáért*, mert a más vallásúak vagy akár az ateisták Isten gyermekeként csakis ilyen államban élhetnek szabadon, lelkiismeretük szerint. Velünk együtt...

A harmadik történelmi hiba

Ha már kialakult az egyház és a társadalom testében a kamatkapitalizmus mint pusztító parazita, akkor a keresztényeknek történelmi feladatuk volna: eszméletlen szívóssággal azért kell(ene) harcolniuk, hogy a kereszténység lelőlje magát a kapitalizmus minden szempontból halálos ölelését.

Be kell látnunk, hogy ha már engedjük kiszabadulni a kényelemszeretetet, a mértéktelenséget és az önzést – az egyé-

ni érdek mindenek fölött – szellemét a palackból, nem lehet csak úgy visszatuzsuzkolni.

A „halálos ölelés” gyengítésének egyik eszköze lehetne, ha egyre több keresztény megértené a kamat lényegét és annak tisztító erejét.

Ellenem vehető, hogy a pénz és kamata, illetve a válás, pláne a keresztény hit: tűz és víz! Ellenkezőleg: mivel a mai pénzrendszerből számúzték az erkölcsöt, ugyanakkor a kereszténység és az erkölcs mint olyan szétválaszthatatlan, ezért leginkább a kereszténység lenne hivatott ezen a téren rendet tenni.

Vagyis a kereszténységnek megingathatatlanul képviselnie kellene az alábbiakat:

1. A keresztény tanításból egyenesen következik a szabad emberi személyiség tisztelete, vagyis annak tilalma, hogy az ember más embert bármiféle céljainak az *eszközéül* használja (BIBÓ 1996) – a kamat épp az „eszközéül” eszköze.
2. Akármit is állít a közgazdászokkal az élen a mai közfelfogás a kamatról, jottányit sem változott a helyzet: a kamat embertársunkkal szembeni erőfölényből eredő *sarc*, vagyis jogtalan, kizsákmányoló és elnyomó hatalom eredménye, ezért a kereszténységnek nemcsak joga, hanem kötelessége volna a *kamat adta* kényszerítő és elnyomó hatalom erkölcsi ítélet alá vonása, megítélése, majd elvetése, illetve az ellene való harc fölvállalása.
3. Vagyis Silvio GESELLnek teljességgel igaza van, amikor azt írja: „Kereszténység és kamat: ez tiszta ellentmondás” (2004, 236. o.). Dolgozatom elején az ókori keresztényekről azt írtam, hogy minden olyan jelenséggel szembementek, amelyről úgy érezték, nem egyeztethető össze a hitükkel. A mai keresztények vajon miért nem vállalják ugyanezt?
4. A munkamegosztás (együttműködés) *eredendően közös haszna* (!) a kamaton keresztül magánvagyonná válik. A kamat tehát a piacról szedett *törvényes, de erkölcsstelen* magánadó. Még szigorúbban fogalmazva a kamatkapitalizmus nem más, mint *államilag szervezett bűnözés a munkamegosztásból származó közvagyon folyamatos lecsapolására*. Vagyis minden jel szerint megvalósult az, amire Szent Ágoston még csak figyelmeztette a kortársait: „Az igazságosság megszüntetésével tehát mivé válnak az országok, ha nem hatalmas rablóbandákká?” (ÁGOSTON 2005, 265. o.) És ahogy lenni szokott, a rablók előbb-utóbb összevesznek: ezeket háborúként szenvedjük el...
5. Végző soron tehát a (kamat)kapitalizmusnak a kereszténység által szisztematikusan *elutasítandó* gazdálkodási formának kellene lennie. Hatalmas tévedés csak az uzsorát tiltani. *Nincs erkölcsös kamat*, mert „a lopás akkor is lopás, ha filléreket lopsz”. Kívánatos lenne tehát komolyan vennünk Luther tanítását: az „Isten

szerelemre kérem valamennyi prédikátort és papot, hogy ne hallgassanak, ne szűnjenek meg az uzsoráról [kamatról] prédikálni, intsék és figyelmeztessék a népet” (LVM 4: 627. o.).¹³

6. A (mózesi) kamattilalom bevezethetlensége miatt *kidolgozandó* a vázolt, etikus gazdálkodásra való átállás folyamata;
7. A „keresztény erőszakmentesség programjának” (BIBÓ 2004, 182. o.) úgy-ahogy megvalósult mivolta után *folytatandó* „a társadalomtechnikák humanizálása, racionalizálása és moralizálása” (uo. 217. o.), immár a kamat által szemmel láthatóan embertelen hatalom szolgálatára kényszerített ember fölszabadítása érdekében.

Ha mindezeket fölvállalná a kereszténység – személyesen és intézményileg –, akkor volna remény arra nézve, hogy a történelem során elvesztett hitelességét visszaszeresse, vagy más szavakkal, ha már – ugyancsak a történelem során – „elsődlegesen a szenvedésre érzékeny vallásból a kereszténység elsődlegesen a bűnre érzékeny vallás lett” (METZ 2004, 201. o.), akkor *visszatérjen* oda, ahonnan indult: megszüntetni vagy legalábbis fékezni *igyekezék* minden olyan hatalmat és erőszakot, amely embernek ember által okozott elnyomásához, kiszolgáltatottságához, megalázásához, végző soron *szenvedéséhez* vezet. Egyéni, közösségi és társadalmi szinten egyaránt.

Felhasznált irodalom

- ÁGOSTON, Szent 2005. *Isten városáról*. 1. köt. Ford. Földváry Antal. Kairosz, Budapest.
- BARABÁSI Albert-László 2003. *Behálózva – A hálózatok új tudománya*. Ford. Vicsek Mária. Magyar Könyvklub Kiadó, Budapest.
- BENJAMIN, Walter 2013. A kapitalizmus mint vallás. Ford. Fogarasi György. In: *Et al – Kritikai Elmélet Online*. 1. köt. *Gazdasági teológia*. Szerk. Fogarasi György. Szeged, 4–8. o. Web: <https://etal.hu/kotetek/gazdasagi-teologia-2013/benjamin-a-kapitalizmus-mint-vallas/>. (Megtekintés: 2023. november 20.)
- BIBÓ István 1996. *Erkölcs és hatalom viszonya* (töredék). *Beszélő*, III. folyam, I. évf. 9. sz. 67. o.
- BIBÓ István 2004. Az európai társadalomfejlődés értelme. In: *Válogatott tanulmányok. Társadalomtörténet – Szociológia – Társaslélektan*. Szerk. Huszár Tibor. Corvina Kiadó, Budapest. 152–219. o.
- FROMM, Erich 2010. *Utak egy egészséges társadalom felé*. Ford. Szalai Virág. Napvilág, Budapest.
- GESELL, Silvio 2004. *A természetes gazdasági rend*. Ford. Síklaky István. Kétezerregy Kiadó, Piliscsaba.
- HAMM, Berndt 2011. A reformáció hajtóerői. Ford. Csepregi Zoltán. *Lelkipásztor*, 86. évf. 11. sz. 405–410. o.

¹³ (A zárójeles beszúrás tőlem. – L. P.) Luther néhány sorral lejjebb így ír: „Ha pénzt kölcsönöznek, és ezért többet vagy jobbat követelnek vagy kapnak, uzsorának tekinthető, és joggal átkozott.” Jó lenne tehát, ha a mai fogalmaink fényében nem enyhítenénk Luther szavainak súlyosságát.

- HARARI, Yuval Noah 2015. *Sapiens. Az emberiség rövid története.* Ford. Torma Péter. Animus, Budapest.
- KÜHLEWIND, Georg 2003. *A normálistól az egészségesig. A megbetegedett tudat felszabadításának útjai.* Ford. Böszörményi László. Kláris Kiadó, Budapest.
- LABORCZI Pál 2018a. Pénz és erkölcs – Az etikus gazdaság alapjai. *Lelekipásztor*, 93. évf. 1. sz. 6–13. o. Web: https://medit.lutheran.hu/files/lelekipasztor_2018_01.pdf#page=7. (Megtekintés: 2023. november 20.)
- LABORCZI Pál 2018b. Az érett középkortól napjainkig és tovább. *Lelekipásztor*, 93. évf. 6. sz. 225–230. o. Web: https://medit.lutheran.hu/files/lelekipasztor_2018_06.pdf#page=26. (Megtekintés: 2023. november 20.)
- LABORCZI Pál 2020. A hit magánügy? *Lelekipásztor*, 95. évf. 8–9. sz. 334–337. o. web: https://www.lutherkiado.hu/images/pdf/LP/2020/LP_202008-09.pdf#page=56. (Megtekintés: 2023. november 20.)
- LIETAER, Bernard – BELGIN, Stephen 2017. *Új pénz egy új világnak.* Ford. Hidy Máttyás – Sándor Eszter. Bankráció Kft., Budapest.
- LUTHER Márton 2019. A papokhoz, hogy az uzsora ellen prédikáljanak [1540]. Ford. Zsugyel János. In: uő: *Felelősség a társadalomért.* Szerk. Csepregi Zoltán. Luther Kiadó, Budapest. (Luther válogatott művei 4.) 627–665. o.
- METZ, Johann Baptist 2004. *Az új politikai teológia alapkérdései.* Ford. Görföl Tibor et al. L'Harmattan, Budapest.
- METZ, Johann Baptist 2005. *Szenvedéstörténet és megváltástörténet.* Ford. Görföl Tibor. L'Harmattan, Budapest.
- METZ, Johann Baptist 2008. *Memoria passionis - Veszélyes emlékezet a pluralista társadalomban.* Ford. Görföl Tibor. Vigilia, Budapest.
- MIGRAY József 1932. *A marxizmus csődje.* Stephaneum Nyomda, Budapest.
- MOLNÁR Tamás 1993. *A liberális hegemonia.* Gondolat Kiadó, Budapest.
- NYÍRI Tamás 1976. *Ki ez az „ember”?* Szent István Társulat, Budapest.
- PLUTARKHOSZ 1978. *Párhuzamos életrajzok.* Ford. Máthé Elek. Magyar Helikon Kiadó, Budapest.
- POLÁNYI Károly 1976. *Az archaikus társadalom és a gazdasági szemlélet.* Gondolat, Budapest.
- POLÁNYI Károly 2004. *A nagy átalakulás. Korunk gazdasági és politikai gyökerei.* 2., átdolg. kiad. Napvilág, Budapest.
- SZOLOVJOV, Vlagyimir 1988. Előadások az istenembségről. In: Török Endre (szerk.): *Az orosz vallásbölcselet virágkora – Tolsztojtól Bergyajevig.* Vigilia, Budapest. 77–97. o.
- TILLICH, Paul 2002. *Rendszeres teológia.* Ford. Szabó István. Osiris, Budapest.

„Szabadon” prédikálni – Formai vagy tartalmi kérdés? Technika vagy áldás?

Arndt Schnepfer kérdez minket

■ HAFENSCHER KÁROLY

Kétféle irány kerül újra meg újra egymás mellé. Vagy egymással szembe? Örök, szinte feloldhatatlan kérdés, hogy az igehirdető előtt kész prédikációs szöveg van, vagy csupán egy rövid, néhány soros vázlat. Kinyitja a füzetét és felolvassa a prédikációt, vagy becsukja a Bibliáját, s a néhány vázlatpont segítségével szabadabban prédikál. Netán mindent – leírt prédikációt és rövid vázlatot – félretesz, és szabadon „szárnyal” az igehirdetés?

Az egyik irány képviselői minden szót leírnak, s kidolgozott prédikációval mennek fel a szószékre. Szeretnének igényes nyelven, jól végiggondoltan, amit lehet, előre kiszámítottan végiggondolva és így nagy biztonsággal prédikálni. A Szentlélek így elsősorban a felkészülésben van jelen: ahogy inspirál a gondolatokban, a megfogalmazásban, ahogyan tisztává teszi a fejünket a lényeglátásra, ahogy elénk tárja a leendő hallgatóságunk kérdéseit, fogékonysági területeit. Az íróasztalnál, a készülés közben is munkálkodó Szentlélekben bízva a szószéken már nem bíz semmit a „vé-

letlenre”, nem hagyja, hogy esetleges zavaró tényezők vagy memóriakimaradás, esetleg koncentrációs probléma zavarja a jól elkészített prédikáció elmondását. Jobb esetben megtanulja a szöveget, s a teljes leírt anyag csupán mankóként funkcionál, vagy megtanulja a leírtakat úgy olvasni, hogy az olvasás ellenére létrejön a szemkontaktus a gyülekezettel. Kevésbé jó esetben felolvassa az igehirdetést. Ekkor azonban lemond a gyülekezettel való közvetlen kapcsolat számos lehetőségéről és arról is, hogy reagáljon a gyülekezet nonverbális jeleire.

A másik irány képviselői úgy érzik, tudnak elég szabadon és szabatosan beszélni, ezért néhány fontos szót vagy mondatot írnak vázlatként, és azt viszik magukkal a szószékre. Elég néha-néha beletekinteni, s már tudják is a következő lépést, tisztában vannak vele, hogy mi lesz a következő gondolat. Teret kap hát az improvizáció is, s vele nagyobb teret nyer a Szentlélekre hagyatkozás. Ott és akkor, az igehirdetés megszületésének a pillanatában „kiteszik

magukat annak”, hogy Isten Lelke új mondatokat, netán új irányt hoz a prédikációba. Bátorság, rugalmasság, nyitottság kell ehhez. Ugyanakkor nyilvánvaló az is, hogy az improvizációhoz (itt is, mint a zenében) átlag feletti tudás kell, a Szentlélekre hagyatkozáshoz pedig felszabadult lelki állapotra, egyfajta szabad szellemre van szükség. Az igehirdető a gyülekezet szemébe néz, érezteti, hogy személy szerint nekik mondja az ígét, s az esetleges pontatlanabb fogalmazást, apró lapszusokat felülírja a szabad beszéd.

Az elsőnél lehetőség nyílik arra, hogy nyelvtanilag, irodalmilag szinte tökéletesre csiszoljuk a szöveget. A másodikon akaratlanul is közvetlenebb, oldottabb lehet a stílus, hallgatóbarátabb a megformálás. A leírt igehirdetésnél nem mindegy tehát, hogy azt felolvasásra vagy – megtanulva – elmondásra szánja a prédikátor. A papírban elmerülő igehirdető szövegfelolvasása kimondottan zavaró, sőt személytelen és idegen lehet. A vázlatból mondottaknál nagy kísértés a szóismétlés, és a közvetlenséget és oldottságot tönkretetheti a pongyola megfogalmazás, a nyelvtani és mondatszerkesztési hibák becsúsztatása.

Bizonyára alkati kérdés is, ki melyik utat járja. Tudjuk, tapasztaljuk, hogy más az extrovertált és az introvertált igehirdető hozzáállása. A gondolatsort hosszan lehetne folytatni, hiszen az emberi kapcsolatokban való mozgás vagy általában a közösséghez való viszony és még sok minden meghatározza az igehirdető módszereit, használt eszköztárát.

Végiggondolva immáron (teológuséveimet is beleszámolva) negyvennyolc éves igehirdetői pályámat, azt látom, hogy én inkább az első csoportba tartozom. Abba, amely szóról szóra leírja a prédikációt. Eleinte megtanultam kívülről, azután megtanultam jól, felszabadultan, természetes módon olvasni, úgy, hogy a gyülekezet azt érezze, szinte szabadon beszélnek. A sok gyakorlás nyomán megjött a szemkontaktus, s a szöveg olvasása közben tudtam a gyülekezet szemébe nézve, a személyes kapcsolatot fenntartva beszélni. De megmaradt a biztonság, hogy bármilyen kis rövidzárlat idején sem állok le, nem sülök bele, hanem folytatni tudom. Megmaradt az igényességre törekvő formavilág a felépítésben és a fogalmazásban egyaránt. Megmaradt a fogalmazásban a végiggondolt finomságok sora. És megmaradt a páratlan lehetőség: a leírt prédikációt nemcsak archiválni lehet, s majd évek-évtizedek múltán visszakeresni, hanem el lehet vinni otthon maradt, beteg, idős gyülekezeti tagoknak, netán elküldeni ismerősöknek, kollégáknak, egyéb érdeklődőknek – manapság még közzé is lehet tenni elektronikusan.

Ugyanakkor – a változatosság gyönyörködtet – kísérleteztem a vázlatírás különböző formáival is. Bő, már-már részletes vázlat – benne a kidolgozott kezdő- és zárómondat mellett néhány fontos gondolat szó szerint is leírva. Vagy a főbb pontok leírása úgy, hogy az igehirdetés ívét egy lapon jól lássam. Vagy csak bökszavak, amelyek hozzák a következő gondolatot. A változatosság így is gyönyörködtet, s ta-

lán megtermékenyíti az igehirdetőt, és kiemeli a készülési monoton egyformaságából.

Papíron és számítógépen visszanezve az évtizedek összegyűjtött dokumentumait azt látom, hogy háromnegyed részben leírtam, egynegyed részben pedig csupán vázlatot készítettem az igehirdetésre készülve.

Egyvalamire sohasem gondoltam: leírt szöveg vagy vázlatceti nélkül menni a szószékre. Olykor-olykor irigyeltem azokat, akik szabadon beszéltek – én mindig nehéz beszédű embernek éreztem magam, ezért próbáltam mindent előre bebiztosítani –, ugyanakkor nagyon sok negatív élményem volt. Hisz akik szabadon beszéltek, többnyire nem készültek túl magukat, s vagy azt gondolták, „tudok én beszélni húsz percet bármiről”, vagy azt, hogy „úgyis segít a Szentlélek, s majd megmondja, mit is adjak tovább...” Ezért – sajnos kicsit előítéletesen – azt tartottam, hogy aki szabadon beszél, az készületlen. S ezt a sejtésemet azért jó néhány igazolták is...¹ Tudtam azonban azt is, hogy a szabad beszédnek – az igehirdető szempontjából, de a befogadók szempontjából sokszorozottan – hihetetlen ereje van. A maga természetességében, a maga hitelességében, a maga erejében. Aki minden segédeszköz nélkül tartalmaz, ihletett, szépen megformált módon tudott prédikálni, annak különös hatása volt. Erre azonban csak valami elérhetetlen célként tekintettem. Olyasmi volt ez a látóteremben, mint egy különleges karizma, amely csak igen keveseknek adatik meg. Le is mondtam róla, hogy ezt valaha is elérhetem.

Nagy formátumú államférfiak, kiemelt felső vezetők néha megtehetik, hogy sugógépen olvassák vagy láthatatlan követítőn követik az előre (nem egyszer mások által) megírt beszédet, ezzel azt a látszatot keltik, mintha szabadon beszélnének. Aki azonban közlőről észreveszi a szöveget láthatatlan táblára vetítő eszközt, annak csalódást okoz az élmény.

Mindezeket végiggondolva talákoztam Arndt Schnep-²per² könyvével, amely ezt a címet és alcímet viseli: *Frei predigen – Ohne Manuskript auf der Kanzel* (Szabadon prédikálni – Kézirat nélkül a szószéken). Egy szabadegyházas, kicsit rajongó iratnak gondoltam elsőre, amely mégsem kerülhet komoly homiletikai kurzus előadásába. Felül kellett bírálnom magam. Ezzel a könyvvel nemcsak érdemes, de kell is foglalkozni.

Először arra gondol az olvasó, hogy itt tényleg egyfajta karizmatikus fogásról van szó, amelyben ha nem is nyelveken szólnak, de csak a Szentlélek pillanatnyi sugallatával számolva fognak bele ismételtlen egy veszélyes játékba. S hozzá is teszi a könyv olvasásával kapcsolatban elvárásokat megfogalmazó: ez a metódus bizonyára előbb-utóbb kifulladás, s akkor

¹ Itt számolni kell azzal a veszéllyel, hogy – többnyire „kánaáni nyelven” – kegyes közhelyek sorozatává válik az igehirdetés egy része.

² Dr. Arndt Schnep-²per (1966) a gyakorlati teológia professzora, az Ewersbachi Teológiai Főiskola tanára.

a kísérletező vissza kell hogy térjen valamelyik hagyományos modellhez. Ha azonban belegondolunk, bizonyára az egyháztörténet számos neves és számtalan „névtelen” igehirdetője eleve így prédikált. Nem volt leírva – a fennmaradt prédikációk java részét hallgatás közbeni jegyzetelés után utólag vették papírra –, vagy éppen nem készült előzetes vázlat. Tablet, mobiltelefon, sugógép nem állt rendelkezésre...

Aranyszájú Szent János, Augustinus, Luther – ismereteink szerint – többnyire szabadon prédikáltak. Most mégis az egyháztörténet egy sajátos, nagy hatású személyiségét emeljük ki: Charles Haddon Spurgeon. A metodista egyházban induló, baptista lelkipásztor alig felmérhető hatású igehirdető volt, akinek a kis baptista gyülekezetben való szolgálata első szakasza után egy ötezer főt befogadó „csarnokot” kellett építeni, hogy az igehallgatók elférjenek (SCHNEPPER 2018, 110. o.). Spurgeon szabadon, jegyzetek nélkül prédikált, és igehirdetései hatása mind a mai napig tart – akár igehirdetés-gyűjteményeiben, akár áhitatoskönyveiben hatása tovább él (vö. BOROSS 1989, 10–22. o.). Mi volt a titka, mi az a szakmai ismeret, fogás, rejtély, amely Spurgeon igehirdetését olyan élővé tette? Arndt Schnepfer könyve ebbe a hatásmechanizmusba ad betekintést.

Nem csak a szabadkeresztény közösségek foglalkoztak behatóan Spurgeon igehirdetésével.³ Helmuth Thielicke német teológus, aki a 20. század egyik legnagyobb német szónoka (és „hítszónoka”) volt, akinek párhuzamosan öt jelentős egyetemen volt katedrája, tudományos (elsősorban dogmatikai és filozófiai) munkássága is a század meghatározója volt, önálló kötetet szentelt a hitébresztő prédikátor személyének, életművének. *Vom geistlichen Reden – Begegnung mit Spurgeon* (A lelki beszédéről – Találkozás Spurgeonnal) című munkája 1961-ben jelent meg Stuttgartban (THIELICKE 1961). Benne – szinte cinkosan összekacsintva olvasóival – azt írja: némi túlzással azt tanácsolja mindenkinek, aki Isten igéjének hirdetésére szánta el magát, hogy adjon el mindent (az aktuális kommentárokat mindenképpen), és vegyen meg egy pár kötetet Spurgeonról (uo. 50. o.).

SPURGEON maga is írt homiletikai művet ezzel a címmel: *Lectures to my Students* (Előadások diákjaimnak, 1962), ezt egyben a szabad prédikáció tankönyvének is nevezhetnénk.⁴ Magyar nyelven BOROSS Géza református teológiai professzor írt Spurgeon gyakorlati teológiai munkásságáról és hatásáról (1989; 1988).

SCHNEPPER egy teljes fejezetet szentel annak, hogy szó szerint idézze Spurgeon mint a szabad prédikáció mesterét (2018, 110–120. o.). Ebben a következő alapozó tézisek szerepelnek: „Csak a valóban tanító prédikációk tartják össze az

egyházat, a beszéddel való pusztá időtöltés nem sokat hoz.” „Övök benneteket attól, hogy felolvassátok a prédikációt, de javasolom, hogy minél többször írjátok le”. „A szabad prédikálás művészetét egy kis ráfordítással meg lehet tanulni.” „Amit egy ügyvéd a klienséért meg tud tenni, azt kell nekünk megtenni az Isten ügyéért.” „Ahhoz, hogy valaki megszerezze a képességet a szabad prédikálásra, a szokottnál is alaposabban kell felkészülnie.”⁵ „Régi szabály – méghozzá kivétel nélkül való –, hogy aki önmagán túlcorduló akar lenni, annak teletöltöttnek kell lennie.” „A szavak uraivá kell hogy váljatok, mint szellemek, mint angyalok, mint villámok és mint mézcseppek használjátok fel azokat.” „Ha az a felismerés, hogy csak egy kontár vagy, nagyobb erőfeszítésre sarkall, ez azt jelenti, hogy a legjobb úton haladsz afelé, hogy nagy szónokká válj.” „Ha hibát követtél el, tégy úgy, mintha nem vetted volna észre.” „Tehát ahhoz, hogy szent és áldott módon szabadon tudj beszélni, szükséges, hogy keresztény prédikátorként gyermeki módon a Szentlélekre bízod magad.” „Testvéreim, rossz adottság az, ha valaki a semmiről hosszú beszédet tud tartani.” Érdemes ezeket a több mint másfél évszázaddal korábbi gondolatokat kibontani és megszívlelni minden igehirdetőnek – a 21. században is.

Schnepfer könyve arra hívja fel a figyelmet, hogy a szabad beszéd évszázadokon keresztül jellemezte a keresztény igehirdetést, és csak a 20. század derekától vált általánossá, hogy olvasták vagy jegyzetekből beszélve prédikáltak. Ez marad a gyakorlat változásának iránya, vagy van esély arra, hogy visszatér az eredeti gyakorlat, a szabad prédikálás művészete?

A kereszténység, az egyház, az igehirdetés válságáról beszélnek ma sokan. Mindegyiknek van részizagsága, mindenestre a keresztény igehirdetőnek mindhárom egy-egy figyelmeztető jel. Akkor is így van, ha az egyház – lényegénél fogva, a földi valóságban – mindig krízisben van (vö. WEINRICH 2023, 13. o.). A válságban, amely az igehirdetést érinti, nem segít semmiféle retorikai trükk. Nem látszat- és nem formális megoldásokat kell keresni. Schnepfer azt javasolja, hogy mélyebben keressenek megoldást az érintettek. Ennek első lépcsője, hogy térjünk vissza a szabad igehirdetéshez, illetve annak belső igényéhez.

A szabad prédikációnak öt előnyével számol, amelyek miatt megéri a váltót átállítani a prédikátoroknak:

- kommunikatívabb,
- hallgatóközpontúbb,
- párbeszédesebb,
- megfelel az evangélium mint jó hír karakterének,
- jelentős mértékben nyitottabb a Szentlélek munkájára.

A liturgia, az istentisztelet összművészeti alkotás (vö. HAFENSCHER 2022, 198–199. o.). Érdemes hát körülnézni a művészetek világában, s analógiát keresni az egész isten-

³ SCHNEPPER legutóbbi kötete (2021) a neves baptista prédikátor újralfedezésére bátorít, következtetéseket levonva a mai igehirdetők számára.

⁴ Ugyanakkor Spurgeon óv a szabad prédikálás veszélyétől, s arra figyelmeztet, hogy készületlenül üresre prédikálhatjuk a templomot (vö. THIELICKE 1961, 158. o.).

⁵ Schnepfer a *Stegreif* kifejezést használja, amely kapásból mondott beszédet, improvizációt jelent.

tisztelettel és benne az igehirdetéssel kapcsolatban is. Az evangélium részben hasonlít az ábrázolóművészethez. Az ábrázolóművészet elemeiben összekapcsolja az interpretációt és az improvizációt. Amit előkészít, azt a helyzetnek megfelelően bemutatja, de közben új gondolatok is születnek – mint a prédikációban.

Schnepper szerint a prédikáció előkészítése és megvalósítása az általános szabályoknak megfelelően öt fázisból áll:

- a tartalom megtalálása,
- az anyag tagolása,
- a mondatok megformálása,
- a gondolatok meditálása,
- a prédikáció aktusa.

Ennek megfelelően a szabad prédikációnak is öt lényeges alkotóeleme van:

- a teljes tartalom, amely a hallgató érzéseit, értelmét és akaratát egyformán megszólítja;
- megfigyelhető tagolás, amely egy nagy ívet hordoz;
- a beszédnyelvi stílus;
- a gondolatok belső elsajátítása és kívülről való megtanulása;
- az odaforduló beszéd.

Ezeket az alkotóelemeket tárgyalja Schnepper könyve. Mi az, ami sajátos, újszerű, sőt ahogy a szerző mondja: forradalmi a módszerben? Semmi új, és mégis teljesen megújult. Ez a belső meggyőződésből kisugárzó és az irányítottan tudatos előkészületből adódó hozzáállás.

Elsajátítás: belső lelki-szellemi-fizikai elsajátítás. Csak azt mondom, amit már nemcsak átszűrtem magamon, hanem a magaménak tudok. Ez pedig nem lelki önmege erősítés, hanem a jákóbi attitűd: „*Nem bocsátlak el, amíg meg nem áldasz.*” (1Móz 32,27) Addig küzdeni – a lesántulásig harcolni – az Istennel, amíg el nem tudom fogadni azt, amit szeretne, amit rám bízott. A csontjaimba rekesztett tűz (Jer 20,9).

Ezek olyan ajándékok, amelyeket csak Isten adhat meg – replikálhat rá bármely igehirdető. S valóban egyetérthetünk Pál apostollal: „*Krisztus szeretete szorongat minket*” (2Kor 5,14). Ez egy külső-felső hatás. Az elhívó, a szolgálatba állító Isten felülről való „befolyása”, hatása (akár szent kényszere).

Ugyanakkor van emberi oldal is. Az én ellenállásom tudatos feladása, belső küzdelem az ellenérdekeltségemmel szemben és sok-sok edzés, erőlködő próbálkozás. A bűnben született ember természetes viselkedése az ellenállás. Ez az igehirdetésben és az azzal kapcsolatos tennivalók sorában is megjelenik. Az újjászületett ember sajátja, hogy a »már igen és még nem« feszültségében⁶ (adott esetben a *si-*

mul iustus et peccator feszültségében) küzd az óember ellen. Tudatosan is próbál belesimulni Isten akaratába. Csak így tudja meghirdetni azt. Elbukik, de tudatosan feláll, és újrakezdi. S ezt teszi számos alkalommal ismételve. Harcolja a hit harcát. Az igehirdető ezt azért teszi, hogy a sajátjává legyen az az ige, amelynek továbbadására kötelezett. Ez a schnepperi útnak a lelki része.

Belső meggyőződésből kisugárzó beszéd és tudatos előkészület – ez a szabad igehirdetés technikai, kézműves, praktikus oldala. Még több előkészület. A memóriánk és az értelmünk edzése, az öt fázis tudatos végigjárása. (Nem „végigfuttatás”, mert annál időigényesebb a feladat). Azaz: a tartalom konkrét megtalálása, a tagolás – szép és jól fogható dramaturgia, követhető felépítés kialakításával. Ez a mondatok megformálásának művészi munkáját igényli – ahogy például a készülő mondatokat ízeletgeti a lelkész a felkészülés során.

- A tartalom megtalálása,
- az anyag tagolása,
- a mondatok megformálása,
- a gondolatok meditálása,
- a prédikáció aktusa.

Végeredményben igehirdetőként mindenkinek saját egyéni döntést kell hoznia, hogy miként viszonyul a témához és a feladathoz. Formai vagy tartalmi kérdésnek tartja a szabad prédikálást? Veszi a fáradságot és a bátorságot(!), hogy kísérletezzon ezzel a lehetőséggel, és így felülírja eddigi igehirdetői szokásait? Szán-e annyi időt az igehirdetésre való felkészülésre, hogy biztonságosan képes legyen szabadon prédikálni? Hajlandó-e elfogadni ennek az útnak a nagyobb kihívását és felelősségét? Elkezd-e a szent kísérletet, hogy erre mozduljon igehirdetői egzisztenciájának fejlődésében?

Hivatkozott művek

- BOROSS Géza 1988. *Spurgeon gyakorlati teológiája*. Primo Kiadó, Budapest.
- BOROSS Géza 1989. *Spurgeon kincsesládája* Református Zsinati Iroda Sajtóosztály, Budapest.
- HAFENSCHER Károly 2022. *Beszélő Isten. Disciplina et ars praedicandi*. Magánkiadás, Budapest.
- SCHNEPPER, Arndt 2018. *Frei predigen. Ohne Manuskript auf der Kanzel*. 5. kiad. SCM R. Brockhaus, Witten.
- SCHNEPPER, Arndt 2021. *Spurgeon neu entdeckt. 111 Tipps zum Predigen für heute*. SCM Brockhaus, Witten.
- SPURGEON, Charles Haddon 1962. *Lectures to My Students* [1889]. Zondervan, Grand Rapids.
- THIELICKE, Helmut 1961. *Vom geistlichen Reden. Begegnung mit Spurgeon*. Quell-Verlag, Stuttgart.
- WEINRICH, Michael 2023. *Die eine heilige christliche und apostolische Kirche. Berufung und Sendung der Gemeinde*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

⁶ Az egész Újszövetség arról tanúskodik, hogy Isten országával kapcsolatban a tanítvány ezt éli át. Már elérkezett, „elközelgett”, jelen van, „köztetek van”, ugyanakkor még várta magát, a beteljesülés még nem jött el. Már igen és még nem...

Az elveszett hangja

A könyv, amely vette a bátorságot, hogy Júdásnak szót adjon

■ JASPER-MAKAY EMESE

FABINY Tamás: *Júdás, az elveszett tanítvány*. Luther Kiadó, Budapest, 2023.

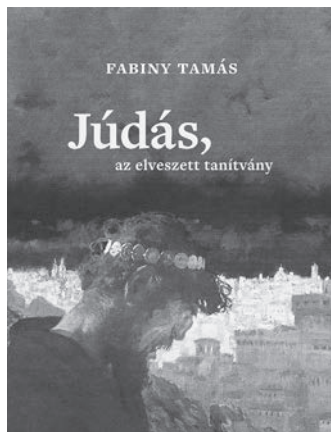
Október 1-jén, a 28. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál keretében rendezték meg Fabiny Tamás elnök-püspök és újszövetséges professzor könyvének bemutatóját, amely *Júdás, az elveszett tanítvány* címmel jelent meg a Luther Kiadó gondozásában. A könyv előzményét, azonos című habilitációs értekezését a szerző eredetileg szűk szakmai berkekben készítette, de az már a megvédésekor (2004) az újdonság erejével hatott. Az elkövetkező években a szerző előadások és rövidebb szakcikkek formájában közkinccsá tette kutatási eredményeit, következtetéseit. Hamar megfogalmazódott az igény mindkét részről, a szerző és a közönség felől is, hogy mindez egy könyv formájában összegezve széles körben elérhetővé váljon. A törekvést siker koronázta: ma az érdeklődők egy megjelenésében és tartalmában is kiforrott művet tarthatnak a kezükben. Az egyre gyarapodó számú recenziókban, a magán- és a nyilvános fórumbeszélgetésekben az elismerés hangjával találkozunk az elkészült művet illetően. Akik már olvasták, méltatják a szerző bátorságát, írói talentumát, teológiai éleslátását, amellyel ehhez a szerteágazó, ugyanakkor már-már a tabu kategóriájába száműzött témához nyúl, teológiailag izgalmas, merész kérdéseket feszeget, és nem vonakodik jézusi érzékenységgel számot vetni az egyháztörténet és az antiszemitizmus, antijudaizmus kérdésével sem.

A téma valójában egy történeti személy, az újszövetségi Júdás alakjának értelmezése és hatástörténete, kezdve az evangéliumokban fellelhető töredékes információktól egészen a zenében, a szépirodalomban és a képzőművé-

szetben megmutakozó, szinte határtalan bőségű – de néha nagyon is lehatárolt – elképzelésekig. Az impozáns köntösbe öltöztetett, szemet gyönyörködtető, albumszerű „külcsín” főszerepet játszik abban, hogy a Júdást új, szokatlan fényben megvilágító „belbecs” azonnal kommunikációra hív, rögtön párbeszédet kezdeményez azzal, aki kézbe veszi a könyvet. A szerző által képviselt új perspektíva tagadhatatlan érdeme, hogy engedje Júdást megszólalni. Különös, sajátos hang ez, amely a sürgetés, bizonygatás benyomását kelti, a határozott fellépését egy olyan személynek, aki érzi, hogy most elérkezett az ő ideje. A megvett, az elutasított, a kirekesztett, a magára hagyott, a démonizált, a sátánfajzatnak bélyegzett, az elveszett – tanítvány hangja szólal meg a könyvben. A szerző enged, hogy Júdás előlépjen a homályból, és hagyja, hogy nagy hanggal „kiabáljon a pálya széléről”, hogy a közönség a figyelmét a „fénylő, lélektől révült aranycsapatról” (VISKY 2013), az elismert tizenegyerről, a meglévő kilencvenkilencről, a mindent

öröklő, otthon maradt testvéréről most órá fordítsa, arra az egyre. A könyv lapjain ez a Júdás vadul integet, mutogat saját magára, a földre, az égre, a közönségre, mintha magára az olvasóra is.

A mai világunkban, ahol a szabad véleménynyilvánítás civilizációs emberi jog, nem meglepő, hogy a publicisztika és média műfajaiban jártas szerző jó témát vél felfedezni abban, hogy Júdásról portrét készít könyvében, és az újszerű, figyelmet követelő hang is érthető, hiszen Júdás sem akarja elszalasztani a lehetőséget. A szakmai méltatások azt mutatják, hogy érdemes erre a hangra odafigyelni. A könyvbemutatón Pecsuk Ottó, a Magyar Bibliatársulat Alapítvány főtákosára gondoskodott a könyv méltó felkonferálásáról a szé-

les közönség számára, amit reflexiók, szakmai ismertetőik követtek az elmúlt hónapokban Gáncs Péter, Gájer László, Szőnyi Szilárd, Nagy Szabolcs tollából.¹

A könyvnek rendkívüli erénye, hogy benne a szerző tudományos igényessége és népszerű, közvetlen stílusa találkozik, ami a műfaji határokat önkényesen alakítja, dinamizmusban tartja, s így nem csupán egy teológiai szakkönyv született, hanem ismeretterjesztő jellegénél fogva képes megszólítani a hétköznapi sokféle olvasóréteget, így bárki számára jó olvasmányt ígér. A felfedezés és rácsodálkozás élményét ígéri, mivel Jézus tanítványáról rengeteg érdekességet vonultat fel, és sokféle arcát mutatja meg ennek a személynek, amelyek közül eddig inkább csak a sátánit, a bukottat ismertük. Ezt a júdási sztereotípiát lépten-nyomon „mutogatta” a történelem és az irodalom az elmúlt évezredek során, ami ebben a könyvben sincs elleplezve. Viszont ez a sajnálni való, ez a kihasznált, elnyűtt, megmásított, eltorzított, megtaposott, emberi arc újnak számít. A könyvből előlépő Júdás „testvér” számíthat vitákra a keresztények között, hiszen mindig nehéz dolog hozzányúlni a bevett, jól megszokott dolgokhoz, elképzelésekhez. Az ellentmondásosság, ellenszenv nem szokatlan ugyan Júdás személyét illetően, másfelől a némely „provokációszámba” menő gondolat mégis inkább érdeme a könyvnek. A sajátos Júdás-hang elgondolkodtat, szembesít, és kérdezi az olvasót, Krisztus követőit, a keresztényeket.

Ez a Júdás-hang a könyv formájában megtestesül, lehetőséget ad, hogy az olvasó kézbe vegye, izlelgesse. A szerző és Júdás reménye is, hogy ez a hang sokakat meg fog szólítani, sokan lesznek útítársai a könyv főszereplőjének ebben az időket egybefoglaló, hatástörténeti utazásban, amelyben egy elveszett ember hangos, jajveszékélő, megkeseredett, kétségbeesett sírására figyelhetünk fel.

Az érdekességek sora már ott elkezdődik, hogy homály fedi, vajon valóban sírt-e Júdás, hiszen a történetiségéből vajmi kevés tudható. A szerző vizsgálja, hogy mi ismerhető meg az evangéliumokból, és megállapítja, hogy maguk az evangélisták sincsenek egyetértésben, hogy hogyan is volt az elárulás – az átadás –, mi lett ennek a tanítványnak a sorsa, hogyan halt meg. Márknál ő még „egy a tizenkettő közül”. A márki nézőpont burkoltan azonosulásra készítet, mintha azt sugallná, hogy Júdás is „egy közülünk”. Máténál további adalék, hogy ő már megszabja a tettének árát: harminc ezüst, egy rabszolga ára. Péter portréjának megrajzolásához pedig Júdást használja „kontrasztanyagnak”, holott az árulás ténye mindkettőjüknél fennáll. Találgathatunk, hogy esetleg épp ennek fényében beszél Júdás öngyilkosságáról az evangélista, míg a többi három evangélium nem említi a halálának körülményeit. Talán az öngyil-

kosság tette, nem véletlenül, célzatos értelemben történik Máténál, míg Lukács az Apostolok cselekedeteiben gyalázatos balesetről tudósít. Felmerül a kérdés, hogy vajon felismerte-e Júdás a tettének súlyát, vajon önmaga felett ítélte-e. Vagy az istentelenek sorsára jutott, mint a hagyomány szerint Nagy Heródes vagy Antiókhosz Epiphanész? Míg Lukácsnál üdvtörténeti jelentőséget kap az áruló személye, János kegyetlenül leszámol vele, és a sátán és Isten közötti kozmikus küzdelemben Júdást már egy pillantásra sem méltatja ama bizonyos csók után.

A találgatások, kérdések éppen arra világítanak rá, hogy ezek a „nyitott helyek” teológiai megfontolásból elhallgatott információk, mégis ugyanolyan beszédek, ugyanúgy részei az Újszövetség teológiájának, mint a kimondott, leírt szavak. Ezeknek a kérdéseknek a felfedezése, feltevése és a szerző válaszkísérletei különösen értékes exegetikai anyagot eredményeztek az igét tanulmányozó híveknek vagy az ígéhirdetésre készülőknek. A számos éles szemű észrevétel, árnyaló megjegyzés, elindított új és végiggondolt régi gondolat – amelyeket talán nem szerettünk volna végiggondolni, ezért félúton megálltunk – szembenézésre készíti az olvasót. Kellemetlen érzés lehet azt bevallani keresztényként, hogy nemcsak Péter lehet tükör, hanem Júdás is. Elgondolkodtat, hogy Isten kegyelmének reménysugara mégis ott lehet ezek között az ihletett sorok között egy ilyen megátal kodott alaknak is. Vitathatatlan, hogy ennek a felismerése, esetleg beismerése – és kimondása – óriási felelősség és bátorság a szerzőtől s hasonlóan az olvasótól is.

Az evangéliumok Júdás-rajzai nagy szerepet játszottak abban, ahogyan az utókor Júdást elítélte, megítélte. Ezeknek a szövegeknek, tanúságtételeknek a hitele szilárd alap, a rákérdezés súlyos kísérlet, de nem biztos, hogy helytelen. A könyvben megszólaló Júdás panaszos hangját halljuk, hogy az ő személyét az evangélisták sajátos teológiai koncepció mentén, a történeti valóságot annak alárendelve ábrázolták, és elképzelhető, hogy néhol irodalmi fantáziálásra gyanakodhatunk. Ennek folyamán bontakozott ki a Júdás nevében elrendelt sors, karakter és származás végzetes vegyülése: Júdás, az áruló és Júdás, a zsidó. A kettő ötvözéséből már csak egy lépés ez: a zsidó, az áruló vagy az áruló, a zsidó. A szerző kellő alaposan járt utána a személynév és a ragadványnév (Iskariótes) lehetséges etimológiáinak. Az összkép értékelésekor mégis elgondolkodtat, hogy miért pont egy Júdás nevű tanítvány árulja el Jézust? Miért nem egy Péter? Egy „köszikla”? Vajon akkor hogyan folytatódott volna a „nagy történet”? Rendkívül szerencsétlen dolog, hogy a történelem Júdás neve és tette miatt egy egész népet állított pellengérré évezredek át, és az ő személye az antiszemitizmus és antijudaizmus démonjaként kísértett, sok zsidó származású ember üldöztetését, megvetését és halálát okozva. Szerencsétlennek kell tekintenünk az ő alakjának hatástörténeti fejlődése szempontjából, hogy már az

¹ GÁNC S 2023; GÁJER 2023; SZŐNYI 2023; NAGY 2023; Fabiny Tibor a könyv végén található összefoglalót írta.

egyházatyák ellene beszéltek, amit gondos filozófiai körítéssel igyekeztek igazolni: például ő az áruló „testi zsidók” (Iudaei carnales) atyja (Jeromos), vagy a sorsa tükörződik a harminc ezüstben, mivel a harminc az ötször hat szorzataként tökéletlen szám (Szent Ágoston az emberi érzékek korlátozottságára és a hatodik világkorszakra utal). A Júdás név elterjedtsége a korban az ősök és hithűsök előtt való tisztelgést jelentette (pl. Júdás Makkabeus). Lehetséges, hogy Jézus tanítványa csupán egy rendes, buzgó zsidó akart lenni, aki a Tórához, Isten törvényéhez hűen akart cselekedni, méltón nagy elődeihez. Júdás könyvbéli hangján megszólal az ember, ami a márki perspektívát erősíti fel: ő „csak” egy ember volt, egy közülünk. De vajon felmentheti-e ez őt? És a keresztényeket felmenti-e, hogy Júdás személye kapcsán és a Krisztus ellen elkövetett tette miatt elfeledkeztek az irgalomról, a megbocsátásról? A kérdések egyben vádaknak is tűnhetnek, ami azonban egyáltalán nem célja a szerzőnek, sőt! A szerző mindvégig hangsúlyozza, hogy az Isten ellen elkövetett bűn megbocsátására az ember nem képes, mert nem lehet képes, ez Krisztus „kompetenciája”. Júdás megítélése és elítélése valójában isteni titok marad számunkra. Ugyanakkor a kérdésfeltevéseknek éppen az a célja, hogy felhívják a figyelmet erre az isteni szuverenitásra, amelyet az ember nem másíthat meg sem sztereotipizálással, sem kegyelemre szoruló helyzeténél fogva.

A könyv teológiai alapvetését képező evangéliumi exegézis után a hatástörténeti részben Papiasz és az apokrifek leírásaiból ismert bizarr Júdás-történetek könnyedebbnak hatnak, szórakoztatják az olvasót, aki, mint egy bulvárlapot, gyorsan végigböngészheti „a celebről szóló híreket”. A hatásvadász leírások részletetekbe menően taglalják, hogy Júdás az istentelenség mintapéldája volt, teste elevenen elenyészett bűne következtében, milyen volt a családi élete, ki volt az anyja, felesége, bűnöző volt, hiszen lopott, és a sátánnal cimborált. Minderre a pszichológia is keresi az okokat, és megállapításra kerül, hogy Júdás már gyermekként is furcsa volt. Az egyre gyarapodó Júdás-hagyományt a középkorban Jacobus de Voragine *Legenda aurea* című művéből ismerhették meg az emberek, ami a kor „bestsellerének” számított. Mózeset és Oidipuszt is ott találjuk a „Júdás-szerzet” ihletői között. A műből megtudjuk, hogy „szegény” Júdást is kirakták kosárban gyermekként, a királyi udvarban nevelkedett, szülei elhagyták, majd apagyilkosként lépett anyjával vérferetőző házasságra. A tanító, intó célzat mellett az együttérzés, a száanalom nyomait még inkább felfedezhetjük Szent Brendan legendájában. A legenda leírja, hogy vasárnaponként és ünnepekkor „szegény” Júdás egy sziklán guggol a vad tenger közepén, és testét állandóan elborítják a hullámok, homlokát egy kendő csapkodja. A helyzetet, az isteni büntetést Júdás kegyelemként éli meg, hiszen addig sem a pokolban senyved, a démonoktól kínzatva. Rette-

gessel, könnyek között könyörög az apátnak, hogy járjon közben az érdekében Krisztusnál.

Figyelemre méltó, hogy a reménykedés vonását a középkor nem tagadta el a Júdás-képtől, sőt ez a vonás fellelhető az Ahasvérus-motívumban is: az örökké „bolygó zsidó”, aki vándorlásai során egyre a megnyugvást kereste. Júdás és Ahasvérus sorsa közös sors, amelyben az átok teljesedett be, a nyughatatlanság, a kirekesztettség valósága maga az ítélet. „Az ember, mint valami fantomképet, megalkotta és üzte ezt az Ahasvér-Júdást, hajszolta azt évezredek át” – írja UNGVÁRI Tamás a magyarországi zsidókérdésről szóló egyik írásában (1999). Auschwitz emberi drámája miatt nem érezzük túlzásnak, hogy a *foetor Judaicus* (zsidó bűz) tragikusan belengi a Papiasz leírása és a náci propaganda között eltelt húsz évszázadot. Szorongással nézve a mai nemzetközi eseményeket, a kérdés mindenkién ott van, hogy vajon a huszonegyedik hozott-e, hozhat-e változást.

A könyvben megszólaló Júdás-hang a passióadaptációk kegyetlenségéhez érve lerántja a leplet az önbíráskodó kereszténységről. Bár nagyon is emberi vonás, mégis szegyenletes a tükör, hogy a bűnbakmechanizmus mennyire az ideológiák eszközévé tud válni. A mai olvasók szeme hozzászókkott a filmekben az erőszak látványához, távolságot tudnak tartani tőle. De a színpad egészen más, mivel ott a megjelenített és a megjelenítő világ összeér, színész és néző azonosulása csontig hatolóan valóságos. A mai olvasókat ezért megrázza az a fajta agresszió, amely a passiójátékokban volt tapasztalható, és a Júdást alakító „szegény” színészt az előadás után valóságosan is megverték az emberek, ami gyakran tragédiához vezetett. Tovább borzolja a mai olvasó kedélyeit, hogy mindez az egyház felhatalmazásával történhetett, tanító, erkölcsi-nevelő célzattal, hiszen ilyen büntetés jár egy *Júdásnak*, egy Krisztus-ölőnek, árulónak, egy zsidónak. Ezek a jelenetek aztán gyakran valóságos pogromig eszkalálódtak.

Ilyen feszültségben nem csodálkozhatunk, ha a néplelék mélyéről feltörő pszichológiának a zsidó recepció is hírhedett példát állít a torzszülött *Toledot Jesuban*. A Jézust népámító varázslónak beállító evangéliumi paródia Júdást hősként ünnepli mint Jézus leleplezőjét, mint aki megvédi a zsidó monoteizmust a jézusi bálványimádástól.

Ezek után felszabadító élmény, hogy a könyv további részében a szerző számos szépirodalmi alkotást megemlít, amelyek bátran szembenéznek ezzel a hagyományos, teljesen eldeformálódott, kizsákmányolt Júdás-képpel. Keresztény és zsidó írók megkísérlik regényeikben feltárni Júdás rejtett gondolatait, lehetséges motivációit, kimondják azokat, vállalva a megbotránkoztatás bélyegét, és felmutatják, hogy milyen más optikája is lehet az ő személyének, az ő tettének, indíttatásának. Felmentést persze nem kaphat, de a „júdásokért való felelősségünk” tudatára ébresztenek minket (RÓNAY 1976, 239. o.). Esterházy Péter, Rónay György,

Nikosz Kazantzakis, Leonyid Andrejev, Selma Lagerlöf, Mihail Bulgakov, Walter Jens, Erich Mühsam, Carl Sternheim, Schalom Asch, Stefan Heym, Franz Kafka vagy Max Brod művei görbe tükröt tartanak elénk, keresztények és zsidók elé, emberek elé.

A szerző a zene világába is elkalauzolja az olvasót, mivel a zene nyelvén is sokan sokféle műfajba öltöztetve mondtak már véleményt Júdásról. Johann Sebastian Bach *Máté-passió*-ja kétségtelenül maradandó alkotás. Benne a lélek mélyéről szakad fel Júdásnak mint a tékozló fiúnak a sírása. Bachot hallgatva az olvasóban megfogán a sejtélem, hogy ennek a Júdásnak a hangja nem is olyan idegen többé: az akarnok, a tékozló, a kétségbeesett, a megtört, a hazavágyó hangja mi-bennünk is visszhangra talál, összerездül a miénkkel.

Ez a könyv erre hivatott: kézen fogni az elveszett tanítványt, és hazavezetni őt. A szerző felismerte ezt a nagyon is emberi vágyat – tulajdonképpen jogos vágyat –, az Atyához való hazatérés vágyát s a bűnt, amely Júdást és a zsidóságot mint foglyot olyan megvilágításban tartotta évezredek át, amely sok szenvedést és halált szült.

Fabiny Tamás könyve formabontóan új teológiai szakmű, amely ugyanakkor vonzó megjelenésével, bátorító közvetlenségével, merészségével, de a kegyelemre szoruló ember tudatával szól bárkihez, aki kinyitja, és őszinte beszélgetésbe kezd vele.

Hivatkozott művek

- GÁJER László 2023. Júdás testvér története. Fabiny Tamás Júdást mint tanítványt bemutató könyvéről. *Magyar Kurír*, október 11. <https://www.magyarokurir.hu/hirek/judas-testver-tortenete-gajer-laszlo-irasa-fabiny-tamas-judast-mint-tanitvanyt-bemutato-konyverol> (Megtekintés: 2023. október 30.)
- GÁNCS Péter 2023. Júdásról az irgalom jegyében. Fabiny Tamás könyve az elveszés fiáról. *Evangélikus.hu*, szeptember 30. https://www.evangelikus.hu/hireink/ajanlo/judasrol-az-irgalom-jegyeben_ (Megtekintés: 2023. október 30.)
- NAGY Szabolcs 2023. Júdás, a gonosz zsidó vagy a tragikus hős. Elolvastuk Fabiny Tamás evangélikus püspök legújabb könyvét. *Keresztény Kultúra*, november 17. <https://kerkult.444.hu/2023/11/17/judas-a-gonosz-zsido-vagy-a-tragikus-hos> (Megtekintés: 2023. november 20.)
- RÓNAY György 1976. *Júdás könyve*. Magvető Kiadó, Budapest.
- SZÖNYI Szilárd 2023. Rehabilitáljuk-e Júdást? Fabiny Tamás könyvéről. *Mik vannak?!*, október 8. https://mik-vannak.blog.hu/2023/10/08/rehabitaljuk-e_judast_fabiny_tamas_konyverol (Megtekintés: 2023. október 30.)
- UNGVÁRI Tamás 1999. *Ahasvérus és Schylock. A „zsidókérdés” Magyarországon*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- VISKY András 2013. Azon az éjszakán. *Reformatus.hu*, március 28. <http://regi.reformatus.hu/mutat/azon-az-ejszakan/>. (Megtekintés: 2023. augusztus 8.)

KRISZTUSBAN MINDNYÁJAN ÉLETRE KELNEK ◀

Emlékezés Deméné Smidéliusz Katalin evangélikus lelkész szolgálatára

1954–2023

■ SZABÓ LAJOS

1954. október 20-án született Répcelakon, Smidéliusz Ernő evangélikus lelkész és Laborci Ilona védőnő legkisebb gyermekeként. Szülei, testvérei és nagyanja szeretete vette körül. Isten ígéjére figyelő, imádságos és egymás terhére hordozó családban kapta meg azokat az alapokat, amelyek élete útján kísérték. Ugyanakkor a répcelaki evangélikus gyülekezet közössége is meghatározó volt lelki fejlődése szempontjából. Ahogy papgyerekként őt szeretettel vették körül a répcelaki hívek, később ő is ugyanúgy, családtagként fordult a rábízott gyülekezetek tagjaihoz. Nagyon szerette édesapja igehirdetéseit hallgatni. Konfirmációi áldó ígétét mindvégig szívében forgatta: „Bízzál az Úr-

ban teljes szívből, és ne a magad eszére támaszkodj! Minden utadon gondold rá, és ő egyengetni fogja ösvényeidet!” (Péld 3,5–6) Édesanyját gyakran elkísérte, amikor felkereste a segítségre szorulókat. Érzékenysége a fájdalmakat hordozók iránt innen is eredhetett. Tanulmányai mellett a legkedvesebb időtöltése az olvasás volt. Nagyon szerette a verseket, az irodalmat.

A helyi általános iskola elvégzése után a soproni Berzsenyi Dániel Gimnáziumban folytatta tanulmányait. Akkor még állami intézmény volt a líceum. Sokszor keserűen emlékezett vissza a diákevek alatti vasárnapokra, amikor délelőtt soha nem kapott kimenőt, hogy elmehessen

az evangélikus istentiszteletre. Kedves római katolikus barátjánőjével így a délutáni szentmisén tudtak részt venni az egyik templomban.

Egyszer egy délutáni alkalomra eljutva az igehirdetés egészen személyesen érintette, így feladta az irodalomtanári pálya tervét, mert úgy érezte, hogy az Úr a lelkészi szolgálatra hívja. Egy ízben édesapja is sokat sejtetően megjegyezte, hogy Finnországban már női lelkészek is szolgálnak. 1973-ban jelentkezett az Evangélikus Teológiai Akadémiára, ahová felvételt is nyert.

Teológiai tanulmányait 1978-ban fejezte be kiváló eredménnyel. A későbbi években, már aktív lelkészként több ízben vett részt németországi tanulmányúton, folyamatosan képezte magát a teológiai tudomány területén, különösen szerette a Zsoltárok könyvét és Pál apostol leveleit. 1978. július 23-án küldték ki gyülekezeti munkatársi szolgálatra. Ugyanezen a napon kérték házasságukra Isten áldását Deme Dávid lelkésszel. Az ostffyasszonyfai gyülekezetben kezdték meg szolgálatukat.

Nagy megtiszteltetésként élte meg, amikor a csöngői testvérek örömmel és szeretettel hívták meg parókus lelkészüknek. 1981. szeptember 13-án avatták lelkésszé és iktatták be hivatalába. Szeretett gyülekezetében igehirdetése sokszor nem a szószékről, hanem az oltár elől hangoztak, így kisgyermekei végig ott állhattak mellette Luther-kabátjába kapaszkodva. 1990-ben férjével Nagykanizsára költöztek. Őt szeretettel fogadták lelkészüknek a sandipati–zalaszentjakabi testvérek. A kanizsai gyülekezetben is örömmel szolgált hitoktatóként, de akár az énekkarban vagy az általa alapított asszonykörben, a családi istentiszteleteken is – betegsége miatt 2010-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig. Verseivel, írásaival mint szívből jövő

tanúságtételekkel igyekezett sokakat erősíteni és bátorítani a Krisztust követő úton.

Lelkészi szolgálata mellett mindig fontos volt számára, hogy édesanyaként is helytálljon. Amíg ereje engedte, kertet gondozott, finom befőttel gondoskodott családjáról, a parókiát meleg, süteményillatú, hívogató ott-honná varázsolta, amelynek ajtaja bárki előtt nyitva állt. Férje hű társaként féltő szeretettel és Krisztusra mutató alázattal nevelte négy gyermeküket, majd megadatott, hogy drága unokáit is magához ölelhette. Menyét, vejeit édes gyermekeként fogadta el és szerette. Férjének nemcsak a szolgálatban, de betegsége idején is támasza volt. Amikor tevékeny szeretetre már kevésbé volt ereje, imádságaiban tartotta számon mindnyájukat: a családot és a gyülekezeteket is.

Betegségének tizenöt éve szervezetét, testi-lelki erejét fokozatosan próbára tette, erőforrása ebben az időben is, mint egész életében a napi bibliaolvasás, az imádságos elcsendesedés és az evangélikus énekek éneklése volt. Az utolsó években ajándékként élte meg, hogy férje áldozatos szeretettel ápolta, hosszú beszélgetésekkel, közös imádsággal töltötték az időt, míg 2023. október 6-án, hosszú szenvedés után hisszük, hogy megérkezett a mennyei Atya által készített örök hajlékba.

Október 21-én népes gyülekezet kísérte utolsó földi útján a répcelaki evangélikus templomból a temetőbe. A feláradás reményében Szabó Lajos, az Evangélikus Hittudományi Egyetem nyugalmazott rektora búcsúzott tőle. A liturgiai szolgálatot Baranyay Bence helyi lelkész végezte.

Reménységünk, hogy az Úr Jézus így köszönti: „*Jól van, jó és hű szolgálóm, a kevésen hű voltál, sokat bízok rád ezután, jöjj, és osztozz urad örömeiben!*” (Mt 25,21)

Egy élet Krisztus-közelségben

*Igehirdetés Deméné Smidéliusz Katalin evangélikus lelkész temetésén (Fil 1,21a)**

■ SZABÓ LAJOS

Valahová el kell indulni. Mozdulni fontos! Megnézni muszáj!
Nem lehet nem felfedezni és megcsodálni Isten teremtett világának titkait és szépségeit. Mélyet szippantani a vághatóan tiszta levegőből, és megfürödni a nap erejében és sugarában. „Láttad már? Olvastad már? Ismered ezt a verset? Rájöttél már?” Hányszor hallottuk a sürgető kérdéseket!

Kihagyhatatlan útvonal ez. Illatok, színek, tájak, fák, virágok, a zümmögő, néha idegesítően zajongó méhek és

a rozsdasárga darazsak, alacsonyan repkedő kismadarak világa, vagy a tizedik, a legkisebb unoka, Samu ringatásának csodája hozza igazán közel azt, amire szükségünk van az élethez, saját utunk megéléséhez és ahhoz, hogy a legapróbb részletben tegyük meg a legnagyobb felfedezést. Apró kis pontok lesznek hatalmassá. Ez Isten útja az életünkben: mindig csoda. Az édesanyai, a nagymamai, a lelkipásztori, a hitvesi és a költői, versírói és fordítói hivatás összeolvad egy sokkal magasabb szeretet világában, Isten szeretetében. Isten eszközeként élni, amíg

* Elhangzott Répcelakon 2023. október 21-én.

tart a földi időnk: ez a pálya, ez az útvonal és ezek a koordinátáink. A szív mozgásában menni, amikor fizikailag esély sincs az elindulásra.

Katica életének alapelemei: a megézés művészete, a ráhangolódás karizmája és a beleélés tehetsége. Gazdag készlet. Szép ajándékok a Teremtőtől. Akinek megadattak, az nem tud lent maradni a gondok és fájdalmak, elkeseredések és aggodalmak, sikerek és kudarcok, nehézségek és megpróbáltatások földi mélységében, mert a felülemelkedés az ezekhez illő magatartás. A fentről tájékozódás az iránytű. Az álmok is mindig élnek és felemelnek. Természetes a fentiekhez kapcsolódás, a mennyei világ ereje és a hozzá való ragaszkodás.

A Lélek vezetése alatt. Onnan nézni az eseményeket, ahol egy igazi és tiszta dimenzió bontakozik ki és egy páratlan perspektíva rajzolódik. Az ég kékje, a nap sárgája, az erdő sötétje és a rét zöldje élénk, néha tán rikító színei mégis lágy harmóniát és csendes békességet festenek. Eredeti szimfóniát játszanak egy különleges hangszereken. A répcelaki templom és parókia, a mély hitben élő szülők, a nagymama, a testvérek, a gyerekek és az unokák, a Dunántúl levegője, Sopron ékességei, Ostffyasszonyfa és Csöngé arcai, egy lufikkal érkező csodakártya, a Ság-hegy és a Somló költői, Nagykanizsa, Sand, Pat és Zalaszentjakab, Zalakomár hívei, meg a sok-sok olvasott könyv hősei, idézetei mind dallamai ennek a zeneműnek.

Nem más ez, mint egy élet istenközelségben. Nem más ez, mint a megtapasztalt krisztusi jelenlét a földi életben. Nem más ez, mint a meghallott és elfogadott ige beépülése a zsigerekbe, az izomba, a szívbe és az érzésekbe. A Krisztus kezébe helyezett útvonalak célirányosak és eredményesek, bármilyen formában rajzolódnak is ki. Krisztus szeretetének energiája kifogyhatatlan. A Krisztus feltámadásába vetett hit pedig mindennek elé és fölé kerül. Egy lelkész prédikációiban, hangjában és minden rezdülésében egyedül ennek van értelme. Igazi megtiszteltetés erről tanúskodni a szószéken, családi otthonok szobáiban, iskolateremben vagy gyülekezeti házban.

Ezt az érzést öntötte szavakba *Elhívás* című versében:

Elhívás

Az iskolában mi voltunk az „egyéb”,
apánk pap, édesanyánk htb., csupa megbízhatatlan egyén.

Hogy édesapám a vonaton nekem
görögül az Odüsszeusz sorait tanította?
A Mennyben Lakozón kívül vajon ki tudta?

„Andra moi ennepe músza polütropón,
hósz mala polla...”
Úgy hangzott fülemnek a sok ritka szó,
mint dallamos muzsika, ringató, nyugtató.

Egyszer kezembe nyomott egy lapot,
melyen ez állt: Finnországban nők is lehetnek papok.

Aztán évek teltek el, hangzottak áldott igehirdetések,
s érlelődött szívemben a vágy, hogy
a Krisztust hirdető nyomába lépjek.
Faragott Isten, alakítgatott,
magányt és drága társakat adott.
Jóízű volt az olvasás, az ének,
a Bibliám a legdrágább könyvemmé lett.

Nem nyűttem szét, sok mindent ma sem értek,
de elhívott Krisztus, és szolgálólányává tett.

Csak élő hittel, személyes és hiteles meggyőződéssel szabad a szószékre menni és prédikációba kezdeni. No és a készülés is alapos legyen! Akkurátusan előkeresett szakirodalom, szótárak és régi prédikációk minimumkövetelmények. Aztán a hívekkel való beszélgetések... jaj, és a versek! Csak ezek után kerülhet összetéveszthetetlen, teljesen egyedi betűvetéssel a papírra az igehirdetés. Katica betűit mindenki és mindig meg tudta különböztetni a sablonos írásoktól, mert azok a betűk tényleg eredetiek, egyediek... Igazi és kristálytisztán csengő vasi dialektusban sokszor hallottam tőle a mai alapigénket: „Az élet nékem Krisztus. – És azonnal kiegészítve: – A feltámadás ki ne maradjon!” Mert ez nem egy felirat, nem tananyag, nem plakát, hanem maga az életünk. Minden! Ez a hit. Őszintén. Burkolatlanul. Csomagolás nélkül. Ahogyan vagyunk. Mozdulatunk, lépésünk és minden rezdülésünk. Csak a megfontolt szóhasználat, a megtisztított és kifényesített, szép magyar nyelv a megengedett. Tiszta tartalom és igényes forma.

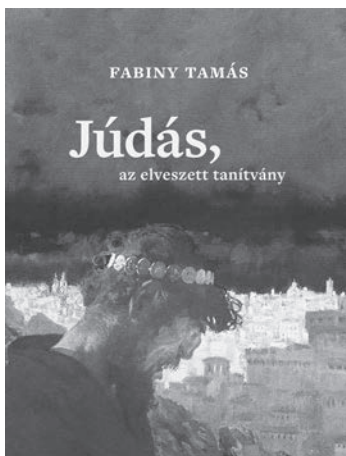
A személyes hit, a személyes kötődés és a személyes kapcsolatok élő világa a Krisztust követő tanítványoké. Család, barátságok, gyülekezet és egyház, de a társadalom sokszínű közösségei is mind ennek helyszíne. Hitvestárs mellett, gyermekek fölött, testvérek között, unokák zajos vagy éppen áhítatosan figyelő gyűrűjében, gyülekezetben, szószéken vagy a templomkapuban, kézfogás közben beszélgetve, a tekintetek sugárzásában mindenki, aki részesült belőle, ugyanazt a szeretetet, hűséget, törődést és odahajlást érezhette.

A távolságokból hamar közelség lett. Nagy kincs az, amikor nincs különbség és nincs speciális viszonyulás a lelkész életében. Egyformán közeli lehet és Krisztusban testvér a legegyszerűbb gyülekezeti tag ugyanúgy, mint a közvetlen család szeretett tagjai. Érzékeny volt arra, hogy nincs nagy szószék és kis szószék, nincs kiemelt vagy átlagos, hanem csak csodálatos és fontos, akárkik és akárhányan is ülnek előtte. A karrier, a magasság távol állt tőle. A nagyon magasra jutott lelkész társakat időnként figyelmeztette (és imádkozott is értük!), hogy meg ne feledkezzenek a faluban, szórványban és nehéz sorsban élőkről.

Nagyon elkeseredetten fakadt ki, amikor ennek ellenkezőjét tapasztalta, és a költők érzékenységének megfelelően meg is fogalmazta, nyílt, ízes, kemenesaljai nyelvi eszközökkel ki is nyilvánította a véleményét, ha tehette. *Mindenki fontos. Mindenkit számon kell tartani.* Mindenkitől lehet kérdezni. Mindenkinek a vigasztalást hirdetni, egyformán és kihagyás nélkül. Nem véletlen, hogy mint kezdő, fiatal lelkészre már úgy tekintettek rá a gyülekezetek tagjai, az idős asszonyok és férfiak, „mintha a lányuk lenne”. Szeretetet adott, és nagyon lehetett őt szeretni. Az évek során ez a szeretetszál csak erősödött a szolgálatában. Ma már csak a fennmaradt írásait olvashatjuk és fürkészhetjük, az élő hang már nem kapcsolható. Szeretetei, a család pedig a tőle tanult közelségben és ebben a felejthetetlen szeretetben léphet tovább.

Sokszor jelzett a telefonom, hogy fontos lenne beszélni. Soha el nem fejtett dátumok, tudósítás a családi eseményekről, aggodás Dávidért, unokák érkezése, érdeklődés ki tudja, hány irányba, és az arról való biztosítás, hogy mindig „imádkozom érted és értetek, és te is imád-

kozz értem és értünk”. Pár hete többször is a családról, a férjről, a gyerekekről osztott meg egy-egy bensőséges vallomást. Elsorolta, hogy mi mindent köszön meg nektek, a nehéz és hosszú betegség alatti gondozást, ápolást, a szeretet ezerféle megnyilvánulását. Mennyi örömet jelentenek a gyerekek és az unokák: „Hidd el, igazi csodák ők körülöttem.” Majd felsorolta kedves gyülekezeteit... Ezzel zárta: „Fel vagy hatalmazva, hogy amikor a temetésemén prédikálsz, akkor ezt mondd el, és azt is, hogy tudom, nem voltam könnyű eset... De azt ne feledd ki a végén, hogy minden nehézség ellenére is boldogság, öröm és béke van bennem az egész életemmel kapcsolatban, és csak hálát adok imáiban Istennek, és szívemben az embereknek. Kezdheted azzal a beszédedet, amivel akarod, de befejezésként, légy szíves, egy bonyolult énekünk egyetlen versszakát mondd el majd jól érthetően: »A mennyekben, a mennyekben / Egy nagy család leszünk. / A választottak között ad / Ott az Úr részt nekünk. / Ó, bár én is elnyerhetném / És ékességben nézhetném / Ég és föld Istenét.«” Ámen.

Fabiny Tamás: Júdás, az elveszett tanítvány

Luther Kiadó, Budapest, 2023

Júdás Iskáriótes alakja úgy hozzátartozik Jézus alakjához, mint a sötétség a fényhez, és ezért bizonyára sohasem fog elévülni, amíg az evangélium képes megragadni az embereket, vagyis amíg az ég és a föld el nem múlik. De az is lehet, hogy az árulás fájdalmas emberi élménye olyan örökzöld, hogy mindig szükségünk van egy emblematikus személyre is, akihez köthetjük, valahányszor velünk is megesisik.

Fabiny Tamás újszövetséges teológus és evangélikus püspök tanulmánya egyszerre igyekszik tudományos igényességgel feldolgozni Júdás alakját a Bibliában és utat mutatni a Júdásjelenség gazdag irodalmi és művészeti hatástörténetében. A szemet gyönyörködtető könyvet forgatva arról is meggyőződhetünk, hogy mily szép és mily gyönyörűsége, amikor egy értékes irodalmi anyag tehetséges szerkesztők és vizuális szakemberek kezébe kerül. Az eredmény egy olvasmányos, tanulságos és letehetetlen album.

Pecsuk Ottó református biblikus teológus,
a Magyar Bibliatársulat főtítkára

Fabiny Tamás könyve meghívás a szomjasan kutató lélek számára, hogy Jézus és Júdás révén új módon nyerjen bepillantást Isten és teremtménye kapcsolatába, amely mindig időszerű és a reményünk ellenére mindannyiunknak fájdalmas és gyötrelmes.

Isten a világot, az embert jónak teremtette. Ennek ellenére kezdettől ott van az „elárulás”, a feloldatlan rossz Ádám és Éva, Kain és Ábel történetében. Ábel Jézus első bibliai előképe – halála módjában is. Ahogyan Ábel, úgy Jézus sem védekezett. Megbocsátott-e a Mester Júdásnak, elárulójának? Misztérium, mert nincs bizonyosságunk.

Fabiny Tamás, akár egy szakavatott régész vagy restaurátor, nagytító alá helyezi a Júdás-hagyomány ősi eszmei és képi szötteését, hogy ezzel jézusi magatartásra bátorítson bennünket. Ha Jézus Júdásnak is megbocsátott, akkor nekem is megbocsát, ahogy nekem is meg kell bocsátanom az ellenem vétőnek.

Várszegi Asztrik OSB püspök, emeritus főpapát

Karácsony ünnepe

► Lk 2,1–14

Igehirdetési előkészítő

Egy „elveszettnek gondolt” kapcsolat üzenete

Az ünnep jellege

Egy eredetileg pogány ünnep (Sol invictus) új tartalmat kapott 336-ban, amely az üdvényt hirdeti: az Ige testté lett. Üdvözítőnk született! „Karácsony (incarnatio Verbi = az Ige megtestesülése, Isten Fia emberré levése) az egyházi év első nagy *Krisztus-ünnepe*.” (JÁNOSY 2008, 11. o.) Mélyebb és magasabb területet fog át az eredeti ünnepnél, és átragyog rajta a bizonyágtétel: Krisztus a világ világossága! A legrégebb perikóparendek egyike, a 6–7. században már használatban volt gallikán igegyűjtemény karácsony első ünnepére a Jn 1,1–15 szakaszt jelöli ki, és ezt találjuk a 8. századból való *Homiliarumban* is. Megállapítható, hogy karácsony ünnepének hagyományos igéje változtatás nélkül szólal meg egyházunkban. Jézus születése mint *esemény* olyan fontos üzenetet hordoz, amelyet évszázadok óta az istentisztelet (igehirdetés) középpontjában lehet megtalálni.

Amit a textusról tudni kell

„Lukács evangéliuma a legkedveltebb szentírási könyvek közé tartozik, az egyháztörténelem folyamán mindig is magára vonta a bibliaolvasók figyelmét. Lukácsot régebben – Szt. Jeromos nyomán – a »művész« és a »történész« megnevezésekkel illették választékos előadásmódja és történeti érdeklődése miatt.” (KOCsis 1995) „Lukács új történelem-

szemléletet hirdet meg. Eszerint a történelem első szakasza a választott nép, Izrael korszaka, amely Keresztelő Jánossal zárul. Ezután lép a történelem színpadára Jézus Krisztus, akinek földi küldetése születésétől mennybemenetelig tart. Ezt követően, pünkösddel indul a történelem harmadik periódusa, az egyháznak, az evangélium terjedésének, a misszióknak a története, amely napjainkban is folytatódik, és egészen Jézus végső visszajöveteléig tart. E lukácsi szemlélet szerint tehát Jézus eljövetele az idő, a történelem centruma. Erre utal a német teológus, Hans Conzelmann *Die Mitte der Zeit* (Az idő közepe) című könyve, melyet Lukács teológiájáról írt.” (GÁNCs 2003)

Ha „klasszikus” karácsonyi igére kérdezzük rá a gyülekezetünk tagjainál, szinte bizonyos, hogy a lukácsi elbeszélés egy-egy mondata fog elhangzani válaszként. A kiírt igeszakasz szinte „beégette” magát az igehallgatóink szívébe, így óvatosan kell nekünk is hozzányúlunk, hogy a sablonosságot kikerülve, hűséggel szólaltassuk meg azt. Nehézségeinket fokozza, hogy a nagyünnepi templomlátogatás még ma is különbözik az ún. „rendes vasárnapokétól”, s hogy – ezzel együtt – a többséget a szekularizált hallgatók képviselik.

Két részre oszthatjuk szakaszunkat: az első hét vers Jézus születését beszéli el, a második hét pedig azt az anyagi jelenést hozza elénk, amelyet a pásztorok éltek át. A születéssel, illetve annak idejével kapcsolatban a történeti felvezetés megnyugtatón látszik minket: rengeteg adatot közöl Lukács. Ám ezekkel a jól behatárolható személynevekkel és azok hivatali idejével, az adóösszeírás tényével együtt is a homályba vész minden konkrét dátum. Még a Máté evangéliumában feltűnő betlehemi csillag sem segíti ki a kutakodót! David Hughes csillagászprofesszor a kutató tudós alázatával maga is bevallja: nem az a fontos, hogy pontosan megállapítsuk, mikor született Jézus. Az a fontos, hogy megszületett. A pásztorok is meghökkentően kerülnek a történetbe, hi-

szen semmi nem támasztja alá, hogy az ő házuk vagy legelőjük adta volna a születés istállójának a helyét! Bár az ószövetségi hagyományban kiemelt képe volt a pásztornak, Jézus idejében mégis megvetett foglalkozás volt. Zsidó környezetben tehát úgy érthették ezt a elbeszélési momentumot, hogy a születés evangéliumát elsőként azok hallották, akiket megvetettek, és a bűnösök közé számláltak. Ez meg is felelne az evangélium irányvonalának, de Lukács elviszi a figyelmet erről, és a mennyei üzenet felé fordítja.

A perikópa megértése

Fordítsunk egyet a sorrenden, és haladjunk visszafelé: Ézsaiás (Ézs 9,1–5) ugyanazzal a kifejezéssel jelenti be népének a szabadulást a babilóniai fogságból, mint amit az angyalok zengenek: *εὐαγγελίζομαι* – „örömet hirdetek néktek”! Míg a születést elintézi pár szóval az evangélista, ennek a hírnek kiemelt státuszt biztosít. Fontosnak tartja nyomatékosítani, hogy ez a gyermek, aki ilyen jelentéktelen helyen és helyzetben született meg, a zsidók által várva várt Messiás, sőt az egész világ üdvözítője! A pásztorok „tanyáztak” – tehát átmenetileg, de nagy éberséggel éjszakai szállást vettek – azon a környéken. Semmi nem indokolja, hogy a korabeli toposzt átvegyük, és a „rablók és erőszakoskodók” közé soroljuk őket, mint azt Pröhle Károly professzor említi a korabeli viszonyokat felvillantva. Az otlétük milyenségét csak foglalkozásukból adódó tények befolyásolták: a nyáj kényes és értékes, veszélyes munka őrizni. Mondhatnánk: kemény embereket kívánó kihívás, nem mindenki felel meg erre a feladatra. „A tény, amit Lukács is hangsúlyoz (2,9b), mindenképpen figyelmet érdemel. Különösen azért, mivel az evangélista »nagy félelemről« ír. Ehhez hozzá kell tennünk még azt is, hogy az angyalok által bejelentett »jel« éppen az ellenkezőjét beszéli el annak, mint amit a szavak hirdetnek. Hiszen egy hatalmas királyról van szó, de tehetetlen kisgyermek képében jelenik meg; uralmát hirdetik az angyalok, de szegénység és kiszolgáltatottság jellemzi őt és környezetét egyaránt. A kortársak előtt tehát éppoly rejtély a Jézus személyében megjelenő isteni szabadítás, mint a történelem folyamán bármikor.” (MAGASSY 1997)

Lukács Keresztelő János születésével állítja párhuzamba a karácsonyi gyermek megérkezését. Jól körülhatárolható mozzanatok teszik ezt szemléletessé: a csodálatos bejelentés a szülők felé, a hír terjedése (rokonok, pásztorok jelenléte), mindkét születés az öröm forrása, csodálkozást vált ki mindkettő... Azonban nem kérdéses, hogy az evangélista a betlehemi születésnek csupán „előhírnökeként” tekint János születésére. Mint ahogy a Keresztelő egész küldetése is erre terjedt ki! A születés részletei rövid beszámolóban kerülnek eléink, de az odáig vezető út annál kidolgozottabb. A népszámlálás (beillesztés a világtörténelmi kontextusba), a szülőpár származása (a dávidi leszármazás hangsúlyozá-

sa) és engedelmes útja, de még a bepólyálás megemlézése is (Bölcs 7,4–5 – „Pólyában és gondok közt neveltek. Mert egyetlen király sem kezdi másképp az életét”) – mind egyfelé terelik figyelmünket: Jézus messiás volta felé.

Igehirdetési vázlat

Kisebbség a karácsonyban... .

Az elmúlt népszámlálási adatok tükrében már tény, hogy drámaian megnőtt a felekezeti hovatartozásukról valamiért hallgatók számaránya. Még a karácsonyi istentiszteleten is szembetűnő, hogy vannak hiányzó arcok és családok, akik a pandémiás idők előtt azért csak feltűnöztek ezen az ünnepen. Álmélkodva halljuk a híreket, hogy egyes esetekben a véleményformálók milyen lelkesen tartják be az állam és az egyház szétválasztásának elvét, és ezért túlreagálva igyekeznek minden vallási eredetű ünnepet távol tartani a közintézményektől. Kisebbség ünnepe lesz a karácsony? – tehetjük fel szívszorongva a kérdést. A válasz: mindig is az volt! Az első karácsonyon egy család és néhány pásztor örvendezett... Azóta is kevesen értették meg az angyali szöveget a maga teljességében. Ám nem ezen áll vagy bukik az üzenet öröme! Kissé átforgatva a császár által elrendelt összeírás exegetikai summáját – ti. tudtán kívül résztvevője lett az üdvtörténetnek –, méltán hirdethetjük: „Azt gondoljuk, hogy a császár kezében van a hatalom, ő az úr, és nekünk muszáj engedelmeskedni. Karácsony ünnepének legyen az első ajándéka az, hogy végre megértsük és megtanuljunk, hogy nem a császár az úr.” (BALIKÓ 2006, 67. o.)

Mindenség a karácsonyban... .

„Lenn a földön egészen egyszerű, sőt együgyű dolgok esnek, de fenn az égben mégis nagy becsük van azoknak. Csak egy szegény asszonyt látunk, a názáreti Máriát. Rá se hederít senki, hiszen a város legjelentéktelenebb alakja.” (LUTHER 2011, 42. o.) Vegyünk lelki szemeink elé egy betlehemest! Mit látunk majd mindegyiken? Egy házaspárt, néhány arca verejtékéből megélt pásztor, három érdeklődő idegent, egy mezőgazdasági épületet – annak minden velejárójával –, földi életterünk kicsinyített mását. Mi hiányzik ebből az agyonidealizált, mégis földhözragadt állóképből? A dinamizmus! A hír, hogy szabad örvendezhetünk! A kapcsolattalálás öröme, amelyet még ha életünk párjában találjuk meg, akkor is így becézzünk: Mindenem!

Üdvösség a karácsonyban... .

„Mindenem vagy, Jézusom, / Élet égi Fejedelme! / Te vezérelsz jó úton, / Földi porból föl a mennybe. / Szirtek, örvények felett / Bizton járhatok veled” – énekeljük a 392-es énekünkben. Az első karácsony óta minden vasárnapon – igaz, sokszor a liturgia „megszokásába” beleveszően, de – felzeng az angyalok, és hallhatják örömmel a családju-

kat pásztorolók: üdvözítőtok született ma! A mindenséget átfogó és a mindenségbe elirányító üzenet ez! Elér hozzám, hozzánk, általunk. Eljön, mint gyámoltalan betlehemi gyermek, lehajol hozzánk, és felismerhetjük benne a mindenség Urát, aki azt mondja: „Én új esélyt adok az életednek! Én új esélyt adok neked!” Hát nem ez az, ami igazán hiányzik az életünkől karácsonykor? A belső biztonságérzet, ez a nyugalom, ez a lelki bizonyosság. Ez az otthonosság Krisztussal. Ami olyan egyszerűen, olyan közvetlen természetességgel lehet jelen az életünkben, ahogy János evangélista ír róla: „Az Ige testté lett, közöttünk lakott, és láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszülöttjének dicsőségét, telve kegyelemmel és igazsággal.” (Jn 1,14)

További javaslatok az istentisztelet megtartásához

Énekek
EÉ 150, 156

Lekció
Tit 2,11–14

Illusztráció

VERS

Juhász Gyula: *Betlehemi üzenet a vakoknak*

Testvéreim, egy látó küldi néktek
Üdvözlétül ma könnyes szavait,
Ki mindig fájón és szédülve nézett
Egy szép pokolt, mely földnek hivatik.
Ő onnan jött, hol a magas mennyeknek
Szférája zeng és csillaga ragyog,
Szemében még e fény árnyéka reszket,
Az édené, mit sírón elhagyott.
Mint nagy elődje, Milton, aki vak volt,
Ő is szeretne látni víg eget,
Túl minden földi harcon és kudarcon
Felé örök világok intenek.
Testvéreim, itt mind vak, aki balgán
Tűnő örömben üdvöket kutat,
Ki istent vár a múltó gyönyör arcán:
Mind vak szegény, ki nem talál utat.
És nem vak az az ő meg fogja látni
Istent magát mind, kinek lelke fény,
Minden világi pompák csillogási
Kialszanak, ha Isten fénye kél.
Szeressetek: ezt mondja az Apostol
S ennél különbet nem mond senkise.

A betlehemi békés csillagokból
Üzeni ezt ma a Szivek Szive!

Felhasznált irodalom

- BALIKÓ Zoltán 2006. *Isten iskolájában*. Luther-rózsa Alapítvány, Pécs.
- GÁNC S Péter 2003. A karácsonyi evangélium háromféle »kame-raállásból«. Előadás. *Mindentudas Egyeteme*, december 15. <https://mindentudas.hu/eloadasok/tudomanyterulet/hittudomany/157-hittudomany/6022-a-karacsonyi-evangelium-haromfele-kameraallasbol.html>.
- JÁN OSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.
- KOCSIS Imre 1995. *Lukács evangéliuma*. Szent István Társulat, Budapest.
- LUTHER, Martin 2011. *Jer, örvendjünk, keresztyének! Luther írásai-ból mindennapi áhítatra*. Szerk. Karl Witte. Ford. Szabó József. Luther Kiadó, Budapest.
- MAGASSY Sándor 1997. *Óegyházi perikópák*. 1. köt. Magánkiadás, Budapest. CD-ROM-változat.
- PRÖHLE Károly 1966. *Lukács evangéliuma*. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest.

■ KARSAY LAJOS

Karácsony 2. napja

► Lk 2,15–20

Igehirdetési előkészítő

Isten testté lett igéje mozgásba lendít

Az ünnepnap jellege

Nagyünnepeink második napja mindig az elmélyítést szolgálja. Karácsony esetében pedig inkább már úgy tekinthetünk erre a napra, mint a harmadikra. Még mindig nagy „kultusza” van a szentesti istentiszteletnek, a gyerekek szerepeltetésének, ugyanakkor konkurenciát jelentenek az iskolai és egyéb rendezvények. Akik nem szeretnék megtörni a „családi ünnep” szentségét, s otthon szeretnének inkább ünnepelni, azok karácsony első napján, de lehet, hogy inkább ezen a második napon fognak eljönni. Az istentiszteleten részt vevők zömét azonban a gyülekezet leghűsebb tagjai alkotják, akik talán nagyon sokat imádkoznak gyermekeikért, unokáikért, hogy túljutva karácsony felszínességén, megértsék annak mélyebb mondanivalóját, elmenjenek „egészen Betlehemig”. És ők maguk is vágynak további, mély spirituális megtapasztalásokra.

István diakónus vértanúhalálának emléknapja is ez az ünnep. Ez arra irányítja a figyelmet, hogy eljön az idő, ami-

kor áldozatot kell hozni a hitünkért. Mert teljesen igaz és alapvető, hogy Isten kegyelme megelőző kegyelem, és nincs feltételhez kötve, ugyanakkor egy ilyen óriási szeretet mozgósít, mozgósítania kell. Nem a félelem, nem a „leróni a tartozást” érzés indít erre, hanem a kíváncsiság, a hála, a hit motívál.

Amit a textusról tudni kell

Jézus születése évében népszámlálás volt a Római Birodalomban, ezért kellett Józsefnek és Máriának is útra kelni Betlehembe. Azonban a mostani igeszakaszban, sőt ezt követően sehol sem kerül említésre Augustus császár rendelete. Nem hivatkoznak rá az evangélisták, hogy mi volt ennek az eredménye (vajon tudták-e, s tulajdonítottak-e ennek jelentőséget?), s nem írták kétségbeesetten, hogy csak néhány pásztor ment, hogy tiszteletét tegye a megszületett Megváltó előtt. Nem számítanak a számok. Nincsenek számba véve az angyalok, nincs szó arról, hogy hány pásztor volt tanúja a mennyei jelenésnek. Csak arról van szó, hogy mit tettek. Aztán elmondták azt, amiért küldettek, a pásztorok pedig elmentek, hogy meggyőződjenek az eseményekről.

Leginkább azonban Isten cselekvése van a középpontban. Megjelenik az ő dicsősége az angyalsereg szolgálatán keresztül. Ez is alig elviselhető az ember számra. De ez csak egy rövid epizód, amelyet a kisgyermek meglátogatásának lehetősége követ. Isten, az ő dicsősége a gyermek Jézusban nem látható módon van jelen. Lackfi János kortárs író úgy fogalmaz: „Isten végtelen, de simán összezsugorodik, hogy elférjen egy anyaméhben, egy darab kenyérben, egy korty borban...”¹

A textus indító szava a „miután”. Miután elmentek az angyalok, miután eljutott a világ legfontosabb híre ehhez a néhány pásztorhoz, döntésre jutottak: utánajárnak az eseményeknek. Nincs parancsba adva, hogy mit kell tenniük, mégis a történet, a kijelentés, hogy „találtok egy kisgyermeket”, arra indítja őket, hogy induljanak. Tehát miután Isten mindent előkészített, megcselekedett, lehetősége nyílt az embernek, hogy elinduljon az üdvösség, a megmenekülés felé. Megbeszéli egymással az eseményeket, nem tartják magukban az élményeket, közösen jutnak döntésre: „Menjünk el egészen Betlehemig...” Számukra ami történt, az nem egy háromnapos csoda, ugyanis cselekvés tárul hozzá. Van folytatás. Az események megmozgatnak, inspirálnak, ösztönöznek. A pásztorok előtt az a cél lebeg, hogy járjanak utána, menjenek el, nézzék meg, mi történt. Mozgatásról van szó. A születés megmozgatja a tanúkat. A csoda eseményeknek van folytatása. Komolyan veszik az üzenetet: az Úr szólította meg őket. Tüllátnak az angyalokon,

a küldötteken, meglátják a látomás mögött Isten szándékát. Sietve mennek, nem engedik, hogy a tűz, amely bennük lángra gyúlt, kialudjon. Amikor megtalálták a gyermeket, elmondták az angyali üzenetet. Érdekes, ahogyan Mária nem kommentálja ezt, nem helyesel, hogy ezt annak idején Gábrriel is kijelentette neki. Hanem csak megőrzi a szívében, forgatja, érlelődik benne. Mintha még tovább folytatódna benne ez az isteni teresség, lelkileg tovább növekedne benne a Krisztus. Mária Krisztus-hordozó, *krisztoforosz*. Spirituális értelemben a pásztorok is azok lettek, ugyanis a látogatást követően visszatértek a nyáj mellé, továbbra is végezték földi hivatásukat, de magasztaló életet folytattak immár.

A perikópa megértése

Nagyon érdekes karácsony megünneplése. Egyrészt van egy ellenérzésünk azzal kapcsolatban, ha arra a szélesen elfogadott társadalmi véleményre gondolunk, hogy karácsony a család ünnepe. Ugyanakkor Isten is jónak látta, hogy egy családban szülessen meg. Együtt ünnepel a szent család nagyon puritán körülmények között. Azonban azt is gondolja Isten, hogy ne legyen annyira szűk családi ünneplés ez. Kijelentést kaptak a pásztorok, hogy a megszületett gyermek az egész nép öröme lesz. Ezt követően elindulnak, és hivatlanul toppannak be a családi eseményre. Minden bizonnyal van bennük kíváncsiság és a meggyőződés utáni vágy: hogyan történt, amiről az angyal beszélt nekik? Hogyan lehetséges az, hogy egy kisgyermek lesz a szótér, a megmentő, a megtartó, a megváltó? Hiszen még őt kell megtartani, megmenteni... De elmondják az ígéretet, s bár Mária és József nem mondanak rá semmit, szívében összezsugorodik a mondottak saját korábbi élményeikkel. Megerősödnek az ígéretben, elkezd dolgozni a lelkükben minden, s életük további eseményei kapcsán újabb és újabb dolgok kapcsolódnak hozzá. Majd a Golgotán teljeseedik ki az ígéret, s a feltámasztás révén lesz érthetővé, mit jelent az, hogy ő a megmentő a halálos veszedelemből. Ahogyan a kisgyermeknek növekedésre van szüksége, úgy kell minden karácsonyi szereplőnek lélekben növekedni, Krisztus-hordozóvá lenni.

Igehirdetési vázlat

Miután

Készen van az üdvösség. Isten ígérete megvalósult. Amit a protoevangélium és több száz prófécia hirdetett, megjelent. Ember ahhoz hozzátenni nem tud, sem elvenni belőle. Csak utánajárni, megnézni, mi történt, és magába fogadni a Megváltót. A világ akkor sem volt békés, nem volt csendes, ahogyan ma sem. Háborúk, járványok pusztítottak. Augustus császár censust rendelt el, hogy hatékonyabban

¹ <https://kattima.hu/hu/app/pray/lackfi-janos-joejtpuszi-mire-egy-et-pislantok-...-104993>.

tudja beszélni a megemelt adókat. De ez történetünk szempontjából csak egy időmeghatározás, s az emberi oldalát magyarázza meg, miért kellett Józsefnek és Máriának Betlehembe mennie, hogy így Isten terve megvalósuljon. További említés nem történik róla, hiszen nem számít, hány messiásváró lakott akkor Izraelben. Csak az számít, amit Isten munkált, ráadásul egy eldugott falu leginkább eldugott kis zugában, egy istállóban. Nem számít az sem, hogy hány pásztor ment el megnézni a gyermeket. Ahogy nem tudjuk a bölcsek számát sem. Csak az számít, hogy cselekvése irányába indultak, hogy elmentek Betlehembe. Jézust mindig ott kell keresni, ahol van. Akkor Betlehemben, ma az igében és a szentségben (KOVÁCS 1982, 703. o.).

Meglátták és elmondták

Hányszor láttuk mi is, tapasztaltuk meg már, hogy valóságos a szabadítás. Átéltük igehirdetést hallva, hitmélyítő konferenciákon vagy egy úrvacsoravétel alkalmával a vigasztaló ígét, hogy megtartattunk méltatlanságunk ellenére. Vagy láttuk saját szemünkkel, hogy embertársunkat reménységgel tölték be a műtőbe. Másokat, akik halálos ágyukon a Megváltóban bízva tették lelkület a kezébe. Ismét másokat, akik emberileg menthetetlenek voltak, függőségben szenvedtek, de Isten megmentette őket. Nem hívó családtagjaik azt mondták, csak véletlen volt, csak önszugesztio, vagy az erős akaraterő volt a megmentő. Ugyanúgy láthatatlan ma a Szabadító, mint a betlehemi gyermekben az Isten. De nekünk már világhossá vált az üzenet, s jól tesszük, ha elmondjuk. Ha elmegyünk egymáshoz, engedjük, hogy minket is mozgósítson az üzenet. Menjünk el, mondjuk el, mert sokszor kerül olyan helyzetbe az ember, hogy nem hiszi már, hogy van megmenekülés, hogy van ajándék, melyért nem nekünk kell teljesíteni, hanem készen van. *A születés* című filmben (The Nativity Story) mondja az egyik pásztor, aki vel József és Mária találkoznak Betlehem határában:

– Az atyám egykor azt mondta nekem, hogy mindenkinek adatik valami... egy ajándék. A te ajándékos az, amit a méhedben hordasz.

– Hát a tiéd mi? – kérdezte Mária.

– Semmi... Semmi, csak a remény, hogy várhatok rá...

Nem sokkal később pedig az istállóban megilletődve érinti meg az újszülöttet, s Mária így szól:

– Ő valamennyi emberé. Mindnyájunk ajándéka.

Fontos, hogy megérezzék az igehallgatók, hogy a karácsonyi ajándékozás az egyetlen Ajándékozóról és az egyetlen Ajándékról szól. És hogy mindannyian megajándékoztak vagyunk.

Visszatértek dicsőítve és magasztalva az Istent

Ez nagyon finom utalás arra, amit tennünk kell ezután. Ahogy minden úrvacsora után elhangzik a biztatás: „Menjete el, és hirdessétek az Úr halálát és feltámadását!” Így fogunk növekedni, hordozva az üzenetet, hordozva a Krisz-

tust. Átéltük, hogy ő hordoz bennünket. Növekedünk, ahogy a Krisztus is növekedett. Lackfi így ír erről:

„Várjunk csak!

De ha Isten tényleg Isten és mindenható, akkor simán megtehetette volna, hogy átugorja az emberi növekedés lépcsőfokait, csettint egyet, és páng, máris kipattan a semmiből aranypáncélban, ezüstkarddal [...].

De ha Isten tényleg Isten és mindenható, és azt szeretné, hogy ahogy asszony méhében a magzat, úgy növekedjék bennünk az Isten, fokról fokra, titokzatosan?

Hogy ne a gombnyomásra várjunk, hanem küszködések és nehézségek közt is óvjuk, dédelgessük, és mikor az idő eljött, világra hozzuk a reményt?”

A nagytarcsai karácsonyi oltárképen a szívben található jászol felett a háttérben ott van a Golgota, amely előrevetíti, hogy azért született meg a Megváltó, hogy meghaljon értünk. Ez ad reményt a növekedés mennyei dimenziója felé. Egyik gyülekezeti tagunk élete vége felé elgondolkodott a sok-sok piliscsabai konferencián, ahová járhatott feleségével együtt. Majd így fogalmazott: „Kinőttünk belőle.” És ez nemcsak annak a kifejezése, hogy véget ért egy korszak, hanem hogy kezdődik az örök magasztalás ideje.

További javaslatok az istentisztelet megtartásához

A kötelező lekcio (Tit 3,4–7) jól illeszkedik az előbb megfogalmazott gondolatokhoz. Pál apostol aláhúzza, hogy megmenekülésünk egyedül az emberszerető Úr cselekvése, független a mi gyarló vagy kevésbé gyarló cselekedeteinktől. És reménységünk lehet arra, hogy az örök élet részesei lehetünk.

Javasolt énekek: EÉ 159, 163.

Illusztráció

FILM

A születés (The Nativity Story)

VERS

Lackfi János: *Várjunk csak!*

Várjunk csak!

De ha Isten tényleg Isten és mindenható, akkor simán megtehetette volna, hogy átugorja

az emberi növekedés lépcsőfokait,
csettint egyet, és páng, máris kipattan
a semmiből aranypáncélban, ezüstkarddal,
gyémántsikakforgóval egy olyan erős vitéz,
mint Chuck Norris, aki egyetlen csapással
kettévágja az összes római katonát,
megalapítja Izrael várva várt királyságát,
és máris eljött a földre gyorsított menetben
a mennyek országa, tadááám, csapó!
Várjunk csak!

De ha Isten tényleg Isten és mindenható,
akkor megnyom egy gombot,
mire a római birodalom falai leomlanak,
megnyom egy másik gombot,
mire a seregben minden marcona
lábából kihullanak a csontok,
megnyom egy harmadik gombot,
mire a császár lóhalálában
rohan Jeruzsálembe, és Jézus
fejére teszi a koronát,
mire bekapcsol az égi spotify,
és trombitaszóval dicséri az új királyt.
Várjunk csak!

De ha Isten tényleg Isten és mindenható,
akkor Jézus kereszthalál és véráldozat
és minden egyéb céció nélkül
megsokszorozza magát 3D-ben,
és odaáll minden egyes beteg mellé,
és meggyógyítja az összes kórságot,
és odaáll minden egyes lelki sérült mellé,
és kihúzza fejükből a pszichés bajokat,
és odaáll minden egyes megszállott mellé,
és kiszedi fejükből az agresszivitást,
és odaáll minden egyes bűnös mellé,
és büngátló gyógyszer szedet velük,
és ettől minden probléma pikk-pakk megoldódik.
Várjunk csak!

De ha Isten tényleg Isten és mindenható,
és azt szeretné, hogy ahogy asszony méhében
a magzat, úgy növekedjék bennünk az Isten,
fokról fokra, titokzatosan?
Hogy ne a gombnyomásra várjunk, hanem
küszködések és nehézségek közt is óvjuk,
dédelgessük, és mikor az idő eljött,
világra hozzuk a reményt?

Felhasznált irodalom

Kovács Pál 1982. Karácsony 2. napja. Lk 2,15–20. *Lelkipásztor*, 57. évf. 12. sz. 703–704. o.

Szűcs Sándor é. n. Lukács 2:1–20. *ApCsel29 – Szolgálat a szolgálólók mögött*, <https://apcsel29.hu/szucs-sandor-igehirdetesei/apasztorok-tanitasa-karacsony-lukacs-21-20/>.

■ BARANKA GYÖRGY

Óév este

► Lk 12,35–40

Igehirdetési előkészítő

Csalódásból a boldogság útjára

A vasárnap jellege

A régi *Lelkipásztorok* előkészítőit fellapozva látható, hogy a textusunk sokáig, egészen 1964-ig nem szerepelt az óév estéjének igehirdetési alapigéjeként. A perikópa rendjéből hiányzott ez az ünnep, még úgy sem említették, mint Jézus névadásának ünnepét, illetve új napja vigíliáját. Nem tudni, hogy kik és mikor állapították meg az ógyházi rend e napra szolgáló evangéliumát és epistoláját.

Az 1941., 1943., 1948. évi *Lelkipásztorok* az egyházi esztendő utolsó vasárnapjára készítették igehirdetési előkészítőt a kiírt textusból. Az 1953. és 1961. évi *Lelkipásztorok*ban pedig pünkösd második ünnepének előkészítőjében tűnt fel textusunk. 1964 óta szerepel óév estéjének alapigéjeként, és ez nyilván azt is jelenti, hogy a kontextust figyelembe véve és az adott ünnepkör sajátosságainak megfelelően más-más hangsúlyt kap ígének értelmezése. Az 1973-as lelkipásztori előkészítőben dr. Reuss András fogalmazza meg azt a témát, amely a mostani értelmezésünket is előreviheti: Hogyan éljünk az elmúlt időben?

1. Helyes időtöltéssel.
2. Józan számadással.
3. Reményteli várakozással.

Amit a textusról tudni kell

A Káldi-Biblia jegyzetei alapján:

35. vers: Legyetek Uratok elfogadására (36. vers) mindenkor készek és éberek (Mt 24,42). Itt a keletiek szokására utaló momentum a bő ruhájuk felövezése, hogy munkájukban és utazásaik során ne akadályozza a mozgásukat. Az éberség készségére vonatkozik a felövezett állapotban levés, ilyen várakozással kell fogadni az Urunkat a halálórán vagy az ítéletkor.

36. vers: Ünnepélyes menetben a menyasszonnyal együtt. A menyegzői szertartásokról lásd Mt 25,1 részeiben.

Mt 23. része az éber szüzekről szól, akik egészen hajnalig teljesen Istennek szentelik magukat. Itt szolgálkat használ Lukács evangéliuma. Ezek alatt a különösen tevékeny tanítványokat érti Lukács, akik tevékeny munkásságra vannak elhívva.

37. vers: Vendégségben a ház ura körüljár a vendégei között, hogy lássa, nincs-e valamiben hiányuk, amit, ha észrevett, maga szolgált a vendégeknek. A mennyei vendégségben

az Úr maga fog szolgálni a szolgálknak, azaz önmagát fogja adni, s ezzel el fogunk árasztatni az ő teljességéből, amint Zsolt 35,9 mondja. Ittattani fogunk az ő gyönyörűségének patakjából és elteltődni az ő háza bőségéből.

A Mester visszatérését várjuk . . .

Ezeket a mondásokat Lukács az eljövétel késését átélő öskeresztények helyzetének megfelelően alakította át, különös tekintettel a közösség vezetőire vonatkozó utasításokra (41–48. vers).

A felővezés az Egyiptomból való kivonulás előkészületeit idézi (2Móz 12,11). A zsidó népnek azonnal készen kellett állnia az indulásra, amikor az Úr hívja őket. Jézus tanítványainak is készen kell állniuk, hogy a Mesternek rögtön ajtót nyissanak. Péter kérdésre (41. vers) a válasz a hangsúlyt különösen a keresztény vezetők felé tereli. Megbízatásunk gondos teljesítésének említése előrevetíti a minákról szóló példázatot (19,11–27). A bevezető részben a kötelezettségek és adományok szétosztásáról szóló mondat nyilvánvalóan vonatkozik a hatalmon lévőkre, de tágabb értelemben is azoknak szól, akik lelki vagy földi javakban részesültek.

Ezek a szolgapéldázatok ekkleziológiai értelmezést kapnak Lukácsnál: a közösség tisztviselőinek hűségesnek kell lenniük és nem szabad belső problémákat okozniuk.

Lukács értelmezésének kulcsa a görög *dulos* 'szolga, rab-szolga' kifejezés (a 37.43.45–47 versekben). Olyan valaki, aki szolgálatot tesz a keresztény közösségnek. A másik kulcsa az *oikonomos* 'sáfár': ez az evangéliumok közül csak Lukácsnál fordul elő. Olyasvalaki, aki szolgálatot tesz a közösségnek, felszolgál nekik. A szerepeknek ez a megfordulása lényeges, és aláhúzza Isten abszolút ingyenes kegyelmét. Az a szolga, aki hűséges a beteljesülés, azaz a paruszia előtti időszakban, részt vesz majd az eszkatologikus lakomán.

Időközi eljövételnek tekinthetőek a gyülekezet úrvacsorai alkalmi is, amelyek folytatásai annak, amikor a felátadott Jézus együtt evett tanítványaival. A szolgálak boldogsága a felővezett és éber várakozásban van, s abban az örömben, hogy létünk nem üres, nem céltalan, nem csalóka ábránd, hanem beteljesedni látszik (1).

A perikópa megértése – teológiai összefüggések feltárása

Várakozunk. Minden ember minden időben várakozik valamire, s ez a várakozás óév este felfokozódik. Jézus szavai szerint azonban azok a boldog szolgálak, akik jól várakoznak, akik helyesen ismerték föl: mit kell várnunk és kit kell várnunk! Akik Jézus visszajövetelét várják, azoknak nem kell csalódnunk. Óév esti várakozásunk a végső boldogságra irányul. Ez az időszak az idő múlását hangsúlyozza, bizonytalanságot, kételkedést és félelmet kelt bennünk ennek átélése és tudatosítása. Talán az ettől való menekülés szüleménye a

túlzott hangzavar és erőltetett vidámság, amelyek el akarják hessegetni borús gondolatainkat.

Évszázadok hiábavaló várakozása mégis kérdéseket, kétségeket vethet fel. Amikor visszatekintünk az óévre, ve-gyünk észre Isten ígéretei beteljesülésének jeleit saját életünkben is.

Talán éppen abból fakadnak csalódásaink, hogy elveszítettük várakozásunk tárgyát? Vajon van bennünk készség, hogy az új esztendőben nyitottabbak leszünk Jézus ajándékai elfogadására? Hogyan várhatja Jézus mai tanítványa Jézus visszajövetelét? Aktivitással, közösségekben egymással, bátorsággal, reménységgel.

Igehirdetési vázlat

Csalódásból a boldogság útjára

1. Csalódottan gondolunk vissza az elmúlt évre. Nem ezt vártam, vártuk. A világ eseményei is félelmet és aggodalmat keltenek bennünk. Ukrajna, Izrael, Gáza, Hamasz, terror, rengeteg ártatlan áldozat, kiújuló testvérharcok, békétlenségek. Félelmet kelt, mert mintha a gonosz uralma teljedne be. Vége a Pax Americana időszakának. Egyházunkra tekintve is csalódva állunk. Megszámláltattunk... Ennyire fogatkozunk. Tűnnek el, láthatatlanná és érzékelhetetlenné válnak a keresztény egyházak tagjai, a mieink is!

Csalódottan önmagunkban is, mert ha bizony ma térne vissza Jézus, készületlenül érne minket, engem is. Mint ahogy készületlenül érte el a terrortámadás az izraeli fiatalokat is azon a koncerten. A világ legfejlettebb vaskupolarendszerének védelme ellenére is – készületlenek voltak. Elaludtak Izrael mai őrzői. Megdöbbenő realitássá vált a készületlenség réme...

Elborzadva tapasztaljuk: mivé lett a világ? Az emberi szeretet teljesen romokban van...

Csalódottan állunk talán egyéni szinten is Isten előtt, mert meg kellett tapasztalni egyéni életünk töredékességét, sebezhetőségét és tökéletlenségét is – és ez a csalódás elbizonytalanít.

Biztosan beteljesülnek Jézus ígéretei? Mikor? Mit te-gyünk, ha késni látszik a beteljesülés? Tudjuk, hogy jön, csak azt nem, mikor... Jó lenne tudatosítani ennek realitá-sát, nehogy alva találjon bennünket is.

2. Jézusban soha nem csalódnunk: hiszen bár a világ kívül és belül egyaránt szétesőben, ő mégis hirdette evangéliumát, megváltását, megtapasztaltuk gondviselését és ajándékait.

Ma is munkálkodik, de minket állít munkába, alkalmatlanságunk ellenére is használni akar minket. Azt akarja, hogy aktívan álljunk be a tanítványok sorába ma is. Szálljunk ki a fotelból, szálljunk le a mélybe, ahogy Jézus is tette. Szembesüljünk a mai emberek valós, mai problémái-val, hallgassuk meg őket, és segítsünk, ahol csak tudunk. Legyünk jelen a betegek, a szegények, a premmre szorultak

mellett. Vállaljuk Jézus sorsát! Vajon van ehhez bátorságunk? Ha így követjük Jézust, akkor várakozunk helyesen az ő dicsőséges visszatérésére. S akkor boldog emberek leszünk. Ordass Lajos püspök ezt írja: „Boldog ember, akinek a lelkében szavaid visszhangra találnak. Sok ilyen boldog ember él. Találkoztam velük, akik jöveteledet várják. Nem a lármás piacon. Nem is hangoskodók között. Nem nagybetyűs újsághirdetéseken és nem divatos szépirodalomban. De föltűnő nagy számban láttam mégis őket. [...] Betegszobákban, kórházi ágyakon, csöndes lelkipásztori beszélgetésekben ismerkedtem meg velük. Nemcsak a külső életkörülmények súlya alatt roskadók vagy az öregek között találtam meg őket – bár közöttük legsűrűbben.”

3. Közösségben vele és egymással induljunk és érkezünk... Így várjuk őt vissza, mert egyedül nem megy, egyedül nem tudunk hűségesek lenni őhozzá. Kérjük ehhez Szentlelke ébresztő erejét, minden szinten új kezdést, azaz megújulást. Így indulva és érkezve lehetünk csak igazán boldogok az új esztendőben is!

További javaslatok az istentisztelet megtartásához

Liturgikus szín: fehér

Lekciók

2Tim 4,1–8, Ézs 30,8–17

Énekek

EÉ 349, 397, 174

Illusztráció

GONDOLAT

„A paruszia (második eljövétel) nem érkezik el olyan hamar, mint ahogyan a türelmetlenség, sem olyan sokára, ahogyan a gondatlanság feltételezi, hanem az éjszaka kelletős közepén, amikor nagy a kísértés az alvásra, ezért tehát még erőteljesebben kell küzdeni.” (GAEBELEIN 2013, 86. o.)

TÖRTÉNET

„Egy hitben járó édesapa elkezdte kérdegetni kamaszodó fiát, hogy mi lesz veled.

– Hát – válaszolta a gyerek –, úgy gondolom, hogy felvételizek az egyetemre.

– Aztán? – kérdezte az apa.

– Aztán szorgalmasan tanulok, és majd elvégzem.

– Azután?

– Azután egy szakmailag elismert ügyvéd mellé mennék el gyakornoknak, hogy tapasztalatokat szerezzek.

– Aztán? – kérdezte az édesapa.

– Aztán önállóitanám magam, és egy ügyvédi irodát nyitnék.

– Aztán? – kérdezte az apa.

– Ha már van biztos egzisztenciám, akkor megnősülök, és én is, mint más, majd gyermeket nevelek.

– Aztán? – kérdezte az apa.

– Aztán nyugdíjba megyek.

– Aztán? – kérdezte nyomatékosabban az apa, mert szeretne a gyermekét.

– Aztán – válaszolt egy kis habozással a gyermek – meghalok.

– Azután? – kérdezte az apa, s erre a végső kérdésre nem kapott választ.” (SZALAY 2004, 83–84. o.)

Felhasznált irodalom

GAEBELEIN, Arno C. 2013. *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó, Budapest.

KÁLDI György 1904. *Az Úr Jézus négy evangéliuma és az apostolok cselekedetei, A Vulgata szerint, figyelemmel az eredeti szövegre*. Szent-István-Társulat, Budapest.

KARRIS, Robert J. 2003. *Evangélium Lukács szerint*. In: R. E. BROWN – J. A. FITZMYER – R. E. MURPHY (szerk.): *Jeromosbibliakommentár*. 2. köt. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest.

Lelkipásztor 1929/409, 1931/322, 1941/601, 1948/744, 1953/178, 1961/246, 1967/249, 1973/697.699, 1977/249, 1981/697.

ORDASS Lajos 2001. *Útmutató az év minden napjára*. Harmat Kiadó – Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest.

PRÖHLE Károly 1991. *Lukács evangéliuma. Fordítás és magyarázat*. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest.

SZALAY Szilárd 2004. *Legyen derekatok elővezve! Lukács 11,37–14,14*. Vörösberényi Református Egyházközség, Vörösberény. (Vörösberényi igehirdetések 6.)

■ BAJUSZNÉ ORODÁN KRISZTINA

Újév

▶ Lk 2,21

Igehirdetési előkészítő

Jézus nevében indulunk

A vasárnap jellege

Urunk körülmetélésének és szent nevének ünnepe, karácsony nyolcada, „kiskarácsony”, január elseje, újév; „...az evangéliumi és epistolai üzenet világítja meg a polgári »újév« helyes értelmét Krisztus gyülekezetének, amely Jézus nevében (kegyelmében, az ő hatalma alatt) indul el abba.” (JÁNOSSY 1944, 14–15. o.)

Újévkor a régiből az újba lépünk. Új kezdetet, új lehetőséget, tiszta lapot kapunk. Hogyan lehet egyik éjszakáról a másikra, óévről újévre ébredve tiszta lapot nyerni? Újév a Jézusban kapott új élet ünnepe, amelyen évről évre jelképesen megkapjuk az újrakezdés lehetőségét. Mit kezdünk ezzel?

Amit a textusról tudni kell

Újévi textusunk két fókuszpontja egy zsidó fiú, így a gyermek Jézus életének is az első rítusai: a körülmetélés és a névadás. Ez adja meg a zsidó gyermek identitását: az Istennek szentelés és az örökségbe való bevonás (KECK 1996, 69. o.).

Körülmetélés

„Nyolcnapos korában metéljenek körül közöttetek minden fiúgyermeket, nemzedékről nemzedékre!” – rendeli el Isten Ábrahámnak és utódainak (1Móz 17,12). Ez alól Jézus sem vonja ki magát, őt is körülmetélik nyolcnaposan. Mindössze egyetlen vers szól erről az eseményről. A megelőző vers a pásztorok visszatérésével ér véget. A következő vers pedig már egy hónappal később, negyven nappal a születés utáni eseményeket beszéli el, amikor letelik Mária tisztulásának ideje,¹ és a jeruzsálemi templomba mennek bemutatni az áldozatot és a gyermek Jézust az Úrnak (Kocsis 1995, 56. o.). Azaz a körülmetélés és a templomban való bemutatás nem esik egybe, erre érdemes odafigyelni! Nem helytálló tehát a 179. énekünk 3. versszaka: „Nyolcnapon a templomba vitték, / Isten törvényét így betöltötték.”

A *körülmetélés* egyszerre jelenti a közösségbe való befogadást és a törvény alá rendelést (RAVASZ 1991, 52. o.). Jézus a közösség tagjává válik, és a törvény alá rendeli magát, mielőtt még betöltené azt. Mária és József mindent a törvény előírásai szerint végeznek el (nyolcnaposan körülmetélés, majd negyven nappal a szülés után, Mária tisztulásakor a templomban áldozat bemutatása). A hangsúly az igeversben sokkal inkább a névadáson van, semmint a körülmetélésen. Még születése előtt az angyal jelenti ki, csak úgy, mint Keresztelő Jánosnál, hogy Jézus legyen a születendő gyermek neve. Így maga a névadás is Isten akaratának a betöltése.

Névadás a Bibliában²

Már a Biblia első lapjain találkozunk a névadás témakörével. Maga Isten az a szentíró szerint, aki elkezd elnevezni mindazt, amit életre hív: a világosságot és a sötétséget napnak és éjszakának, a boltozatot égnek, a szárazat földnek,

az összegyűlt vizeket tengernek. Azután az embernek adja meg a lehetőséget, hogy segítőórtársait elnevezhesse (mindenféle mezei állatot, égi madarat, az asszonyt pedig asszonyembernek).

Többször olvashatunk arról a Bibliában, hogy maga *Isten nevezi el* a megszületendő gyermeket, és a nevet vagy ő maga jelenti ki a leendő szülőnek, vagy pedig az Úr angyala által üzeni meg. A névadás jelentheti azt, hogy különös gondja van a gyermekre (Izmael), teremtő kegyelmének és ígéretének a csodája (Izsák, Immánuel), viselőjének különleges szolgálata van üdvtervében (Keresztelő János), vagy ítéletet jövendöl vele (Nincs irgalom, Nem népem). Mindezt fokozottan van jelen Jézus nevében (Mt 1,21; Fil 2,10). Isten azonban nemcsak nevet ad, hanem bizonyos esetekben új nevet is adhat (Ábrahám; Sára; Izrael; aki győz, fehér kövecskén új nevet kap).

A Biblia tanúsága szerint a névadás elsősorban a *család hatáskörébe* tartozott, de nemcsak az apa, hanem az anya is kezdeményezhette (Sámson, Sámuel). Sőt a rokonok, szomszédasszonyok névadására is találunk példát (Óbéd).

Nem tudjuk, hogy a névadás pontosan mikortól kapcsolódott a *körülmetéléshez* a fiúk esetében, de Lk 1,59 szerint Keresztelő Jánosnál már a körülmetéléskor történt a névadás, ahogyan később Jézussal kapcsolatban is erről olvasunk.

A perikópa megértése

Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέραι ὀκτῶ („Amikor a nyolc nap elmúlt”) – a magyar fordítás nem adja teljesen vissza, de itt többről van szó, mint a nyolc nap egyszerű *elmúlásáról*. Sokkal inkább beteljesedéséről, betöltéséről, ami többször is előfordul a környező szövegekben bizonyos időszakok letelésére vonatkozóan (Lk 1,23; 1,57; 2,6; 2,22), és ezt az ígét találhatjuk a Szentlélek munkájának leírásainál is (Lk 1,15; 1,41; 1,67; vö. KECK 1996, 69. o.; MOUNCE–MOUNCE 2008). Ha az időre úgy tekintünk, mint ami múlik, abban van valami szomorú és melankolikus, valami elvesztegetett, de ha úgy tudunk az időre nézni, mint ami telik, teljesedik, a beteljesedés felé tart, abban egy jövőbe mutató, reményteli, Isten által céllal ellátott lehetőséget tapasztalhatunk meg. A régi és az új mezsgyéjén állva, az új évbe lépve különösen is fontos ennek a tudatosítása.

„A Jézus név a héber Jésuából ered, amely a Jehósúa vagy Jósúa nevekből képzett későbbi forma, jelentése: »Az Úr az üdvösség, az Úr a szabadítás« [...] ez az a név, amely »minden név felett való« (Fil 2,9), és az egyetlen név, »amely által üdvözülünk« (ApCsel 4,12).” (BARTHA 1993) Nem emberek által választott név, hanem maga Isten az, aki nevet ad. Mindkét angyali jelenéskor, Józsefnek álmában és Máriának személyesen, az angyali kijelentés világos: „nevezd Jézusnak”.

¹ Érdekeség: fiúgyermek születése esetén negyven nap, lánygyermek esetében azonban nyolcvan nap az előírt tisztulási ideje a szülőanyának.

² Lásd BARTHA 1993.

Igehirdetési vázlat

Mit jelent a nevem?

Második kisfiunkat várjuk, de a névválasztás korántsem megy olyan könnyen, mint az elsőnél. Most valahogy még jobban ránk terhelődik ennek a felelőssége. Ezzel a névvel kell majd együtt élnie, ehhez kell méltóvá válnia, ezt kell mások számára széppé és kedvessé tennie. Szeretni fogja-e az általunk választott nevet? Magáénak érzi-e majd? Fogják-e csúfolni miatta? És persze *nomen est omen*. Ismeretségi körünkben vagy a híres emberek között ki viseli ugyanezt a nevet, milyen tartalmat hordoz ez számunkra? Első kisfiunkról sem volt több tudásunk, amikor őt vártuk, mégis olyan nevet találtunk neki, ami annyira ő, hogy más nem is lehetne a neve. Valóban mi találtuk hát?

Máriának és Józsefnek nem kellett a névadáson gondolkodnia: „...a Jézus nevet adták neki, ahogyan az angyal nevezte őt, mielőtt még anyja méhében megfogant.” (Lk 2,21b) Vajon milyen érzés az, ha valaki kijelenti számomra, hogy mi lesz a gyermekem neve? Ráadásul még mielőtt megfoganna! „Generációk óta minden elsőszülöttnak József a családban, a ti első fiatok is József lesz” – mondja egy anyós a menyének.

Én hogyan kaptam a nevem? Ki nevezett el engem? Mit jelent nekem a nevem? Sajátomnak érzem-e? Ezen szólítanak-e egyáltalán, vagy becenevet akasztottak rám? És mit jelent mások számára a nevem? Áldás az vagy átok? Kedves vagy utált név?

Mit jelent Jézus neve?

David MATHIS (2020) minnesotai lelkipásztor három okot sorol fel, amiért Isten Fia a Jézus nevet kapta. A Jézus névben (Jahveh megszabadít, Jahveh üdvözít) egyszerre van jelen:

- *A páratlan nagyság ígérete:* Józsué neve is a héber Jé-suából ered. Józsué az egyik kiemelkedő név Isten népének történetében, aki Mózes utódjaként bevezette a népet az ígéret földjére. A nagyságról beszél az angyal is Máriának a névválasztás magyarázatként: „Nagy lesz ő, és a Magasságos Fiának mondják majd... és uralkodásának nem lesz vége.” (Lk 1,32) Nem mindennapos nagyságról van tehát itt szó, hanem isteni nagyság rejlik ebben a névben.
- *A Messiás eljövetele:* az angyal így folytatja, amikor kijelenti Józsefnek a születendő gyermek nevét: „...mert ő szabadítja meg népét bűneiből” (Mt 1,21). Azaz ő lesz a régóta megígért Megváltó. Nem az elnyomó hatalmaktól szabadítja meg azonban a népet, hanem a bűneiktől, azaz saját maguktól!
- *Előrevetíti az önfeláldozást:* az első szövetségben a bűnöktől való feloldozást az áldozatbemutatás jelentette. A bűntől való szabadulás véres dolog volt, mert az Isten elleni bűn nem apró véték, hanem hatalmas árusítás. Az új szövetségben önmagát áldozza fel értünk Isten, amikor Jézusban emberré lett, hogy megmentsen minket – nem a rómaiaktól, nem a minden-

kori világi hatalmaktól, hanem a bűn, a Sátán és a halál hatalma alól.

Mit jelent nekem Jézus neve? Hidegrázást vagy melegséget? Megszokást és közönyt vagy felrázást és tette hívást? Kötöttséget vagy szabadulást?

Mit jelent Jézus nevében indulni?

„Jézus legyen jelszavunk, / midőn egy új évbe lépünk” – énekeljük 182. énekünkben. Mit is jelent ez? Mit jelent számunkra Jézus nevében megkezdeni az új évet? Az ő nevében, az ő akarata szerint eljárfi? Mit jelent Jézust képviselni ebben a világban? Nagy szavakkal hangoztatni a nevet? Vagy hitvallást tenni róla egy buszmegállóban vagy hosszú vonatúton egy idegennek? Fényképekkel illusztráltan jót cselekedni? Vagy csendes tettekkkel szolgálni környezetünket?

Életem autójának a hátulján szerepel-e a Jézushoz való tartozás jele, az Ikthüsz, a halacska? Bizonyoságot tesz-e róla, vagy szégyent hozok a nevére az életem vezetésével? Áldják vagy átkozzák Jézust az emberek, amikor rám néznek?

További javaslatok az istentisztelet megtartásához

Lekciók

Gal 3,23–29; Ézs 43,1–3; Jn 14,13–15; ApCsel 4,1–12

Énekek

EÉ 180; 182; 560; ZÉ 161

Imádság

Uram, hadd induljak ma a te nevedben! Hadd legyen minden tettem a te kezéd nyoma és minden szavam a te szavad ebben a fájdalokkal teli világban! Hadd kötözsek sebeidet, hadd legyenek gyógyír vérző szívekre! Hadd szenteljem az új évemet, az új lehetőségemet a te szolgálatodra! Ámen.

Liturgiai elemek, ötletek

Készítsünk ki ikthüsz-matricákat a padokra az istentisztelet előtt. Az igehirdetés végén kérjük meg a jelenlévőket, hogy ragasszák fel magukra, és kérdezzük meg őket, milyen érzéseket hoz elő belőlük Jézus jelét viselni. Vagy vigyük haza magukkal, és legyen emlékeztető arra, hogy hogyan lenne jó élni ezt az évet, ezt az életet. Vagy utalhatunk a WWJD (What Would Jesus Do?) feliratú karkötőkre is. Vajon amikor tettekre emeljük a kezünket, mindent Jézus nevében tesz-e az a kéz? Van-e olyan tett, amelyet megállít, ha rápillantunk erre a karkötőre? Nem véletlen, hogy Isten törvényét a kezükre és fejükre szíjazzák a zsidók. Emlékeztető. Bizony szükségünk van az emlékeztetőkre, hogy kit is képviselünk, kihez is tartozunk. Amikor újat kezdünk, akkor különösen is.

Illusztráció

GONDOLAT

„Mint azt bizonyára tudják – írta a lubavicsi Rebbe egy le-
velében –, az egyik erény, melynek érdemében eljött a meg-
váltás Egyiptomból, az volt, hogy a zsidók megtartották a
héber neveiket, és nem változtatták meg azokat. Ennek az a
jelentősége, hogy a héber névnek jelentése és üzenete van,
mely a zsidót Istenhez és az ő Tórájához köti, ez pedig kü-
lönösen fontos akkor, amikor a zsidók szétszórásban van-
nak.” (DEUTSCH 2020)

VERS

Szabolcska Mihály: *Ének az Újévben*

Fölszállok hozzád, magas sziklaváram,
Te változatlan, minden változásban.
– Én Istenem! Csak Tégedet öelve
Száll nyugalom, száll bizalom szívemre,
Látván idődnék örvénylő folyását,
Eszteimnek sebes elfutását.

Fövény szem én, e zúgó habba vetve,
Honnan vegyek szót hála-énekembe?
Kegyelmet, Uram, miképp dicsérjem?
A múlt évvel, hogy nem fogyott el életem...
Hogy napról-napra, habról-habra átvizsz,
S elértem ím ez új év hajnalát is.

Búban, veszélyben őrizöm Te voltál,
Szívem ha vérzett: fölibém hajoltál.
Atdál sebet, de azt be is kötözted,
Be azt is, amit emberek ütöttek,
S bár vágyaimból vágyak még maradtak,
Legyen úgy minden, ahogy Te akartad!!

Ez esztendőt is leteszem kezébe,
Én lábaimnak ösvényt Te mutass, Te.
Vezess Uram, s amit Te rám bocsátasz,
Nem félek én, legyen bár száz halál az:
– Oh, engem a sír bízást eltakarhat,
Megnyugtat ott is az, hogy Te akartad!

Hadd öllek hát, erős sziklaszálam,
Te változatlan minden változásban.
S neved a nyert diadalom szavával
Az elzúgó időben hadd kiáltsam!
Mert mit szívemnek – ha Te vagy vezére –
Évek halása, évek születése!

Felhasznált irodalom

- BARTHA TÍBOR (szerk.) 1993. *Keresztyén bibliai lexikon*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- DEUTSCH, Chana 2020. Minek nevezzetek? – Névadás a zsidó hagyományban. *Egység Magazin* 30. évf. 129. sz. <https://zsido.com/minek-nevezzetek-nevadas-a-zsido-hagyomanyban/>. (Megtekintés: 2023. október 20.)
- JÁNOSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása*. Magánkiadás, Sopron.
- KECK, Leander E. (szerk.) 1996. *Luke – John*. Abingdon Press, Nashville. (New Interpreter's Bible 9.)
- KOCSIS Imre 1995. *Lukács evangéliuma*. Szent István Társulat, Budapest.
- MATHIS David 2020. The Name God Gave His Son. Three Reasons We Call Him 'Jesus'. *Desiring God*, december 2. <https://www.desiringgod.org/articles/the-name-god-gave-his-son>. (Megtekintés: 2023. október 23.)
- MOUNCE, William D. – MOUNCE, Robert H. (szerk.) 2008. *The Zondervan Greek and English Interlinear New Testament (NASB/NIV)*. 2. kiad. Zondervan, Grand Rapids.
- PRÖHLE Károly 1991. *Lukács evangéliuma*. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest.
- RAVASZ László 1991. *Az Újszövetség magyarázata*. 1. köt. A Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest.
- SMIDÉLIUSZ András 2007. Újév napja. Lk 2,21. *Lelkipásztor*, 82. évf. 12. sz. 471–473. o.
- SPINETOLI, Ortensio da 1996. *Lukács. A szegények evangéliuma*. Ford. Turay Alfréd. Agapé, Szeged.

■ PÁPAI-TÓTH ORSOLYA

Vízkereszt ünnepe

▶ Ézs 60,1–6

Igehirdetési előkészítő

A megváltott nép boldogsága

Az ünnep jellege

Agendánk témakijelölése: „Krisztus dicsősége megjelenik a világban” – „A világ Világossága”.

Keleten az egyház már a kezdeti időben ugyanezen a napon, január 6-án ünnepelte Jézus Krisztus földre jövetelének fenséges és titokzatos eseményét. Nyugaton a 4. századtól van nyoma az ünnep elterjedésének, idővel pedig tartalmi bővülésének is. Katakombák falát díszítő festményeken a betlehemi csillag motívuma is feltűnt. Az óegyházi evangéliumi perikópánk (Mt 2,1–12) a háromkirályok, más szóval a napkeleti bölcsek látogatásáról szóló történetnek egyik legszebb és legismertebb, ma is meg-
szólító oltárképen való ábrázolását a fasori evangélikus templomban csodálhatjuk.

A bevezető zsoltár (Zsolt 72,17–19) jól adja meg az ünnep összetett jellegét: Krisztus születésének-megjelenésének, valamint istenségének megnyilvánulását, a napkeleti bölcsek hódolatával a missziót is bekapcsolva; Jézus megkezesztelkedését, a világgal való sorsközösséget, valamint első isteni csodatételét a kánaáni menyegzőn. „*Bármit mond, tegyétek meg!*” (Jn 2,5b)

Amit a textusról tudni kell

Trito-Ézsaiás a kijelölt szakaszt követően, a 61. fejezet első verseiben szól elhívásáról és küldetéséről. „*Uramnak, az Úrnak Lelke nyugszik rajtam, mert felkent engem az Úr. Elküldött, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek, bekötözöm a megtört szíveket, szabadulást hirdessek a foglyoknak és szabadon bocsátást a megkötözötteknek.*” A próféta az Úr igéjének hirdetésére és vigasztaló lelkigondozói szolgálatra kap megbízást és megerősítést is az Úr Lelke által, a babiloni fogságból hazatért nép körében. „*Hirdetem az Úr kegyelmének esztendejét...*” Egy-egy új király trónra lépésével messiási reménységek is ébredtek, és a kultikus tradíció részévé váltak. A messiási ígéretek beteljesedését Jézus Krisztus hozta el. Joggal vonatkoztatta magára a názáreti zsinagógában Lk 4,16–21 szerint: „*Ma teljesedett be [...] fületek hallatára.*”

A megváltott nép boldogsága

1. vers: Jeruzsálem akkori állapota és jövője igen gyászos volt a hazatérők szemében. Jól kifejezi és érezteti ezt a földön ülő gyászoló asszony képe. Neki és Jeruzsálemnek szól: „*Kelj fel!*”

2. vers: Isten igéje fényében másképpen látszanak a dolgok! A próféta tulajdonképpen evangéliumot – jó hírt – közvetít. A sötétség ideje után eljön a világosság ideje, amint a teremtéskor Isten szavára „*lett világosság*” (1Móz 1,3). A „*kelj fel, tündökölj!*” felszólítást úgy is értelmezhetjük, hogy világosodjál meg! Isten akár a semmiből előhívja mindazt, amire szükségünk van.

3. vers: Az Isten által támasztott világosság mindig vonzó. Gondolhatunk az Ószövetségben a Salamont meglátogató Sába királynőjének történetére. Az evangéliumok rendre arról számolnak be, hogy Jézushoz tömegek tódultak. De ez a prófécia Isten népét is úgy mutatja be, mint vonzó közösséget, mint ahová tömegek vágyakoznak, és keresik a vele való kapcsolatot.

5–6. vers: A „*[h]a majd látod, öröme derülsz*” prófécia beteljesedik. Az ige látható valóságot ölt. Ezzel egybecseng János evangéliumának prológusa: „*Az Ige testté lett...*” Jézus történetének elbeszélésekor az evangélisták szükségesnek érzik megjegyezni, hogy ami történt, az úgy történt, ahogyan azt a próféták előre megírták.

Beteljesülő boldogság

A pusztai népek karavánjainak kincseivel és a tengerek kincseivel ékesíti az Úr Jeruzsálemet. Népek hirdetik az Úr dicsőségét, és a mennyei fényben békesség és boldogság teljesedik ki.

A perikópa megértése

Vízkereszt utmutatás

A karácsonyi csillag Betlehem felé mutat. A prófécia pedig „*Sion hegye*” felé mutatja az utat. Szinte programot ad, egybecseng az angyalok dicsőítő éneke és a prófétai igehirdetés Isten végső diadaláról, megváltottai javára: „*Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség és az emberekhez jóakarát.*” Krisztus előtt és Krisztus nélkül sötétségben élt a világ. A Krisztus utáni időben fontos küldetése van Isten népének a világban, mint a hegyen épült városnak. Isten üdvtervében sokak javára fontos útmutatók lehetünk!

Alkalmatlanságunk és alkalmasságunk

Szép a szerénység, és jogos megállapításokat tehet az önvizsgálat, például: Miért is jutott fogságba Izrael népe? Az utóbbi időkben mit mutat a népszámlálás eredménye? Amikor a próféta az „*egyház gazdagságáról*” szól, vegyük számba azt is, hogy mink van! Ne csak az emberekre tekintsünk, hanem Istenre, amint tette ezt a próféta. Ezzel tisztulni fog a kép. Alkalmasságunk Istentől van!

Ajándékot kapni és ajándékot adni

Ajándékot kapni jó! De hogy átvegyük, ahhoz fel kell állni! Legalább tekintetünket fel kell emelni! A próféciában sem az a lényeg, hogy milyen kincseket vittek a népek, hanem az, hogy az Úr dicsőségét hirdetik. Amint a fotóműhelyben a derítőfény alkalmazásával készül el a jó felvétel, úgy ragyog fel minden nyomorúságunk felett az Úr dicsősége. Nemcsak jobb adni, mint kapni, hanem Pál szavaival élve Isten ereje erőtlenségünk által éri el célját (2Kor 12,9). A misszióban Isten munkatársai lehetünk a fényét és szeretetét tovább adva.

Igehirdetési vázlat

Mit kaptál?

Kéthetes karácsonyi szünet után a gyermekek hétfőn viszatérnek az iskolába. Egymás között mi más lenne az első kérdésük, mint hogy „mit kaptál karácsonyi ajándékul”? Az ajándékokat többnyire a karácsonyfa alatt szokták keresni. Pedig a csúcscsillag vagy egy szép betlehemi csillag a karácsonyfa felett mutatja, hogy a nagyobb és maradandóbb kincset feljebb kell keresnünk! Ünnepi énekeink nemcsak

hangulatot adnak, tartalommal is szolgálnak. A 186-os énekünk első versét újra idézhetjük a szószéken is: „Kelj fel, öltözz fénybe...”

Van minek örülni!

Új helyzet állt elő a világban: ünnep múltával is van minek örülni! Ráadásul ez az örömhír most egy ószövetségi próféta, Ézsaiás által szólít meg minket: „*Kelj fel, tündökölj...*” (60,1) Nyíljon ki a szemed, vedd észre, hogy nagy dolgokat tett az Úr érdekedben! „A kegyelmes Isten / Nem hagyta elveszni / Népét a sötétben.” (EÉ 186,1) Ez a jó hír szólt először a babiloni fogság vége felé, Kr. e. 538 körül a hazatérő népnek. Majd Krisztus Urunk is – kézbe véve Ézsaiás könyvét a názáreti zsinagógában – meghirdette az Úr kedves esztendejét, és azt mondta övéinek: „*Ma teljesedett be ez az írás fületek hallatára.*” (Lk 4,14–21)

Napjainkban is megvan a folytatás. Nem szűnő, sőt fokozódó támadások, szirénhangok és önkritika közepette is áll az Úr ígérete: „Veletek maradok...” „Erős vár a mi Istenünk!”

Mi idéz elő, illetve mi előz meg egy új helyzetet?

Talán egy napfogyatkozás? Talán egy népszámlálás? Ezek ugyan külső, de nem elhanyagolható részletek. Isten megszólító cselekvésének mindig vannak belső részletei és külső körülményei. Kinek volt már része a teljes napfogyatkozás élményében? Mi személy szerint legutóbb a napfogyatkozás élményét egy alföldi tanyán éltük át. Amint csökkent a fény, az udvarról visszahúzódtak és elültek a tyúkok úgy, ahogy este szoktak. Idővel, a fény visszatérével ismét előjöttek. A népszámlálás is visszatérő, ismétlődő esemény. Augustus császár rendeletére indult el József és Mária Betlehembe, hogy ott összeírják őket. Mennyi töredelmet, számkivetettséget kellett megélniük eközben! De az isteni gondviselés is működött. Megszületett a Megváltó – akit régtől várt az ő népe.

Mi is túlvagyunk most egy népszámláláson. Van mit értékelni, van min gondolkodni. De el tudjuk-e kapni az eseményben rejlő pozitívumot? Isten igéjének a megvilágításában van rá esélyünk.

Az ünnep lekiója Mt 2,1–12, a napkeleti bölcsek érkezésével jól érzékelteti az esemény váratlanságát, rendkívüliségét.

Boldog gyülekezet

Ritkán vagy egyáltalán nem szoktunk találkozni ezzel az állítással. Gyakrabban hallani a sajnálkozást: „Szegény gyülekezet!” Pedig ez az utóbbi a múlté! Vízkereszt ünnepén olyan napfelkeltét ünnepelünk, amelynek fénye ránk ragyog, sőt a jövőt is bevilágítja.

Ézsaiás realista próféta, azt írja: „*Bár még sötétség borítja a földet, sűrű homály a nemzeteket, de fölötted ott ragyog az Úr, dicsősége meglátszik rajtad.*” (60,2) Örülhetünk annak, amit kaptunk. Az ige szerint özönkincsünk van. Természetesen az ige és a szentségek az egyház legfőbb kin-

csei. Ezekkel élve van világosságunk. Ebben a megvilágításban használni lehet a kulcsok hatalmát bűn és igazság tekintetében. Mennyei vonzerővel is felruházta az ő népét, egyházát. Ha kétségünk lenne efelől, éppen a népszámlálásra gondolva, mégse legyünk rövid emlékeztetők! A mi nemzedékünk élte át a rendszerváltást, amikor szó szerint tömegek keresték az egyházzal való kapcsolatot. Egyrészt lehet, hogy csak színből, de szívbéli töredelemmel és felszabadult örömmel sokan megerősödtek az új kapcsolatban.

Velem és általam

Szeretem az *Evangelikus Élet* „Láthatóan evangélikus” sorozatát olvasni. Olyan embereket mutatnak be, akiknek életére, szolgálatára büszke a helyi közösség, de példaadásuk távolabbra is kisugárzik. Érezni lehet egytől egyig a személyes érintettséget, elköteleződést és a tettekre készséget. Valami történt velük, és komolyan vették, beengedték Isten világosságát az életükbe, hogy általuk is terjedjen a fény. Felnezzhetünk rájuk. Még inkább nézzünk fel hitünk szerzőjére, a világ világosságára! A világ ismét a veszélyek korát éli, de ezzel a keresők tábora is nő. Vegyük magunkra ennek az igének és a 172-es énekünknek a biztatását:

„Vaksötétben a világ,
Hol egy ember, aki lát?
Isten küldi megszületett Fiát!

Tudja ő a nevedet,
Más helyetted nem mehet,
Indulj bátran, terve van veled!”

További javaslatok az istentisztelet megtartásához

Lekciók

Kötelező lekió: Mt 2,1–12 (a napkeleti bölcsek imádják Jézust). Nagyon szépen egybecseng az ige hirdetési alapigével. Ézsaiás jövendölésében is sokan jönnek távolról a megváltott néphez, és az Úr dicső tetteit hirdetik.

Fakultatív lekió: Ef 3,1–7 (Pál apostolsága a pogányok között). Szintén jól kapcsolódik a világ világossága témához. Ebben hangsúlyt kap a missziói küldetés.

Énekek

EÉ 185; 2; 186; 172

Imádság

Mennyei Atyánk Jézus Krisztus által! Magasztalunk, mert azt akarod, hogy boldog legyen a te néped. Köszönjük a teremtett világot, amelyben élhetünk. Szavadra ragyogott föl a sötétségben a világosság. Köszönjük igéd tiszta fényét. Áraszd ki szívünkbe is szereteted erejét, hogy be tudjuk tölteni szolgálatunkat a világban! Ámen.

Illusztráció

VERS

Túrmezei Erzsébet: *Csillagtitok*

Királyi lelkek vannak még a földön.
Királyi lelkek: mert vágyódnak tudnak,
és várva várni, hogy a csillag följön...

És hinni hittel: bús nyomorúságból,
halálból, bűnből lesz szabadulás még ...
Sötétlő égen egyszor felvilágol,

fel, új irányt mutatva lábaiknak! ...
királyi lelkek vannak még a földön,
de kél-e nekik betlehemi csillag?!

Kicsi jászol örök csodát melenget.
Támad-e csillag vonni és vezetni
sok vágyban égő, bús királyi lelket?

Valaha régen, szentséges nagy éjen
az a csillag... talán egy sötét szív volt...
Mégfürdött boldog betlehemi fényben...

áttüzesedett ... lángkévek sugára
tört ki belőle ... s fölívelt az égre
világot vetni keresők útjára!

Szeretnék én is Betlehembe menni.
Találni, venni ... égni, felragyogni!
Sötétlő égen olyan csillag lenni!

Érintésére híradó sugárnak,
hogy elindulnának! Hányan! Mindenünnen. ...
Hiszen sokan csak a csillagra várnak.

FESTMÉNY

Benczúr Gyula oltárképe a fasori evangélikus templomban:
A napkeleti bölcsek imádják a kisdéd Jézust.

Felhasznált irodalom

- HUBMER, Fritz (szerk.) 1974. *Bibliai panoráma*. Evangéliumi Iratmisszió, Dillenburg.
- JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.
- KARASSZONY Dezső 1974. Ézsaiás könyvének magyarázata. In: *A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár*. 1. köt. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.
- MAGASSY Sándor 1997. *Óegyházi perikópák*. 1. köt. Magánkiadás, Budapest.

Serendipity Bible for Groups. Serendipity House, Littleton, 1998.

VOGT, Klaus (szerk.) 1974. *Bibliai kislexikon*. Ford. Sántha Máté. Prugg Verlag, Stuttgart.

■ GYARMATI ISTVÁN

Vízkereszt ünnepe után 1. vasárnap

▶ Ézs 42,1–9

Igehirdetési előkészítő

Történelem tanulságokkal

A vasárnap jellege

Jézus Krisztus születésének ünnepe két egyházi hagyományból áll: a 4. század első felétől Rómában, a december 25-én tartott „legyőzhetetlen Nap” (Sol invictus) helyére lépő karácsonyból és a „megjelenés” ünnepéből, amelyet már a 4. század elejétől megünnepeltek a birodalom keleti részében. A római napünnephez hasonlóan itt, Keleten is megtaláljuk a mögöttes keresztény mondanivalóval megtöltött egyiptomi napünnepet. Ez az ünnep – a Nap és a Nílus isteneinek közös dicséretével – az üdvösséget hozó víz jelentőségét emelte ki. Az alexandriai keresztények, megőrizve néhány vonást a helyi ünnepből, a Jézus Krisztus születéséről szóló mondanivalójukban a gyermekségtörténetek mellett a szellemi újjászületést kifejező kereszteléstörténetet, valamint a dicsőséges megjelenést előtérbe állító olyan elbeszéléseket hangsúlyozták, mint Jézus színeváltozása és a kánai menyegző. A 4. század végétől e kettős formában kezd elterjedni az ünnep más területeken is. Míg december 25-ét Jézus születéseként elsősorban a pásztorok hódolatával kapcsolták össze, január 6-án a napkeleti bölcsek látogatására emlékeztek, *a rákövetkező nyolcadik napon Jézus megkeresztelését állították középpontba*. A böjtelőig tartó további vasárnapokra a további, evangéliumi „megjelenés-történetekből” válogatták a perikópát.

Amit a textusról tudni kell

A Deutero-Ézsaiásból (Ézs 40–55) származó részletben, a babiloni fogságban a próféta úgy mutatja be Istent, mint aki nem kizárólag Izraelé, ugyanakkor szigorúan Egyetlen, vagyis az egész univerzum, következésképpen a föld minden népének egyedüli és kizárólagos ura. A perikópában az Úr szolgájáról szóló négy leírás közül (Ebed Jahve énekek) az elsővel találkozunk (42,1–7; 49,1–6; 50,4–9; 52,13–53,12). Mind a négy hasonló mondanivalójában; vannak ugyan különbségek a szolga leírásában, de mindenütt

következésként a teodiceakérdésről van szó. A szenvedés Izrael esetében csak részben jelenti a bűnök büntetését. Igaz, hogy Izrael rászolgált a büntetésre, de nem abban a többi népet meghaladó mértékben, amelyet a fogságban átélt sorsa alapján érdemelne. A szenvedés különleges célt szolgál: ezen keresztül érhet el az Egyetlen Úr igaz ismerete és tisztelete a világon minden néphez, egészen annak határaiig. Izrael ebben az értelemben mások üdvösségéért, azaz a helyes istenismeret megismerésének lehetőségéért is szenved.

Az Ószövetségben belül nehéz volna választ találni arra a kérdésre, hogy ki is ez a szenvedő szolga. Lehetne éppen egyetlen ember, de ennek meghatározására nem találunk semmi közelebbit. Az Ószövetségben több helyen is találunk az Úr szolgáinak említésével, például Ábrahám, Izsák, Jákób, a próféták, sőt még Nebukadnecar esetében is, ami arra utal, hogy mind a babiloni, mind a perzsa uralkodók is az Úr eszközei szándéka megvalósításában. Érdekes, hogy a papi hivatal betöltő személyekre nézve ez sehol sem hangzik el, s ez Izrael különleges vallási küldetésére utalhat. A szolga általában lehetne még Izrael mint „kollektív alany”. Ennek itt a perikópában ellentmond az a megállapítás, hogy a szolga Izrael népéhez is küldetik (42,5–6), de ha nem a fogság adott történelmi szituációjára, hanem a nemzedékek láncolatára terjesztjük ki az értelmezést, a fogságban levő nemzedék már jelentheti a szolgát. Akár egy emberről, akár a népről van szó, az világosan kirajzolódik a szövegből, hogy amíg az uralkodással és hatalommal kapcsolatos kérdéseket az Úr saját maga intézi, addig a népére a szabadítás, békéltetés, megnyugtatás, kiengesztelés terjesztésének feladatait bízza, amihez az a szenvedés különleges útján juthat el.

A perikópa megértése

Általában megdöbbenő, hogy az Ószövetség „belső” értelmezése közben milyen sok helyen fedezhetjük fel a Messiás várásának helyét, és ez milyen közvetlenül alkalmazható Jézus újszövetségi személyére. E tekintetben különösen kiemelkedőek az Ebed Jahve énekek. Jézus egy szombati gyógyítása után épp ezzel az ézsaiási szakasszal, ennek „csendességével” indokolja kérését, hogy a tanítványai ne fedjék fel kilétét (Mt 12,18–21). Élénk hasonlóság fedezhető fel Jézus kiválasztása tekintetében az ézsaiási és mátéi szöveg között Jézus megkeresztelésekor: „*Ez az én szeretett Fiam, akiben gyönyörködöm.*” (Mt 3,17) De az Úr szolgájának szoros és közvetlen, Istennel való kapcsolatára épülnek a minden néppel kötött szövetség további jelei is Jézusra vonatkozóan, akár az úrvacsorai közösségben (1Kor 11,25), az új szövetség szolgáivá válás útján (2Kor 3,6) vagy az új szövetség közbenjárójaként való említésben (Zsid 9,15).

Igehirdetési vázlat

Tér és idő csomói

Néhány szabály és adottság végigkísér minket életünkön. Ezek közé tartozik a tér és az idő. E két dimenzió megjelenhet messzi és széles távlatokat nyitó lehetőségként, egyszerűen tudomásul veendő tényként vagy kínos meghatározottságként is. Hogy kinek melyik oldalát mutatja a teremtés, az nem csupán a személyes adottságoktól, gyerekkori élményektől, tanultságtól és a személyiségvonalainktól függ, hanem folyamatosan képződnek olyan „csomók” térben és időben, amelynek hatálya alól senkinek sincs meg a személyes szabadsága önmagát kivonni. Ilyen csomót képeznek mindazok a kulturális formák, amelyek bennünket megelőzve, számunkra is érvényesen alakultak ki a történelemben: például hogy mely földrajzi területen ringott bölcsőnk, milyen vallási szimbólumok teszik lehetővé önmagunk mélyebb és helyesebb megismerését, milyen tudományos felfedezések bélelik ki az ott-hont adó világot érkezésünkör és eszmélésünkör, vagy hogy a föld mely pontján mikor melyik uralkodó mutatta meg, hogy érti-e a hatalom és felelősség egymásrautaltságának nehéz képletét.

Jézus-csomópontok

Ilyen „csomópont” Jézus megszületése, megkeresztelése és az e köré fonódó értelmezések, vallási hagyományaink, amelyek aktualizálásával a mai napon is igyekszünk jobban megérteni helyünket a világban, ahogy ezt hétről hétre tesszük. Jó, hogy a karácsonytól eltérően a vízkereszt „alünnepkörben” kevésbé vagyunk kitéve az olyan rövidzárlatos buzdítások félrevezető kísértésének, mint például: „Figyeljünk, hogy a kiseded idén karácsonykor is megszülessék szívünkben!” Ennek nyomán még vízkeresztben is eljátszhatunk a romantikus gondolattal, hogy mit vinnénk ajándékba a világmegváltó kisednek, ha történetesen mi lennénk a három bölcs vagy a néphagyomány három királya... Olyan kérdést viszont még a legeltökéltebb, kazuális szolgálatokban jártas lelkészek és teológusok sem akarnak feltenni, hogy például hogyan keresztelnék meg mi a világ megváltóját. Tegyük is hozzá rögtön: hála Istennek! Ez az értelmezhetetlenül visszagondolat visszavezethet a felismeréshez, hogy amióta Jézus a világra jött, és a történelem részévé lett, és amióta velünk is ez történt, azóta a történelem megváltoztathatatlan szabályához tartozik, hogy megjelenésének a mi életünk külső kereteire nézve *is* letagadhatatlan hatása van. Ez előbb vagy utóbb minden ember számára visszaköszön a történelemből, az út- és igazságkeresésből, a hétköznapi döntésekből vagy a bennünket akár naponta próbára tevő, sokszor már a pusztán elemzés számára is túlságosan összetett erkölcsi kérdésekből...

A világ megváltója már megszületett, már dicsérték a pásztorok és angyalok, már meg is látogatták a messzi ből-
csek, meg is van már keresztelve. Sőt túl vagyunk időben a kánai bemutatkozásán, az elrejtett tevékenységén és a nyil-
vános fellépésén, szégyenletes elítélésén, szenvedésén, halá-
lán, feltámadásán és mennybemenetelén. Túl vagyunk ezer félreértésen, megértésen és rosszindulaton, takargatáson, szemérmertlenségen, elbukáson és megújuláson, ahogy ezt az egyház történelembeli története megmutatta az elmúlt kétezer évben... A világ világossága már megjelent, ennek egyszerűségével és történelmi súlyával. Az igazi kérdés most is az, ami minden egyházi ünnepünk üzenetének megérté-
se után mindig a következő kérdés: milyen hatása van en-
nek a történelemre, a számunkra elfogadható realitásra, a házunk népe életére, a vágyainkra, terveinkre, kapcsolata-
inkra, örökségünk felhasználására és a következő nemze-
dékek életkörülményei és ismeretanyaga iránt viselt fele-
lősségünkre nézve?

A megjelenés történelmi hatásai

A vízkereszt ünnepét követő vasárnapok Jézus isteni megjelenésének felismerését, elfogadását, tudatosítását és az erre adott válaszokat, válaszainkat helyezik középpontba. Kevés öszövevényi szövegrész emeli ki ennek történelmi vonatko-
zásait a mai textusnál jobban. Isten népének a fogság idején sem volt földrajzi helye a világban, a Kr. u. második század közepétől 1948-ig sem volt, azóta is nagyon problémás a nép fizikai helye a földgolyón. Isten végső békeességének hírnö-
ke otthontalanságtól szenved Izrael történetének tanúsága szerint, a Megváltó életének része is az otthontalanság. Ha egyébként nem gondoljuk azt, hogy a történelmet lényege szerint a varázslatos és megmagyarázhatatlan események alakítják, akkor milyen alapon és meddig tartjuk még vissza a békeesség terjedését azzal, hogy nem szolgáljuk ezt minden reális gondolatunkkal és eszközünkkel?

További javaslatok az istentisztelet megtartásához

Lekció

Róm 12,1–5

Énekek

EÉ 371; 361; 357; 363; GyLK 810

Imádság

Mindenható Isten, aki szent Fiadat világosságul küldted a világra, hogy megismertesse velünk akarodat, ébressz fel az álomból, és újítsd meg értelmünket, hogy az ő szolgálataira szánjuk életünket, és a te neved dicsőségére legyen minden szavunk és cselekedetünk, Jézus Krisztus által. Ámen.

Illusztráció

VERS

„Jaj, jaj, nem tudunk élni, nyavalyások.” (József Attila: *Nem tudunk élni*, 1922 – részlet)

Weöres Sándor: *Rongyszőnyeg* 13

Én is világot hódítani jöttem
s magamat meg nem hódíthatom,
csak ostromolhatom nehéz kövekkel,
vagy ámíthatom és becsaphatom.
Valaha én is úr akartam lenni;
ó bár jó szolga lehetnék!
De jaj, szolga csak egy van: az Isten,
s uraktól nyüzsög a végtelenség.

ZENE

Johann Sebastian Bach (1685–1750): *Sie werden aus Saba alle kommen* (BWV 65)

Felhasznált irodalom

Igehirdetési előkészítő tára. <https://uni.lutheran.hu/vizkereszt-unnepe-utani-elso-vasarnap/>.

KOPP, Hansjörg – DIEHL, Klaus Jürgen – BERTELMANN, Uwe 2022. *Bibel für Heute 2023. Kommentare – Anregungen – Fragen – Impulse*. Brunnen Verlag GmbH, Gießen.

WALTKE, Bruce K. – YU, Charles 2011. *An Old Testament Theology. An exegetical, canonical, and thematic Approach*. Zondervan, Grand Rapids.

■ BÉRES TAMÁS

Vízkereszt ünnepe után 2. vasárnap

▶▶ 2Móz 33,17–23

Igehirdetési előkészítő

Míg arcunk nem lesz

A vasárnap jellege

A vízkereszt utáni vasárnapok témája Krisztus dicsősé-
ges megjelenése a világban. A vasárnap evangéliumi tör-
ténete Jn 2,1–11: Jézus Kánában borra változtatja a vizet,
amit János evangéliuma az első messiási jelként jegyez
fel. Jézus ezzel azt mutatja, hogy Isten a személyes éle-
tünkben és gondjainkban is jelen lévő úr. A menyegző

nemcsak a földi létünk öröme és meghatározója, hanem Isten országának az itt és mostban való megvalósulását jeleníti meg.

A nap témája: Jézus Krisztusban látható Isten akarata. Ilyen módon Isten akarata, hogy az ember öröme teljes legyen Krisztus jelenléte által.

Amit a textusról tudni kell

A kijelölt igehirdetési szakasz előzménye az aranyborjú története (32. fejezet). Míg Mózes a kőtáblákért a hegyen tartózkodott, addig a nép kérésére Áron elkészítette az aranyborjút, amelyet a nép imádni kezdett. A nép hátat fordított Istennek, és bálványimádásba kezdett. Mózes lejött a hegyről, és haragjában összetörte a két kőtáblát. De a népnek nemcsak Mózes haragjával kellett számolnia, hanem Isten haragjával, aminek sokkal nagyobb következménye volt, mint az összetört kőtáblák vagy Mózes haragja. Isten nem akart többé a néppel menni. Bár ígéretét teljesítette volna, és a népet bevezette volna Kánaán földjére, de ő maga nem tartott volna a néppel. Mózes a hegyen arról beszél Istennel, hogy ő Isten jelenléte nélkül képtelen vezetni a népet: „*Ha nem jön velünk a te orcád, akkor ne is vigyél tovább bennünket!*” Isten jelenléte az egyetlen, ami megkülönbözteti Izraelt a többi néptől.

17–18. vers: A kijelölt igehirdetési szakasz már arról szól, Isten megteszi Mózes kérését, és jelenlétéről biztosítja Mózeset, tehát a néppel tart továbbra is. Mózes felbátorodik, hogy Isten megkönyörült a népen, ezért további kérést tár Isten elé; azt kéri, hogy megláthassa „Isten dicsőségét”, azaz megismerje az ő mennyei tulajdonságait. A „dicsőséged” szó Maimonidész szerint itt „téged” helyett áll.

A dicsőség szó kifejezi az Isten felségét, magasztos voltát – több esetben természetfeletti fényjelenséggel is összekötve. A héber *kábód* szó alapjelentése: nehéznek lenni, átvitt értelemben olyan valaki, aki tiszteletre méltó.

14.20. vers: Az Úr „arca” (páni'm). Az Úr orcája Isten kegyelmes odafordulásának az egyik kifejezése (Num 6,25–26), mint gondolati vagy szemléleti hasonlathoz egyaránt hozzátartozik az uralkodói kegy és a napnak a fénye. Az Úr orcájának a vezetése az Úr kegyelmes és személyes gondviselő jelenlétét fejezi ki.

19. vers: Isten szuverén Úr, aki annak fedi fel magát, akinek akarja, és annak nyilatkoztatja ki magát, akit kiválaszt. Ez a szuverén Úr azonban épp azt jelenti ki magáról, hogy kegyelmes és irgalmas Úr, hiszen a „*kegyelmezek, akinek kegyelmezek és irgalmazok, akinek irgalmazok*” kifejezés nem tartalmazza a haragvó Isten megnyilvánulását, ami a néptettének következményeként teljesen jogos lenne részéről. Isten nem kegyetlen Úr.

20–23. vers: Mózes valami olyat kér, amit ember nem kérhet, mert Istent senki nem láthatja úgy, hogy életben maradjon. Ám Isten itt is a jóságos Isten, aki betakarja Mózeset, hogy baj ne érje, az elviselhetetlenbe bele ne pusztuljon. A betakarás itt a szeretet és az óvás mozdulata, nem pedig a takargatás, elrejtés, elrejtőzés megnyilvánulása.

Ugyanakkor ez a jelenlét, önmagának a megmutatása kiváltság, és nem mindenkinek adatik meg, hogy megtapasztalja Isten jelenlétét. Illés próféta ugyanezzel az isteni arccal találkozik, amikor számára a halk és szelíd hang formájában nyilvánul meg (1Kir 19,12).

Isten elvonul, de Mózes védve lesz „egy sziklahasadékban”. Így nem látja „az arcát”, teljes megnyilvánulását az Isteni kisugárzásnak; csak „hátról” az utósugárzást. Egyetlen élőlény sem láthatja Isten arcát, azaz nem foghatja fel az ő örök lényegét, csak „hátról”, működése után utólag tekintve, a tőle kiinduló hatások és benyomások alapján ismerhetjük meg őt.

A perikópa megértése

Isten arcát látni életveszélyes – mondja ki az Ószövetség. A Mózes öt könyvét lezáró mondat ki is jelenti: „*Nem is támadt többé Izráelben Mózeshez hasonló próféta, akivel szemtől szemben érintkezett volna az Úr.*” (5Móz 34,10) A többi próféta hallotta ugyan Isten szavát, de nem adatott meg nekik, hogy lássák Isten arcát.

János prológusában pedig már arról olvasunk, hogy Isten mégsem fedte el arcát, egész lényét az ember elöl, hanem feltárta magát a testté lett igében: „*Istent soha senki sem látta: az egyszülött Isten, aki az Atya kebelén van, az jelentette ki őt.*” (Jn 1,18)

A tanítványoknak pedig megadatik az, ami az Ószövetség embereinek nem adatott meg: „*...láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszülöttjének dicsőségét, telve kegyelemmel és igazsággal.*” (Jn 1,14)

Fülöpben ugyanaz a vágy fogalmazódik meg, mint Mózesben. Látni akarja az Atyát. Jézus válasza egyértelmű nemcsak Fülöp számára, hanem a mindenkori tanítvány, az Isten arcát kereső ember számára: „*Annyi idő óta veletek vagyok, és nem ismertél meg engem, Fülöp? Aki engem látott, az Atyát látta. Hogyan mondhatod hát: Mutasd meg nekünk az Atyát? Higgyetek nekem, hogy én az Atyában vagyok és az Atya énbenem.*” (Jn 14,9.11)

Isten arca Jézusban emberi arcot, emberi formát öltött. Isten a szent, megközelíthetetlen, akinek meglátása életveszéllyel jár, akinek a szentsége és fensége olyan elviselhetetlen ragyogás, hogy annak jelenlétét és közelségét az ember nem tudja befogadni és elviselni; most mégis közel fogható, szemmel látható, szemtől szemben, színről színre megtapasztalható. De ránk, akik nem láttuk Krisz-

tust fizikai valójában, csak a hit által láthatjuk meg, mégis igaz Pál mondata: „*Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről színre; most töredékes az ismeretem, akkor pedig úgy fogok ismerni, ahogyan engem is megismert Isten.*” (1Kor 13,12)

Igehirdetési vázlat

Hátulról látni vagy álarcot viselni

Egymást sokszor látjuk hátulról. Nekem ez azt jelenti, hogy nem ismerjük és nem is akarjuk megismerni a másikat, csak gondolunk róla valamit, megítéljük arról, ahogy éppen látjuk, felületesek vagyunk vele kapcsolatban, és felszínes kapcsolatot alakítunk ki vele. Mi magunk is a hátunkat mutatjuk, hogy védjük magunkat, hogy ne érjen bennünket semmi sérelem, fájdalom.

Ugyanilyen, amikor álarcokat hordunk. A vízkereszt idő a farsang időszaka. De mi nemcsak akkor hordunk álarcot, amikor farsangi bálba megyünk, hanem sokszor. Mindannyiszor, amikor nem akarjuk megmutatni magunkat. Sok-sok álarcunk van. Erősek és magabiztosak vagyunk, és a gyengeségünket és a sérüléseinket takargatjuk.

Jobb Istentől is távol lenni és bálványt imádni, nehogy szembesüljünk magunkkal. Nehogy valaki tükröt tartson elénk, hogy kik is vagyunk valójában. A nép is hátat fordított Istennek, és mi ugyanezt tesszük.

Szemtől szemben – sebezhetőnek lenni

A másikat csak akkor ismerjük meg, ha megmutatjuk az arcunkat neki. Nem várhatunk arra, hogy a másik kezdje el. Nekünk kell levetni az álarcunkat, a másik arcába, szemébe nézni és vállalni a kockázatot. Csak ha őszinték vagyunk, ha levetjük az álarcunkat, akkor vagyunk önmagunk. Ha igazán kíváncsiak vagyunk a másikkra, akkor láthatjuk meg az ő valóságos arcát. Szemtől szemben sebezhetőek leszünk, de csak ennek van értelme. Mi magunk vagyunk az akadályai annak, hogy találkozzunk Istennel.

Az Istennel való találkozás

Mózes vágya, hogy Istent lássa. Istent, aki „*halhatatlan, a megközelíthetetlen fényességben lakik, akit senki nem látott, s nem is láthat*” (1Tim 6,16). Arca rejtve van, Mózes sem láthatja, nem értheti és fel nem foghatja őt. Világosságára szüksége van, hogy megvilágítsa őt, de nem nézhet bele az arcába, terveit nem foghatja fel, és csak utólag érthet meg valamit a történelekből. Nélküle sötétségben élne, de az arca takarásban marad. Imádkozhat Istent, dadogva beszélhet a fenségéről, létrehozhatja a teológia tudományát, de nem nézhet a szemébe.

Jézus arca

Isten emberi arcot öltött Krisztusban. A vízkereszt ünnepe utáni második vasárnap témája a Jézus Krisztusban látható Isten akarata. Isten azt akarja, hogy ne takargassuk tovább egymás elől az arcunkat. Ő levette dicsőségét, amit a jól figyelő megláthat Krisztusban, azért, hogy meglássa, hogy maga Isten jelent meg benne, hogy ránk tekintsen, hogy a tekintetünkön keresztül befogadjuk őt, és ő befogadjon minket. Óriási lehetőség ez számunkra. Milyen érdekes, hogyha felöltözünk, mindent betakarunk, csak az arcunkat nem. Kivéve, ha álarcot húzunk. A világ és a másik felé fordított arcunkra kiülnek az érzelmeink, a fájdalmaink, a szenvedésünk, de az örömünk is. A Kánában csodát tevő Úr pedig meglátja a hiányainkat. Ott van az arcunkon. Ránézünk, és mi pedig meglátjuk benne az Atya irgalmasságát, azt az akaratot, hogy a teremtményei arcára örömet „varázsoljon”.

További javaslatok az istentisztelet megtartásához

Lekció

Jn 2,1–11

Énekek

EÉ 397; 399

Imádság

Dsida Jenő: *Krisztus*

Krisztusom,

én leveszem képedet falamról. Torz hamisításnak érzem vonalait, színeit, sohase tudlak ilyennek elképzelni, amilyen itt vagy. Ilyen ragyogó kékszeműnek, ilyen jóllakottan derűsnek, ilyen kitelt arcúnak, ilyen enyhe pirosnak, mint a tejbesezt rózsá. Én sok éjszaka láttalak már, hallgattalak is számtalanszor, én tudom, hogy te egyszerű voltál, szürke, fáradt és hozzánk hasonló. Álmatlanul csavarogtad a számkivetettek útját, a nyomor, az éhség siralomvölgyeit s gyötrő aggodalmaid horizontján már az eget nyaldosták pusztuló Jeruzsálemed lángjai. Hangod fájó hullámokat kavart, mikor a sok beszéd után rekedten újra szólani kezdted. Megtépett és színehagyott ruhádon vastagon ült a nagy út pora, sovány, széltől-naptól cserzett arcodon bronzvörösre gyúlt a sárgaság s két parázsló szemedből sisteregve hullottak borzas szakálladra az Isten könnyei

Illusztráció

GONDOLATOK

Készülésként szeretettel ajánlom a *Vigilia* 2016/12-es számából Török Csaba írását, amelyben C. S. Lewis *Míg arcunk nem lesz* című könyve kapcsán szól az arcról, a lelki utunkról, Isten arcáról, az Ige testté léételének miéértjéről. Ez az idézet ebből a tanulmányból való:

„Jézus arcáról Istennek a körünkben leélt életét olvashatjuk le. Ott vannak ezen az arcon a gyereksírás pirosuló, puffadt nyomai, de ott van a menekülés útjának a pora, a megküzdött élet barázdái, a verések és az erőszak lenyomatatai, a tövises sebei. Ott a haláltusa, az agónia kínja, a végső megpihenés nyugtalan nyugvása. Ez az arc köszönti az emeleti teremben, »dicsőségben fénylő sebhelyekkel«, az apostolokat, s ez az arc az utolsó, amit még látnak a mennybemenetel hegyén. Ebben összeér az anyagi üdvözlet és a földi búcsú egyetlen központi kijelentése: »Íme, a szűz fogan és fiat szül, Emmánuel lesz a neve. Ez azt jelenti: Velünk az Isten« (Mt 1,23). »Íme, én veletek vagyok mindennap, a világ végéig« (Mt 28,20).» (TÖRÖK 2016, 942. o.)

Felhasznált irodalom

- Igehirdetési előkészítők tára.* <https://uni.lutheran.hu/vizkereszt-unnepe-utani-masodik-vasarnap/>.
- Keresztény bibliai lexikon.* <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztyn-bibliai-lexikon-C97B2/u-CA7CB/ur-dicsosege-CA7E5/>.
- NEMESHEGYI Péter 2017. „Mutasd meg nekünk az Atyát!” Isten arca a Bibliában. *Jezsuita Kiadó*, <https://jezsuitakiado.hu/cikkek/mutasd-meg-nekunk-az-atyat/>.
- SMIDÉLIUSZ András 2006. Vízkereszt ünnepe után 2. vasárnap. 2Móz 33,17b–23. *Lelkipásztor*, 81. évf. 1. sz. 30–31. o.
- SZAKÁCS Tamás é. n. 2Móz 33,17–23. Az Úr hátulnézetből. Vízkereszt u. 2. *Igefalat.lutheran.hu*, <https://igefalat.lutheran.hu/%C3%93SZ/1%20-%20T%C3%B3ra/2M%C3%B3z%2033%2C17-23.%20-%20AZ%20C3%9AR%20h%C3%A1tuln%C3%A9zetb%C5%91%20-%20V%C3%ADzkereszt%20u.%202.o.d.> (Letöltés: 2023. október 20.)
- TÓTH Kálmán 1968. Mózes második könyve (Exodus). In: Czeglédy István (szerk.) 1968. *A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár.* Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.
- TÖRÖK Csaba 2016. „Míg arcunk nem lesz”. *Vigilia*, 81. évf. 12. sz. 882–886. o. Web: https://vigilia.hu/pdfs/Vigilia_2016_12_facsimile.pdf#page=4. (Letöltés: 2023. október 20.)

■ HEINEMANN ILDIKÓ

Békesség

Lelki útravaló az év minden napjára

Szerkesztette: Galambos Ádám

Luther Kiadó – MEE Gyülekezeti és Missziói Osztály, Budapest, 2023

„Aki hisz Istenben, annak nemcsak szabadsága van, hanem reménysége is.” (Keken András)

E kötetbe több mint százhusz evangélikus lelkész és teológus írt a 21. század nyelvén napi igemagyarázatokat, áldásokat és imádságokat. Az öröknaptár jellegű, az év minden napjára szánt rövid áhítatok egyrészt az Istenre és ezáltal a magunkra és másokra figyelmet segítik, másrészt lehetőséget adnak arra, hogy megfogalmazzuk hitünket, kérdéseinket, kételyeinket, vagyis párbeszédbe lépünk az igével, annak üzenetével.

Kapcsolódjunk be ebbe a kalandba, és adjunk napi öt percet magunknak, hogy minden napunk barátságosabbá és teljesebbé váljon!

TARTALOM Mécses a te igéd

POLGÁRDI-NÉMETH KATALIN: *Úton a templomba* 441

Tanulmányok

LABORCZI PÁL: *A kapitalizmus mint a kereszténység parazitája. Kijavíthatjuk-e a történelmi egyházak történelmi hibáit?* 442

HAFENSCHER KÁROLY: „Szabadon” prédikálni – Formai vagy tartalmi kérdés? *Technika vagy áldás? Arndt Schnepfer kérdez minket* 451

Figyelő

Könyvrecenzió

JASPER-MAKAY EMESE: *Az elveszett hangja. A könyv, amely vette a bátorságot, hogy Júdásnak szót adjon* 455

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

SZABÓ LAJOS: *Emlékezés Deméné Smidéliusz Katalin evangélikus lelkész szolgálatára (1954–2023)* 458

SZABÓ LAJOS: *Egy élet Krisztus-közelségben. Igehirdetés Deméné Smidéliusz Katalin evangélikus lelkész temetésén (Fil 1,21a)* 459

Az igehirdető műhelye

KARSAY LAJOS: *Karácsony ünnepe (Lk 2,1–14)* 462

BARANKA GYÖRGY: *Karácsony 2. napja (Lk 2,15–20)* 464

BAJUSZNÉ ORODÁN KRISZTINA: *Óév este (Lk 12,35–40)* 467

PÁPAI-TÓTH ORSOLYA: *Újév (Lk 2,21)* 469

GYARMATI ISTVÁN: *Vízkereszt ünnepe (Ézs 60,1–6)* 472

BÉRES TAMÁS: *Vízkereszt ünnepe után 1. vasárnap (Ézs 42,1–9)* 475

HEINEMANN ILDIKÓ: *Vízkereszt ünnepe után 2. vasárnap (2Móz 33,17–23)* 477

